

RAPORT Z EWALUACJI EX-POST W III EDYCJI PROJEKTU



O FINANSACH W BIBLIOTECE

dla
Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego

RAPORT Z BADANIA WŚRÓD BIBLIOTEKARZY

Piotr Adamiak

Warszawa, 15 października 2014

SPIS TREŚCI:

I. WPROWADZENIE	3
1. Informacje wstępne	3
2. Struktura raportu oraz sposób prezentowania danych	4
II. OGÓLNA OCENA PROJEKTU	5
1. Powody zaangażowania w projekt	5
2. Ogólna ocena projektu	6
3. Zalety i wady projektu	7
III. ORGANIZACJA I PRZEBIEG PROJEKTU	13
1. Ogólna ocena organizacji projektu	13
2. Realizacja poszczególnych etapów projektu.....	13
2a. Rekrutacja uczestników oraz sposób ich doboru	13
2b. Informowanie oraz sposób promocji projektu w gminie	16
2c. Badanie potrzeb uczestników, określenie poziomu ich wiedzy technicznej oraz finansowej	18
2d. Spotkanie przygotowawcze z uczestnikami.....	19
2e. Szkolenia z obsługi komputera oraz korzystania z internetu	21
2f. Przeprowadzenie kursu – dobre i złe praktyki.....	24
2g. Uroczyste zakończenie.....	28
2h. Wymiana doświadczeń.....	30
3. Osoby zaangażowane w realizację projektu	31
4. Ocena zmian wprowadzonych do projektu w stosunku do poprzednich edycji.....	33
IV. WSPARCIE UDZIELONE BIBLIOTEKOM PRZEZ ORGANIZATORA.....	35
2. Skuteczność procesu edukacyjnego bibliotekarzy.....	37
3. Ocena form i kanałów komunikacji między bibliotekami a organizatorem w trakcie trwania projektu	38
4. Ocena i charakterystyka wsparcia finansowego.....	40
V. UCZESTNICY KURSU	43
1. Charakterystyka kursantów	43
2. Ocena trafności projektu w odniesieniu do uczestników kursu - opinia bibliotekarzy ...	45
3. Najważniejsze efekty kursu w odniesieniu do uczestników – opinia bibliotekarzy.....	46
VI. BIBLIOTEKI	51
1. Korzyści z udziału w projekcie dla bibliotek	51
2. Gotowość do kontynuacji działań.....	54
3. Trwałość efektów projektu w odniesieniu do bibliotekarzy	56
VII. WNIOSKI I REKOMENDACJE	60
1. Ewaluacja projektu – podsumowanie.....	60
2. Rekomendacje	60
VIII. ZAŁĄCZNIK – ANKIETA EWALUACYJNA DLA BIBLIOTEKARZY	65

I. WPROWADZENIE

1. Informacje wstępne

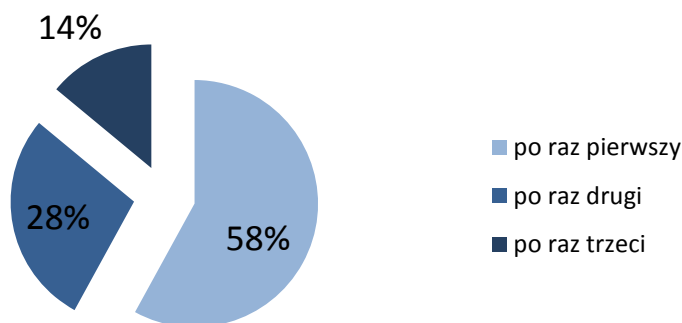
W III edycji programu „O finansach w bibliotece” udział wzięło 113 bibliotek z całego kraju. Raport ewaluacyjny powstał na podstawie danych zebranych poprzez ankietę wypełnioną na koniec projektu przez uczestniczące w nim biblioteki. Przedmiotem analizy było 112 kwestionariuszy ocen. Poziom zwrotu ankiety wyniósł 99%, co pozwala uogólniać wnioski z badania na całą populację bibliotek biorących udział w projekcie.

W obecnej edycji organizatorzy zdecydowali się wprowadzić zróżnicowanie poziomu kursu. Oprócz zajęć na poziomie podstawowym, w niektórych bibliotekach realizowano także kurs rozszerzony. Poniższa ewaluacja dotyczy jednak tylko i wyłącznie kursu podstawowego. Wyniki ewaluacji kursu na poziomie rozszerzonym zostaną przedstawione w odrębnym raporcie.

Kolejną zmianą w porównaniu do poprzednich edycji było także zróżnicowanie form szkolenia bibliotekarzy uczestniczących w projekcie. W tych bibliotekach, które organizowały kurs po raz drugi lub trzeci zrezygnowano ze stacjonarnej formuły zajęć, a mających prowadzić zajęcia z seniorami bibliotekarzy przeszkolono internetowo, za pomocą kursu e-learningowego. Tradycyjną formułę szkolenia, przygotowującego do przeprowadzenia kursu pozostawiono w tych bibliotekach, które zaangażowały się w projekt po raz pierwszy.

Takich bibliotek było w projekcie 58%. Pozostałe 42% realizowało kurs po raz drugi (28%) lub trzeci (14%). Dane zebrane w ankietach zostaną zaprezentowane na poziomie całej przebadanej populacji. Tam gdzie zaobserwowano istotne różnice, a metodologia nie uległa zmianie, ocena III edycji projektu zostanie porównana z wynikami z poprzednich lat.

Wykres 1. Po raz który Wasza biblioteka uczestniczy w projekcie "O finansach w bibliotece"?



2. Struktura raportu oraz sposób prezentowania danych

Głównym celem ewaluacji była ocena trafności, skuteczności oraz trwałości efektów projektu, a więc:

- ✓ ocena w jakim stopniu program projektu przyczynił się do wzrostu wiedzy i zdolności bibliotekarzy do prowadzenia z seniorami spotkań edukacyjnych na temat usług i produktów finansowych (zwłaszcza w internecie),
- ✓ ocena wzrostu zdolności bibliotekarzy do prowadzenia z seniorami spotkań edukacyjnych na temat usług i produktów finansowych (zwłaszcza w internecie);
- ✓ ocena wzrostu gotowości bibliotekarzy do dalszego, samodzielnego prowadzenia działań edukacyjnych (zwłaszcza w internecie),
- ✓ dodatkowo celem ewaluacji było określenie trafności projektu w odniesieniu do seniorów.

W raporcie zostaną przedstawione kolejno:

- ✓ Ogólna ocena jakości kursu (w tym szczegółowo):
 - Powody zaangażowania w projekt,
 - Największe wady i zalety kursu.
- ✓ Ocena organizacji i przebiegu projektu (w tym szczegółowo):
 - Opis poszczególnych etapów projektu oraz osób zaangażowanych w ich realizację,
 - Ocena trudności napotkanych w czasie realizacji,
 - Ocena zmian wprowadzonych w projekcie w stosunku do poprzednich edycji.
- ✓ Ocena wsparcia udzielonego bibliotekom przez organizatorów oraz komunikacji w trakcie trwania projektu (w tym szczegółowo):
 - Ocena wsparcia merytorycznego,
 - Ocena różnych form komunikacji z organizatorami,
 - Ocena wsparcia finansowego.
- ✓ Informacje na temat uczestników kursu:
 - Charakterystyka kursantów,
 - Ocena efektów oraz użyteczności kursu dla uczestników.
- ✓ Informacje na temat bibliotek:
 - Ocena efektów projektu w odniesieniu do bibliotek,
 - Gotowość do kontynuacji działań edukacyjnych,
 - Ocena skuteczności i trwałości efektów projektu w odniesieniu do bibliotek.

Dane prezentowane są w dwojaki sposób. Na wykresach widnieje procentowy rozkład odpowiedzi na każde z pytań ankiety ewaluacyjnej. Ponadto, niektóre odpowiedzi przerobione zostały na pięciopunktową skalę, w której odpowiedzi maksymalnie negatywne są równe 1, a maksymalnie pozytywne są równe 5. Im wyższy wynik średni – tym bardziej pozytywna ocena danego elementu projektu. Uzupełnieniem

danych liczbowych są wnioski z analizy odpowiedzi udzielonych na pytania otwarte. Cytaty z wypowiedzi badanych oznaczono w raporcie kursywą.

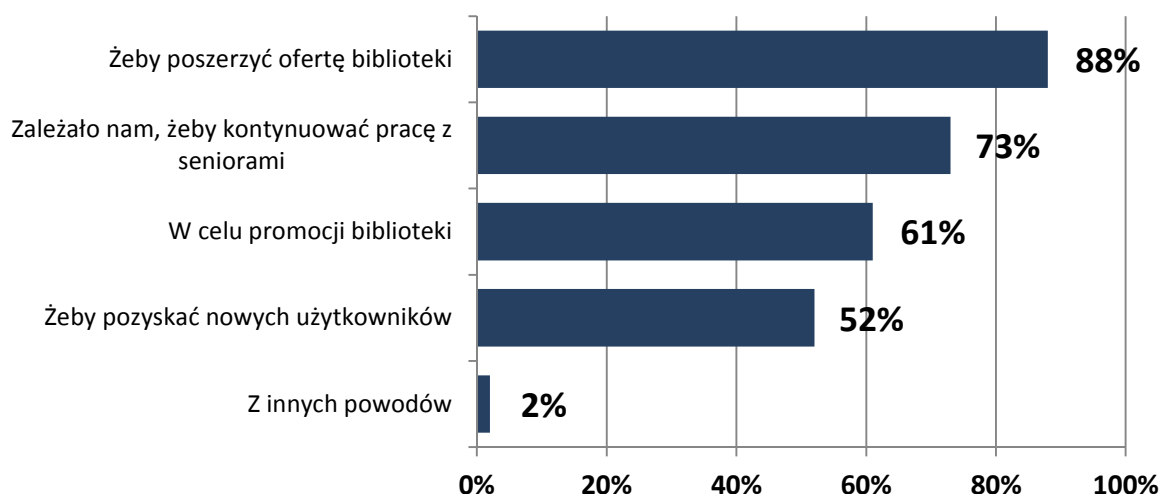
II. OGÓLNA OCENA PROJEKTU

1. Powody zaangażowania w projekt

Najważniejszym powodem, dla którego bibliotekarze zdecydowali się na udział w projekcie była chęć rozwoju biblioteki poprzez poszerzenie jej oferty. Taki cel przyświecał 88% uczestników. Niemal równie istotnym powodem była chęć kontynuacji zajęć z seniorami, na którą wskazało niemal trzy czwarte (73%) badanych. Ten ostatni powód dotyczy nie tylko tych bibliotek, które brały udział w poprzednich edycjach projektu, ale także tych, które uczestniczą w nim po raz pierwszy, a swoje doświadczenia w pracy z seniorami budowały przy innego rodzaju zajęciach i kursach. Dla niemal dwóch trzecich (61%) bibliotekarzy istotnym powodem udziału w projekcie była chęć promocji biblioteki, a ponad połowa (52%) jako powód wskazała dążenie do pozyskiwania nowych użytkowników. Motywacje bibliotekarzy do udziału w projekcie są więc związane głównie z szeroko rozumianym rozwojem ich instytucji jako innowacyjnej oraz otwartej na nowe grupy odbiorców. W porównaniu z poprzednią edycją wzrósł wyraźnie odsetek bibliotekarzy, dla których istotna była kontynuacja pracy z seniorami. Po części wynika to oczywiście z faktu, że niemal połowa (42%) bibliotek uczestniczy w projekcie po raz kolejny. Z punktu widzenia celów projektu¹ istotne jest jednak, że coraz ważniejszym powodem zaangażowania jest chęć pracy z seniorami. Warto też podkreślić, że niemal dwukrotnie więcej bibliotekarzy niż rok temu zadeklarowało, że poprzez zaangażowanie w projekt chcieli promować swoją bibliotekę, a także pozyskiwać nowych użytkowników. W obecnej edycji decyzja o udziale w projekcie wiązała się więc, częściej niż poprzednio, z wieloma różnymi oczekiwaniami i spodziewanymi efektami.

¹ Główne cele projektu: rozwijanie umiejętności bibliotekarzy związanych z organizowaniem i prowadzeniem spotkań dla seniorów, poszerzenie działalności edukacyjnej bibliotek kierowanej do osób starszych o edukację ekonomiczną i finansową.

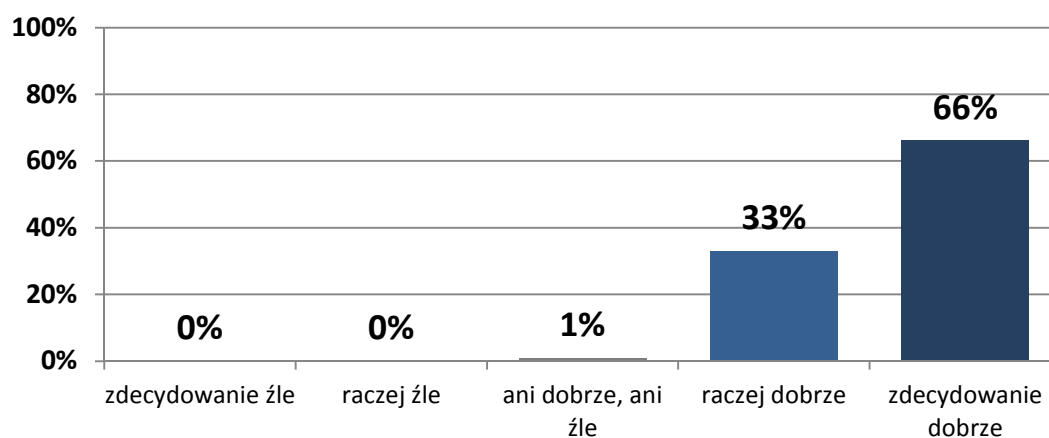
Wykres 2. Dlaczego Wasza biblioteka zgłosiła się do udziału w projekcie?²



2. Ogólna ocena projektu

Niemal wszyscy (99%) uczestnicy projektu ocenili pozytywnie jego ogólną jakość. Prawie dwie trzecie (66%) bibliotekarzy oceniło projekt zdecydowanie dobrze, a jedna trzecia (33%) raczej dobrze. Nie padła ani jedna ocena negatywna. W stosunku do poprzedniej edycji korzystnie zmienił się stosunek odpowiedzi zdecydowanie pozytywnych do umiarkowanie pozytywnych. Oznacza to, że projekt jest oceniany lepiej niż przed rokiem. Uśredniona ocena ogólna wyniosła 4,65 pkt., czyli o 0,15 pkt. więcej niż przed rokiem. Przedstawione wyniki pozwalają wstępnie stwierdzić, że trafność projektu była wysoka. Oznacza to, że program był zaprojektowany właściwie i pozwalał na osiągnięcie założonych celów, czyli wzrostu zdolności bibliotekarzy do prowadzenia z seniorami spotkań edukacyjnych na temat usług i produktów finansowych oraz wzrostu ich gotowości do dalszego, samodzielnego prowadzenia działań edukacyjnych.

Wykres 3. Jak ogólnie oceniacie projekt „O finansach w bibliotece”?



² Wykres prezentuje procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi.

3. Zalety i wady projektu

Na pytanie o największe zalety kursu padły 222 odpowiedzi. Bibliotekarze wskazywali wiele zróżnicowanych korzyści, które wiązały się z uczestnictwem w projekcie.

✓ Korzyści dla uczestników kursu (34%)

Największą w opinii bibliotekarzy zaletą projektu była możliwość przekazania osobom starszym ciekawych ale przede wszystkim przydatnych w codziennym życiu informacji i umiejętności (30% odpowiedzi). Dodatkowo, jako ważną zaletę programu wskazywano również walkę z wykluczeniem cyfrowym i edukację technologiczną osób starszych (4% odpowiedzi).

„Uświadomienie osobom dotychczas nie korzystającym z elektronicznych usług finansowych, że to nic trudnego i że jest oferta dla nich, dzięki której będą mogli zaoszczędzić czas i pieniądze.”

„Pozyskanie przez seniorów nowej wiedzy, uzupełnienie posiadanej, nabycie nowych umiejętności np. korzystanie z bankowości elektronicznej.”

„Innowacyjny temat, rzadko poruszany w bibliotekach, okazał się potrzebny dla osób starszych by przeciwdziałać ich wykluczeniu społecznemu i cyfrowemu.”

Zarówno edukacja finansowa, jak i cyfrowa wynika wprost z założeń projektu³. Istotne jest, że dla prowadzących spotkania bibliotekarzy znacznie większą rangę ma pierwsza z nich. Trzeba bowiem pamiętać, że w poprzednich edycjach wskazywano na ryzyko jakie niesie ze sobą nadmierne powiązanie kursu „O finansach w bibliotece” z edukacją technologiczną (obsługa komputera, korzystanie z internetu), polegające na zdominowaniu edukacji finansowej przez walkę z wykluczeniem cyfrowym.

✓ Korzyści dla biblioteki (31%)

Bibliotekarze, mówiąc o zaletach projektu wskazywali też na szereg korzyści, jakie z udziału mogła odnieść ich instytucja. Wśród nich wymieniano przede wszystkim pozyskanie nowej grupy odbiorców (13% odpowiedzi - na tą zaletę kursu wskazywano trzykrotnie częściej niż w poprzedniej edycji), poszerzenie oferty biblioteki (6%) oraz jej promocję w lokalnym środowisku (2%).

„Dotarcie do nowej grupy użytkowników.”

„Zwiększenie atrakcyjności biblioteki, poprzez przekazywanie nowych treści.”

„Podnoszenie rangi bibliotek, jako instytucji ważnych w procesie edukacji i integracji społeczności lokalnych.”

„Z punktu widzenia naszej biblioteki był skierowany do grupy, dla której mało działań było organizowanych.”

Istotne były również bezpośrednie korzyści jakie zyskali sami pracownicy bibliotek. Jedną z nich było pozyskanie ciekawego, dobrego i wygodnego narzędzia do pracy, w postaci kursu e-learningowego (6% odpowiedzi). Wskazywano też na rozwój kontaktów oraz nowych kompetencji zawodowych (4% odpowiedzi).

³ „Rozwijanie kompetencji, w tym cyfrowych, ułatwiających seniorom świadome i krytyczne korzystanie z usług banków i innych instytucji finansowych oraz rozwijanie umiejętności podejmowania racjonalnych decyzji, związanych z gospodarowaniem pieniędzmi przez osoby starsze”, a także „zwiększenie u osób starszych mieszkających na terenach wiejskich i w małych miastach umiejętności korzystania z usług finansowych, w tym bankowości elektronicznej.”

„Przygotowany materiał szkoleniowy dla bibliotekarzy. Łatwe prowadzenie kursu (gotowe scenariusze, platforma e-learningowa).”

„Przygotowanie kursu, materiałów, scenariuszy, pomoc w przeprowadzeniu zajęć sprawiają że bibliotekarze mogą swobodnie prowadzić zajęcia. Dzięki szkoleniom i opiece merytorycznej nie musieliśmy martwić się brakami wiedzy ekonomicznej.”

„Możliwość rozwoju umiejętności bibliotekarzy prowadzących zajęcia.”

Spośród wszystkich korzyści, jakie wynikają dla biblioteki w związku z udziałem w projekcie warto zwrócić uwagę przede wszystkim na te, które wzmacniają zdolność bibliotekarzy do prowadzenia działań edukacyjnych, a więc rozwój ich kompetencji edukacyjnych oraz pozyskanie narzędzia do prowadzenia tego typu spotkań.

✓ Merytoryczne zalety kursu (20%)

Jedna piąta (20%) odpowiedzi na pytanie o największe zalety projektu dotyczyła samej formuły kursu dla seniorów. Uznanie budziła jego internetowa forma. Sam kurs był odbierany jako przystępny, przyjazny użytkownikom, ciekawy oraz nowoczesny. Był on wymieniany jako zaleta projektu częściej niż przed rokiem, co może świadczyć o rosnącej akceptacji dla stosowanej formuły kursu oraz wykorzystywanych narzędzi edukacyjnych.

„Dopracowany kurs e-learningowy dla osób po 50 roku życia, umożliwiający im zdobycie wiedzy na temat finansów i internetu, przekazanej w łatwy i przystępny sposób.”

„Kurs e-learningowy jest bardzo dobrze przygotowany, dzięki czemu osoby po 50 roku życia bez większych problemów poruszają się po nim (filmiki uatrakcyjniają przeprowadzenie kursu).”

„Prosta w obsłudze platforma internetowa, nie wzbudza wśród osób starszych strachu przed samodzielnym korzystaniem z niej.”

✓ Korzyści dla lokalnej społeczności (11%)

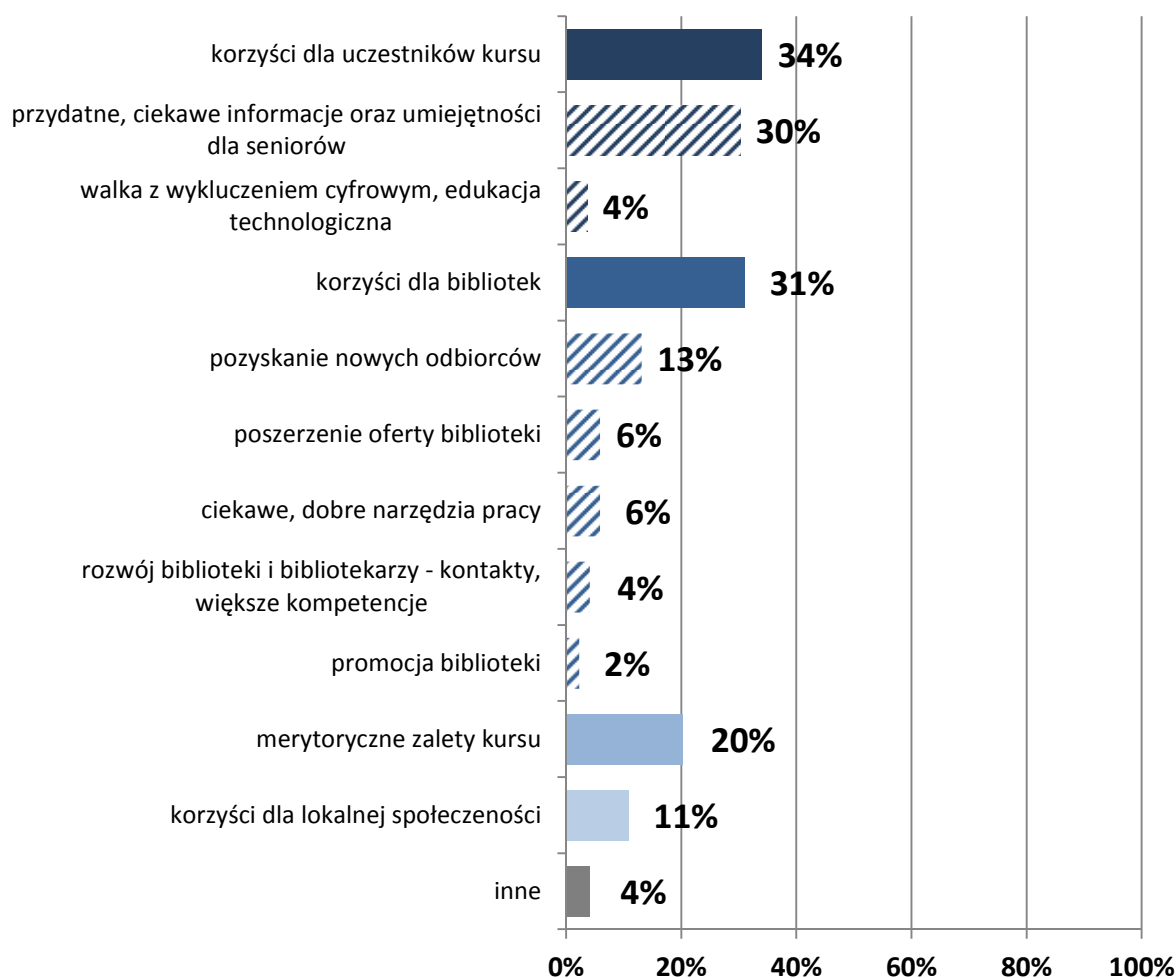
Ponad jedna dziesiąta odpowiedzi dotyczyła natomiast integracji i aktywizacji seniorów - uczestników kursu. Możliwość wyjścia z domu, spotkania innych ludzi w podobnym wieku, spędzenia wolnego czasu w ciekawy sposób była w opinii prowadzących spotkania bibliotekarzy jednym z dodatkowych, pozytywnych efektów projektu.

„Dzięki projektowi seniorzy mile spędzali czas wymieniając się przy tym swoimi doświadczeniami.”

„Integracja lokalnej społeczności. Aktywizacja seniorów.”

„Dobry sposób na pogłębienie kontaktów międzyludzkich (możliwość wyjścia z domu i porozmawiania z ludźmi).”

Wykres 4. Proszę wskazać największe zalety projektu⁴



Z kolei na pytanie o największe wady projektu udzielono 151 odpowiedzi. Widoczna przewaga zalet nad wadami projektu potwierdza jego pozytywną ocenę. Wady projektu były najczęściej związane z kwestiami organizacyjnymi oraz z merytoryczną stroną kursu.

✓ Kwestie merytoryczne (47%)

W obecnej edycji kwestie merytoryczne były wskazywane jako wada projektu nieco częściej niż rok temu. Podobnie jak wtedy, głównym powodem narzekań był fakt, że materiał kursowy jest zbyt obszerny, a czasu na jego realizację jest zbyt mało. Jednocześnie narzekano na zbyt długo trwające moduły zajęć (zwłaszcza moduł III). Tego typu odpowiedzi stanowiły w sumie 30% wszystkich.

„Duża ilość materiału, którą należy realizować w stosunkowo krótkim czasie.”

„Dużo szczegółowych informacji, zbyt obszerny moduł 3.”

„Zbyt długi czas modułów.”

Bibliotekarze podkreślali też przeładowanie kursu teorią oraz brak czasu na ćwiczenie praktycznych umiejętności (8% odpowiedzi – dwukrotnie częściej niż przed rokiem).

„Zbyt dużo wiedzy teoretycznej.”

⁴ Wykres przedstawia procent odpowiedzi. Badani mogli udzielić dowolnej liczby odpowiedzi. Pełnym kolorem zaznaczono kategorię odpowiedzi, a deseniem składające się na nią odpowiedzi szczegółowe.

„Za mało ćwiczeń praktycznych.”

„Za długie niektóre teksty, co powodowało zmęczenie uczestników.”

Należy więc powtórzyć zalecenia sprzed roku: konieczne wydaje się ograniczenie zakresu materiału kursowego, zmniejszenie ilości informacji oraz wydłużenie czasu trwania całego kursu, co pozwoliłoby jednocześnie na skrócenie pojedynczych spotkań. Materiał kursowy powinien być rozbity na większą liczbę, krótszych modułów tematycznych. Obecny kształt kursu nie sprzyja bowiem osiągnięciu optymalnych efektów. Przeladowanie programu oraz brak czasu na utrwalenie wiedzy sprawia, że w części przypadków kurs ma raczej charakter prezentacji informacji niż ćwiczenia umiejętności i kształtowania postaw. Brak praktycznego ćwiczenia nabytych umiejętności oraz prezentowania korzyści z nich wynikających obniża (w odniesieniu do seniorów) trwałość efektów kursu.

Dodatkowo część badanych jest zdania, że materiał kursowy lub stosowane słownictwo są zbyt trudne (3% odpowiedzi).

„Treści dosyć trudne, zgrupowane w pięciu dużych modułach.”

„Nektóre definicje były niezrozumiałe dla uczestników.”

Wskazywane są także inne merytoryczne wady kursu (6% odpowiedzi), wśród których warto wymienić:

» Błędy w platformie e-learningowej i scenariuszach,

„Jeżeli chodzi o problemy to nie zostało dopracowane zapisywanie ankiet.”

„Błędy dotyczące funkcjonowania kalkulatora budżetu domowego (makro). Błąd nie został naprawiony pomimo zgłoszenia go w ankiecie dotyczącej realizacji II edycji szkolenia.”

» Monotonność ciągłej pracy z komputerem, brak urozmaicenia kursu,

» „Szkolna” formuła zajęć,

» Brak podsumowania kursu.

✓ Kwestie organizacyjne (42%)

W obecnej edycji projektu nieco rzadziej niż przed rokiem za wadę uznawano organizacyjną stronę całego przedsięwzięcia (42% odpowiedzi). Narzekano przede wszystkim na nieodpowiedni termin realizacji kursu (11% odpowiedzi). Okres wiosenno-letni to czas intensywnych prac polowych na wsi, a także wakacyjnych wyjazdów oraz opieki nad wnukami. Zdaniem wielu bibliotekarzy utrudniało to rekrutację uczestników.

„Zła pora realizacji projektu, seniorzy w okresie jesiennym i zimowym mają więcej czasu (nie muszą zajmować się ogrodem), dlatego chętniej uczestniczyliby w kursie.”

„Projekt powinien być realizowany w innym terminie, gdyż sezon wiosenno-letni jest na terenach wiejskich czasem prac polowych, kiedy ciężko jest znaleźć seniorom wolny czas na przyście do biblioteki.”

Pomimo to, trudności w rekrutacji uznawano za wadę projektu w bardzo niewielu przypadkach (3% odpowiedzi – dwukrotnie rzadziej niż przed rokiem).

Nieco częściej niż przed rokiem narzekano natomiast na niepotrzebny próg wiekowy dla uczestników (9% odpowiedzi), który powodował, że wielu zainteresowanym zajęciami trzeba było odmówić.

„Ograniczenie uczestników do osób powyżej 50 roku. Wiele osób mających trochę mniej było zainteresowane kursem.”

Niezadowolone budziła także zbyt niska kwota dotacji oraz brak możliwości przeznaczenia jej na środki trwałe (9% odpowiedzi). Dzięki zmianom wprowadzonym przez organizatora nie pojawiały się już natomiast narzekania na zbyt skomplikowane formalności związane z jej rozliczaniem.

„Pieniądze z dotacji można przeznaczyć tylko na dobra nietrwałe.”

„Niska kwota na jednego uczestnika, jeżeli chodzi o zwrot kosztów dojazdu seniora na kurs. Nie powinno być obwarowania w sprawie wydatkowania pieniędzy. Jeżeli zostanie coś kupione ze środków trwałych, to NBP zawsze może sobie na danym przedmiocie zamieścić swoje logo, co też będzie reklamą.”

„Myślę, że większe środki przeznaczone na jednego kursanta umożliwiły by zrealizowanie wielu pomysłów jak uatrakcyjnić szkolenie (np. wycieczka do banków lub do najbliższej siedziby NBP).”

Część bibliotekarzy (3% odpowiedzi) narzekała także na dużą ilość pracy, jakiej wymagało zaangażowanie w projekt. Wobec niewielkich zasobów kadrowych bibliotek powodowało to niekiedy konieczność pracy po godzinach.

„Duży wkład pracy bibliotekarzy w realizację projektu.”

„W małej bibliotece z niskim zatrudnieniem konieczna była praca społeczna po godzinach aby projekt mógł być zrealizowany.”

Spśród innych niedociągnięć organizacyjnych wskazywano także na:

- » Brak gadżetów kursowych (3% odpowiedzi),
- » Niechęć do wypełniania długich testów i ankiet (2% odpowiedzi),
- » Niewłaściwą, mylącą nazwę projektu (2% odpowiedzi).

✓ Kwestie techniczne (5%)

Bibliotekarze wymieniając największe wady projektu wskazywali także (choć dwukrotnie rzadziej niż przed rokiem) na problemy natury technicznej (5% odpowiedzi). Niekiedy zdarzały się awarie sprzętu i nie działające aplikacje (3% odpowiedzi). Narzekano także na niedostatek komputerów (2% odpowiedzi).

„W bibliotekach, przynajmniej nasze, są tylko 2 komputery i to był problem.”

„Problemy z logowaniem.”

„Problemy techniczne z zapisaniem treści w ankiecie podsumowującej.”

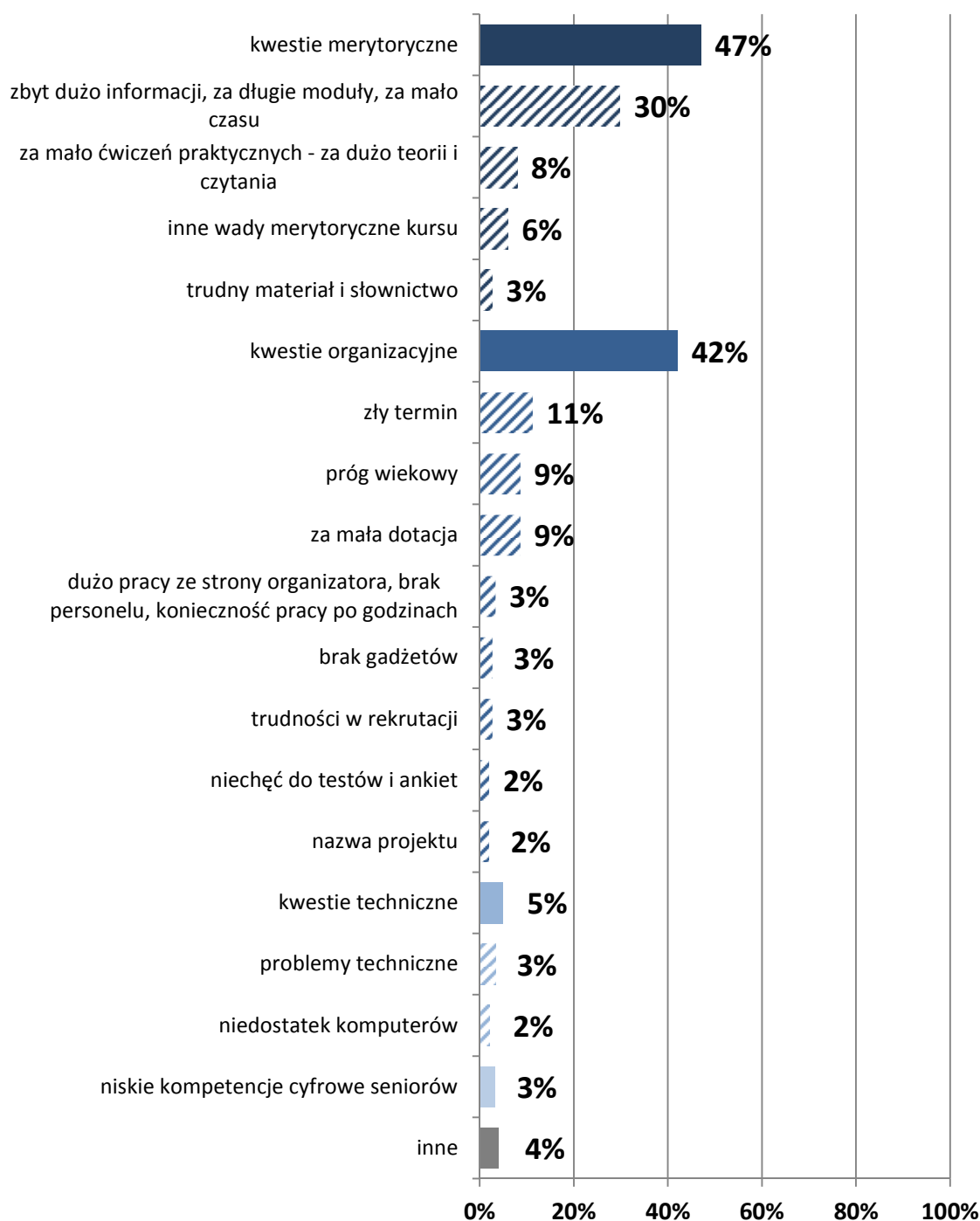
„Początkowo były problemy z logowaniem dwóch osób na jednym komputerze i zaliczaniem kolejnych modułów. Niektóre ankiety po kursie nie zapisywały się na platformie.”

✓ Kompetencje cyfrowe seniorów (3%)

Pewną wadą projektu były też niskie kompetencje cyfrowe uczestników (3% odpowiedzi), które utrudniały prowadzenie kursu oraz osiąganie zamierzonego efektu. Były one przeszkodą nie tylko dla seniorów, ale także dla prowadzących, zmuszonych do dzielenia swojej uwagi między edukację finansową, a pomoc potrzebującym w obsłudze komputera.

„Projekt niedostosowany do osób posiadających niewielką umiejętność obsługi komputera.”

Wykres 5. Proszę wskazać największe wady projektu⁵



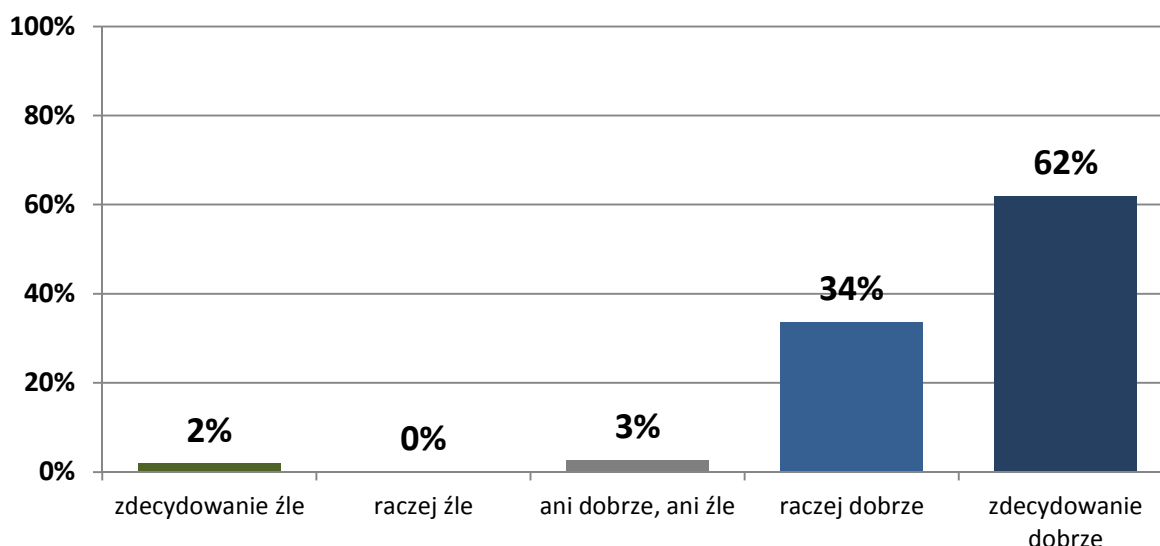
⁵ Wykres przedstawia procent odpowiedzi. Badani mogli udzielić dowolnej liczby odpowiedzi. Pełnym kolorem zaznaczono kategorię odpowiedzi, a deseniem składające się na nią odpowiedzi szczegółowe.

III. ORGANIZACJA I PRZEBIEG PROJEKTU

1. Ogólna ocena organizacji projektu

Organizację, zaplanowanie i przeprowadzenie projektu ocenili pozytywnie 96% badanych bibliotekarzy. Padło tylko kilka ocen neutralnych oraz kilka negatywnych. Stosunek not zdecydowanie dobrych (62%) do raczej dobrych (34%) był bardziej korzystny niż przed rokiem, co świadczy o lepszej niż w poprzedniej edycji opinii bibliotekarzy o kwestiach organizacyjnych projektu. Ocena uśredniona wyniosła 4,53 pkt., czyli o 0,10 pkt. więcej niż w poprzedniej edycji. Ogółem, trzeba uznać, że sposób organizacji, zaplanowania i przeprowadzenia projektu przez organizatorów był prawidłowy i przyczynił się do realizacji jego celów.

Wykres 6. Jak ogólnie oceniacie sposób organizacji, zaplanowania i przeprowadzenia projektu przez FRSI?



2. Realizacja poszczególnych etapów projektu

Projekt realizowany był w bibliotekach głównych oraz w filiach. W 70 przypadkach kurs odbywał się tylko i wyłącznie w bibliotece głównej. W 24 bibliotekach zajęcia realizowano w dwóch lokalizacjach. W 18 pozostałych bibliotekach zajęcia miały natomiast miejsce w ponad dwóch lokalizacjach.

2a. Rekrutacja uczestników oraz sposób ich doboru

Rekrutację uczestników do projektu prowadzono w oparciu o sposoby sprawdzone w poprzednich edycjach. Stosowano przede wszystkim metody bezpośrednie:

- ✓ osobiste lub telefoniczne zaproszenia na kurs,
- ✓ indywidualne rozmowy w bibliotece lub nawet na ulicy,

- ✓ stosowano metodę „poczty pantoflowej”, nazywanej w obecnej edycji przez bibliotekarzy marketingiem szeptanym.

Do rekrutacji wykorzystywano też rozmaite metody i kanały reklamy. Informacje o rozpoczęciu kursu pojawiały się:

- ✓ w internecie,
- ✓ na plakatach i ulotkach,
- ✓ w ogłoszeniach w lokalnych mediach.

Większość bibliotekarzy przyznawała jednak, że były to metody mniej skuteczne niż bezpośredni kontakt z seniorami.

„Rekrutacja była prowadzona w trzech bibliotekach działających na terenie gminy. Informowaliśmy o rekrutacji poprzez wywieszenie ogłoszeń na tablicach ogłoszeniowych we wszystkich miejscowościach gminy. Umieściliśmy informację na stronie internetowej GOK-u i w mediach społecznościowych. Było również ogłoszenie w ogłoszeniach parafialnych oraz informacja w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej. Te działania okazały się mało skuteczne. Większość uczestników udało się nam zrekrutować poprzez indywidualne rozmowy z czytelnikami i członkami Klubu Seniora działającego przy GOK, oraz poprzez tzw. marketing szeptany, czyli zadowolony uczestnik polecał komuś innemu.”

„Informacja o szkoleniu znalazła się w lokalnej prasie i na stronie internetowej Urzędu Gminy. Zachęcałam także potencjalnych kursantów w czasie ich odwiedzin w bibliotece i prosiłam o powiadomienie ich znajomych o możliwości wzięcia udziału w kursie. I właśnie taką drogą zgłosiła się większość uczestników.”

Więcej informacji na temat promocji projektu znajduje się w kolejnym podrozdziale. W tym miejscu warto natomiast skupić się na stosowanych w trakcie rekrutacji kryteriach doboru kursantów. Wśród nich wskazywano przede wszystkim na najbardziej oczywistą cechę, czyli wiek.

„Podczas rekrutacji do projektu nie zastosowałyśmy żadnych dodatkowych kryteriów doboru uczestników, poza tymi wymaganymi w umowie. W kursie mógł wziąć udział, każdy kto ukończył 50 lat.”

Część bibliotekarzy w czasie rekrutacji kierowała się także kompetencjami cyfrowymi potencjalnych kursantów.

„Uczestników dobieraliśmy w sposób taki, że wybieraliśmy osoby z mniej więcej równym poziomem znajomości obsługi komputera.”

„Kursantów dobierałyśmy kierując się poziomem umiejętności obsługi komputera i internetu.”

„Głównym kryterium doboru uczestników była już znajomość obsługi komputera.”

Nie oznacza to jednak, że niskie kompetencje cyfrowe wykluczały możliwość udziału w zajęciach. W wielu przypadkach osoby nie posiadające wystarczających umiejętności obsługi komputera mogły skorzystać z różnych form pomocy.

„Nie odsyłałyśmy także osób, które nie znały się zupełnie na komputerach. Staraliśmy się wspierać ich podczas zajęć. Jeden z uczestników został przed udziałem w projekcie także „doszkolony” przez nas z zakresu podstawowej obsługi komputera i internetu.”

Niektórzy z bibliotekarzy w trakcie rekrutacji zwracali także uwagę na samo

zainteresowanie tematyką zajęć u potencjalnych kursantów. W innych bibliotekach zwracano natomiast uwagę na czasową dostępność potencjalnego kursanta.

„Kierowałyśmy się tym, aby kursantki były przede wszystkim chętne. Nie miałyśmy ściśle określonych kryteriów.”

„Dobierając kursantów kierowaliśmy się przede wszystkim chęcią do spotkań oraz ich wolnym czasem.”

„Ważną informacją był fakt czy będą w stanie przychodzić na 5 dość długich spotkań, czy dysponują taką ilością wolnego czasu.”

Niestety w zaledwie siedmiu bibliotekach wspomniano, że w trakcie rekrutacji brano także pod uwagę wyjściowy poziom wiedzy i kompetencje finansowe potencjalnych uczestników. Stosowanie tego kryterium jest trudne, wymaga bowiem znajomości lokalnego środowiska lub przeprowadzenia wstępnej diagnozy umiejętności kursantów. Warto jednak zwrócić uwagę na ten wynik, gdyż w obecnej edycji, podobnie jak w poprzednich, problemem jest zbyt duży udział w grupach kursowych osób o wysokim poziomie wiedzy, czyli takich, którzy nie do końca są idealnymi adresatami kursu „O finansach w bibliotece”⁶.

„Dobierając kursantów kierowaliśmy się głównie kryterium wieku, czyli 50+, a także rozważaliśmy dla kogo wiedza o finansach byłaby najbardziej przydatna. Nie bez znaczenia była tu znajomość środowiska lokalnego.”

„Rekrutacja odbyła się na spotkaniu organizacyjnym: pytaliśmy o ich umiejętności obsługi komputera, ważny też był stan dotychczasowej wiedzy o finansach, bankowości internetowej, posługiwanie się kartą bankomatową itd. Chciałam wiedzieć ile posiadają wiedzy na każdy z tematów-modułów.”

Bibliotekarze zapytani o problemy w trakcie rekrutacji uczestników do kursu wskazywali przede wszystkim na:

- ✓ brak zainteresowania tematyką kursu wśród osób starszych (11 wskazań),
- ✓ strach i obawy potencjalnych uczestników związane z komputerową formułą zajęć oraz trudną tematyką dotyczącą finansów (10 wskazań),
- ✓ nieodpowiedni termin realizacji kursu, utrudniający rekrutację oraz brak czasu wśród osób starszych (6 wskazań),
- ✓ niepotrzebny próg wiekowy dla uczestników (3 wskazania).

Wśród rekomendacji i dobrych praktyk, mogących ułatwić proces rekrutacji wymieniano przede wszystkim:

- ✓ stosowanie bezpośredniej formy zaproszeń oraz marketingu szeptanego (18 wskazań),
- ✓ współpracę z lokalnymi władzami, instytucjami oraz organizacjami pozarządowymi (9 wskazań),
- ✓ przedstawianie zalet kursu oraz tłumaczenie jego tematyki (4 wskazania),
- ✓ elastyczne podejście do terminów zajęć (3 wskazania).

⁶ P. Adamiak, Raport z ewaluacji ex post w III edycji projektu „O finansach w bibliotece”. Raport z badania wśród uczestników kursu.

2b. Informowanie oraz sposób promocji projektu w gminie

Wśród kanałów promocji oraz informowania o projekcie w gminie zdecydowanie najbardziej popularne były internet (81% bibliotek) oraz reklama w postaci ogłoszeń, plakatów oraz ulotek (80%). Bezpośrednie lub telefoniczne kontakty oraz marketing szeptany wykorzystywała ponad połowa (56%) bibliotek. Niemal połowa (48%) korzystała też ze wsparcia lokalnych mediów. Ogłoszenia o projekcie pojawiały się na stronach internetowych bibliotek oraz lokalnych instytucji publicznych. Ulotki oraz plakaty rozwieszano w budynkach użyteczności publicznej: szkołach, przychodniach, urzędach, domach kultury. W promocję włączana była lokalna prasa, radio i telewizja. Stosowano też telefony oraz mailingi do użytkowników bibliotek, którzy dystrybuowali informację o kursie wśród swoich znajomych.

„Przy bibliotece działa portal informacyjno-kulturalny gminy Ostrów Wielkopolski, (ma on szeroki zasięg), na którym zamieściliśmy informacje o projekcie wraz z zaproszeniem. Poza tym wydrukowaliśmy ulotki, które rozdawaliśmy naszym czytelnikom oraz wydrukowaliśmy plakaty, które były rozwieszane w gminie. Poza tym dzwoniliśmy do naszych czytelników i zapraszaliśmy telefonicznie.”

„Informacja o organizowanych zajęciach była dostępna na naszej stronie internetowej oraz stronie biblioteki na portalu Facebook. Wydrukowane zostały i rozwieszane na terenie miasta plakaty, przydatne okazały się również ulotki, które dostępne były w naszej bibliotece oraz Gminnym Centrum Kultury w Żabnie.”

Warto w tym miejscu jeszcze raz podkreślić, że w opinii bibliotekarzy najbardziej skuteczną metodą rekrutacji uczestników kursu, pozwalającą przełamać wiele barier i obaw seniorów jest bezpośredni kontakt:

„Pozyskiwałyśmy uczestników poprzez spotkania i rozmowę. Same plakaty nie wystarczą. Chciałyśmy wyciągnąć ludzi z domów i przekonać do komputera.”

„Zapraszaliśmy na kurs osobiście, gdyż dzięki temu seniorzy czuli się wyjątkowo i mogli zadać nurtujące ich pytania dotyczące przebiegu kursu.”

„Ogłoszenia zachęcające do udziału w projekcie umieściliśmy na stronie i Facebooku biblioteki oraz gminy Ryn, na słupach ogłoszeniowych i stojakach informacyjnych znajdujących się na terenie miasta. Jednak najbardziej sprawdziła się metoda indywidualnych rozmów z użytkownikami biblioteki i osobami spotkanymi na ulicy. Często osoba, która zapisała się na kurs namawiała do udziału znajomego lub małżonka.”

Niejednokrotnie zdarzało się, że nośnikami wiadomości o rozpoczynającym się w bibliotece kursie byli jej stali użytkownicy. Za ich pomocą starano się dotrzeć również do innych mieszkańców miejscowości. Część kursantów stanowiły także osoby uczestniczące w innego rodzaju zajęciach w bibliotece.

„Rekrutacja została przeprowadzona wśród użytkowników biblioteki. Dodatkowe osoby rekrutowano z grupy osób biorących udział w czwartkowych spotkaniach w bibliotece i wśród ich znajomych. Wiele osób już w zeszłym roku deklarowało chęć udziału w szkoleniu. O szkoleniu poinformowali ich uczestnicy poprzednich edycji projektu.”

Nieco mniej powszechne było korzystanie ze wsparcia lokalnych władz, instytucji i organizacji pozarządowych (23%) oraz kościoła (16%). Korzystano z ogłoszeń parafialnych, o rozwieszanie plakatów proszono sołtysów, współpracowano z klubami seniora, kołami gospodyń wiejskich oraz UTW.

„Wykorzystane zostały ogłoszenia parafialne jako najbardziej efektywny i sprawdzony środek przekazu do osób starszych.”

„Skorzystaliliśmy z uprzejmości księdza proboszcza parafii w Żabnie, który przekazał parafianom informację o kursie podczas ogłoszeń parafialnych. Duże znaczenie miały także bezpośrednie oraz telefoniczne rozmowy z naszymi użytkownikami.”

„Dyrektor Biblioteki przedstawiła informację o projekcie na cyklicznej naradzie sołtysów z wójtem gminy. Ulotki informacyjne były dystrybuowane wśród czytelników-seniorów przez bibliotekarzy w bibliotekach, a plakaty na ogólnodostępnych tablicach ogłoszeń przez sołtysów.”

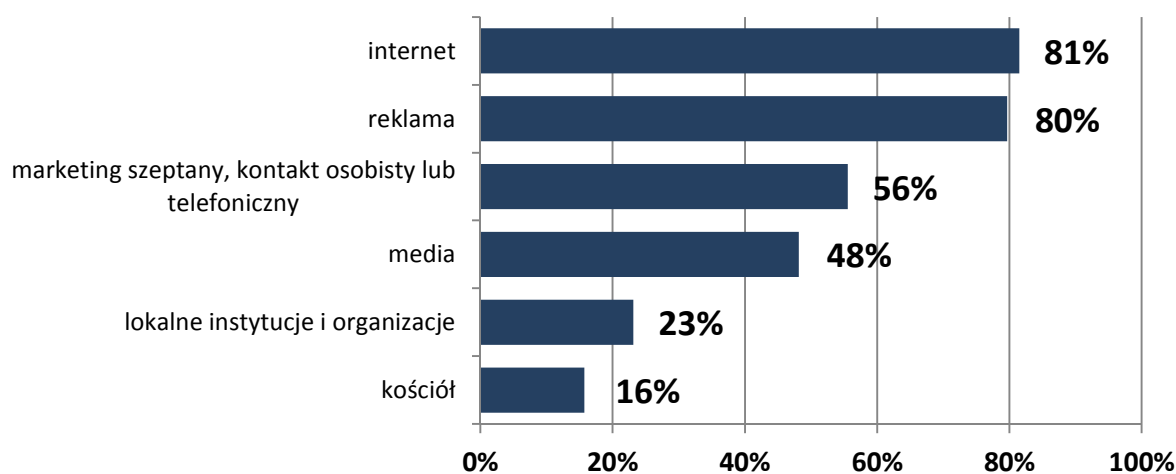
Do potencjalnych kursantów docierano także poprzez organizacje pozarządowe, kluby seniora czy koła gospodyń wiejskich.

„W naszej gminie bardzo prężnie działa Klub Emerytów i Rencistów, więc pierwsze kroki skierowaliśmy do nich. Spotykają się co czwartek. Została przedstawiona im idea projektu i osoby chętne zostały zaproszone na spotkania organizacyjne.”

„Rekrutację uczestników kursu rozpoczęliśmy od informacji i zapytaniu o ewentualnych chętnych w stowarzyszeniach, z którymi od lat współpracujemy. Po rozmowach z przedstawicielkami stowarzyszeń szybko okazało się, że znajdziemy chętne do udziału w kursie osoby w ich gronie.”

„Dotarcie do potencjalnych uczestników umożliwiła nam stała współpraca z Koziegłowskim Uniwersytetem Trzeciego Wieku oraz pozytywne doświadczenia ze wspólnie realizowanych działań. Plakaty rozprowadzone zostały po wszystkich miejscowościach (tablice sołeckie) oraz wśród różnych organizacji KGW, OSP, Koła Emerytów.”

Wykres 7. Jak była zorganizowana promocja projektu? Jakie kanały informacji wykorzystano?



⁷ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

Tylko kilku bibliotekarzy (7) zgłosiło problemy na etapie promocji i informowania o projekcie, związane z trudnościami w dotarciu do odbiorców oraz brakiem zainteresowania. Wśród rekomendacji mogących ułatwić promocję i informowanie o projekcie wymieniano:

- ✓ podobnie jak w przypadku rekrutacji – osobiste zaproszenia i rozmowy oraz stosowanie marketingu szeptanego (20 wskazań),
- ✓ stosowanie maksymalnie szeroko zakrojonej i długiej kampanii informacyjnej (10 wskazań),
- ✓ współpracę z lokalnymi władzami, instytucjami i organizacjami pozarządowymi (8 wskazań),
- ✓ współpracę z mediami (4 wskazania).

2c. Badanie potrzeb uczestników, określenie poziomu ich wiedzy technicznej oraz finansowej

Diagnozy potrzeb uczestników kursu oraz poziomu ich wiedzy technicznej i finansowej dokonywano na trzy podstawowe sposoby⁸:

- ✓ w 68% bibliotek diagnoza miała miejsce przed rozpoczęciem kursu, na etapie rekrutacji - w formie wstępnych rozmów, ankiet lub próbnych ćwiczeń wykonywanych z seniorami,
- ✓ w 40% bibliotek przynajmniej część kursantów znano z innych, wcześniejszych kursów (na przykład wstępnego kursu komputerowego lub innych) lub zajęć, a tym samym znane były ich wyjściowe kompetencje oraz potrzeby,
- ✓ w 21% bibliotek diagnozy potrzeb oraz kompetencji dokonywano dopiero na pierwszych zajęciach kursowych.

Zdecydowanie najkorzystniejszym momentem przeprowadzenia diagnozy jest czas przed rozpoczęciem zajęć. Pozwala to bowiem na lepsze dopasowanie kursu do oczekiwań oraz możliwości przyszłych kursantów.

„Praktycznie cała grupa chętnych zrekrutowana została z osób uczestniczących w podstawowym kursie komputerowym, prowadzonym wcześniej przez bibliotekarza, więc był ogląd technicznej wiedzy komputerowej. Bibliotekarz znając już uczestników i ich umiejętności, wiedział już przed spotkaniem na jakim poziomie zaawansowania jest grupa i ewentualnie na co zwrócić jeszcze uwagę w trakcie kursu "O finansach... w bibliotece."

„Diagnozy potrzeb uczestników oraz określenia poziomu wiedzy dokonano podczas indywidualnych konsultacji i rozmów przeprowadzonych z grupą oraz z poszczególnymi uczestnikami. Ustalono stan wiedzy i umiejętności uczestników oraz określono listę tematów (spośród podejmowanych na kursie) oraz rodzaju wsparcia, jakiego wymaga dana osoba czy grupa. Określono oczekiwania i potrzeby uczestników związanych z realizacją kursu."

„Zgłaszając się na kurs uczestnicy wypełniali ankietę, w której określali, jakie są ich umiejętności komputerowe, czy chcą pracować w grupie czy indywidualnie, w

⁸ Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

jakich godzinach powinny odbywać się spotkania. Dopiero po wypełnieniu przez wszystkich ankiet ustalaliśmy, szczegóły dotyczące prowadzenia zajęć.”

Zdarzały się jednak także opinie na temat braku potrzeby dokonywania diagnozy potrzeb kursantów.

„Diagnozowanie potrzeb moim zdaniem jest zbędną czynnością. Osoby, które były zainteresowane wzięciem udziału w kursie były świadome na czym on polega, i same wiedziały czy udział w nim jest im potrzebny czy też nie.”

Trzeba też niestety wspomnieć, że o ile diagnoza kompetencji cyfrowych przed kursem była dość częsta, o tyle diagnoza kompetencji finansowych była niestety zdecydowanie rzadkością. Z pewnością utrudniało to nie tylko dostosowanie programu kursu do potrzeb grupy ale także rekrutację takich osób, które z racji najniższych kompetencji finansowych powinny być udziałem w zajęciach najbardziej zainteresowane.

Wśród problemów wymienianych przez bibliotekarzy na etapie diagnozowania potrzeb warto wspomnieć przede wszystkim o:

- ✓ niskim poziomie kompetencji cyfrowych uczestników, który utrudniał dopasowanie programu kursu do możliwości seniorów (10 wskazań),
- ✓ strachu i obawach uczestników przed komputerem (6 wskazań),
- ✓ różnym stopniem kompetencji cyfrowych oraz finansowych, utrudniającym dopasowanie programu kursu do potrzeb grupy (3 wskazania).

Wśród rekomendacji mogących ułatwić przeprowadzenie skutecznej diagnozy potrzeb grupy bibliotekarze wymieniali przede wszystkim:

- ✓ cierpliwość, delikatność oraz szczerze rozmowy na temat kompetencji uczestników (15 wskazań),
- ✓ w miarę możliwości: wcześniejsze stawianie diagnozy potrzeb – na podstawie znajomości kursantów z innych zajęć (4 wskazania).

Wielu bibliotekarzy zwracało także uwagę na sposoby radzenia sobie z niskimi kompetencjami (zwłaszcza cyfrowymi) seniorów, zdiagnozowanymi przed rozpoczęciem kursu. Proponowali oni:

- ✓ zarezerwowanie czasu na doszkolenie uczestników z obsługi komputera, tak aby poziom grupy był możliwie wyrównany (11 wskazań),
- ✓ łączenie osób o różnych zdiagnozowanych kompetencjach w pary w czasie pracy (7 wskazań),
- ✓ dobieranie kursantów w grupy o podobnym poziomie kompetencji (5 wskazań),
- ✓ zapewnienie sobie pomocy wolontariuszy (3 wskazania).

2d. Spotkanie przygotowawcze z uczestnikami

Spotkania przygotowawcze przed kursem odbyły się w zdecydowanej większości (86%) bibliotek. W większości przypadków były one okazją do ustalenia harmonogramu spotkań i podziału na grupy (57%), a także wytłumaczenia kursantom zasad i celów projektu oraz sposobu pracy (57%). Co ciekawe, w większości

przypadków harmonogram zajęć ustalano wspólnie (co z pewnością sprzyjało wysokiej frekwencji) ale w niektórych przypadkach ustalano go odgórnie i „podawano do wiadomości”.

„Na pierwszym spotkaniu jakie się odbyło zostało przedstawione uczestnikom w jakim celu zostanie przeprowadzony ten projekt. Ustaliliśmy terminy spotkań i godziny. Przedstawiliśmy harmonogram, co na którym spotkaniu będzie omawiane.”

„Ustalono terminy i godziny spotkań dogodne dla poszczególnych osób. Na pierwszym spotkaniu omówiona została tematyka poszczególnych spotkań.”

„Odbyło się spotkanie organizacyjne, na którym wspólnie podjęliśmy decyzje w jakie dni się spotykamy i o której godzinie.”

W jednej czwartej przypadków (24%) spotkania służyły przeprowadzeniu diagnozy potrzeb oraz kompetencji uczestników, a w jednej dziesiątej bibliotek (10%) przeprowadzono w ich trakcie wstępne szkolenie z obsługi komputera⁹.

„Podczas rozmowy z uczestnikami określiliśmy ich poziom wiedzy technicznej oraz finansowej poprzez kilka pytań z wiedzy finansowej oraz przy pomocy ćwiczenia z termometrem świadomości finansowej.”

„Spotkania przygotowawcze z uczestnikami polegały na zaznajomieniu ich podstawami obsługi komputera, poznali klawiaturę, nauczyli się trzymać i operować myszą, pisali w Wordzie, surfowali w swoim tempie po internecie.”

W niektórych wypadkach (7%) bibliotekarze wspominali także o budowaniu podczas spotkań atmosfery zaufania, potrzebnej podczas dalszych spotkań w trakcie kursu. Należy podkreślić takie podejście, gdyż dla części z seniorów decyzja o udziale w kursie wiązała się ze stresem i obawami przed komputerową formą zajęć oraz trudną tematyką. Budowa pozytywnej atmosfery mogła znacząco ułatwić osiągnięcie edukacyjnych celów projektu.

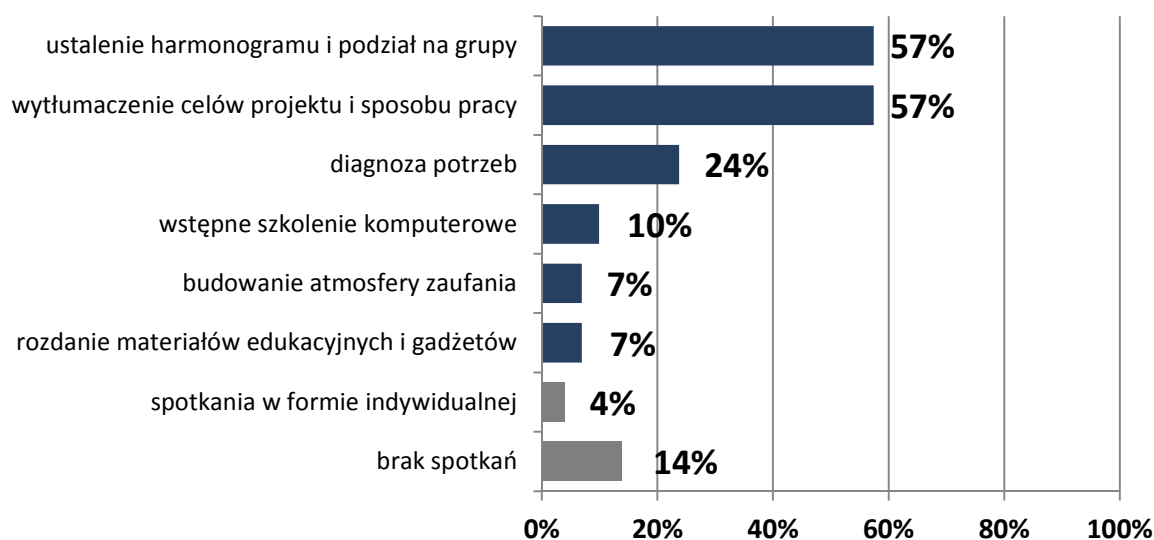
„Zainteresowanych zaprosiliśmy na spotkanie organizacyjne. Termin pierwszego spotkania zaproponowaliśmy w godzinach przedpołudniowych po wcześniejszych uzgodnieniach z zainteresowanymi. Po krótkim wstępie, gdzie każdy z uczestników powiedział kilka słów o sobie i swoich przygodach z internetem i finansami, przyszła kolej na nas – organizatorów. Przedstawiliśmy cele i zadania projektu i jak do tego doszło, że przystąpiliśmy do projektu. Spotkanie odbyło się w przyjemnej atmosferze przy kawie i ciasteczkach. Podczas spotkania padła propozycja, abyśmy do siebie odzywali się po imieniu, a będzie nam wszystkim łatwiej. Poinformowaliśmy uczestników o naszym wyjeździe na szkolenie do Łodzi i podzieliliśmy się wrażeniami, jakie odnieśliśmy podczas warsztatów. Poinformowaliśmy, że tam zdobytą wiedzę będziemy dzielić się z nimi.”

„Miła atmosfera, kawa i ciastka sprawiły, że projekt zintegrował uczestników - z niecierpliwością czekali na następne spotkania.”

Wreszcie, część z badanych (7%) już w czasie spotkań przygotowawczych rozdawała uczestnikom materiały edukacyjne oraz gadżety kursowe. Czasami spotkania organizacyjne nie odbywały się wcale lub prowadzono je indywidualnie.

⁹ Więcej na temat szkoleń z obsługi komputera w kolejnym podrozdziale.

Wykres 8. Przebieg spotkania przygotowawczego¹⁰



Jedynym istotnym problemem, jaki zgłaszali bibliotekarze na etapie prowadzenia spotkań przygotowawczych były trudności z ustaleniem odpowiadającego wszystkim harmonogramu spotkań (5 wskazań). Wśród rekomendacji dotyczących tego etapu projektu wymienić należy:

- ✓ zachęcanie, przełamywanie obaw i barier seniorów (15 wskazań),
- ✓ budowanie atmosfery zaufania (12 wskazań),
- ✓ wspólne ustalanie harmonogramu zajęć (4 wskazania).

„Problemem było wybrać pięć terminów spotkań od razu, ze względu na to, że nie wszystkim pasował dany termin. Dlatego musieliśmy ustalać terminy kolejnych spotkań w dniu omawianego modułu. Nie jest dobrze narzucić terminy z góry, ważne jest aby dać seniorom możliwość wyboru następnego terminu spotkania.”

2e. Szkolenia z obsługi komputera oraz korzystania z internetu

Przeprowadzona przez biblioteki diagnoza cyfrowych kompetencji uczestników kursu wskazywała, że w wielu wypadkach są one niewystarczające, aby w efektywny sposób uczestniczyć w zajęciach. W odpowiedzi na ten problem w 78% bibliotek uczestniczących w projekcie zorganizowano różne formy pomocy lub szkoleń w zakresie obsługi komputera oraz korzystania z internetu¹¹. Tam gdzie miało to miejsce przeszkolono lub udzielono pomocy średnio 48% kursantów.

W nieco ponad połowie (57%) bibliotek pomocy w trakcie kursu udzielał potrzebującym osobom bibliotekarz lub wolontariusz. W niemal połowie przypadków (45%) stosowano zasadę łączenia kursantów o wyższych oraz niższych kompetencjach cyfrowych w pary. Tylko dwie piąte (40%) bibliotek przeprowadziło natomiast dla

¹⁰ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

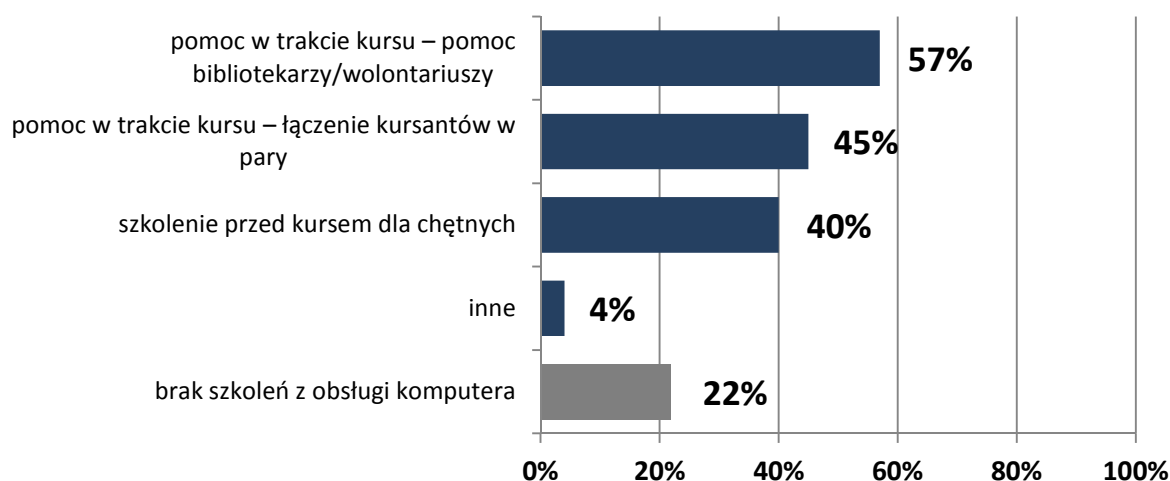
¹¹ Przed rokiem takie szkolenia lub pomoc miały miejsce w 89% bibliotek.

chętnych wstępne szkolenie komputerowe przed kursem. W części bibliotek prowadzono także indywidualne kursy i konsultacje dla chętnych osób.

W porównaniu z poprzednią edycją zdecydowanie rzadziej zdarzało się aby pomocy w obsłudze komputera udzielano w trakcie trwania zajęć – wtedy takie sytuacje miały miejsce w aż 78% bibliotek. Najwyraźniej zarówno organizator, jak i część bibliotekarzy wzięli pod uwagę, że edukacja cyfrowa – konieczna ze względu na zbyt niskie kompetencje kursantów – nie powinna odbywać się równoległe z edukacją finansową, w trakcie trwania zajęć. W poprzednim raporcie ewaluacyjnym¹² wspomniano bowiem, że taka sytuacja rodzi problemy: uwaga prowadzących jest skupiona nie tylko na edukacji finansowej ale też cyfrowej, a sam kurs staje się dla części uczestników po prostu warsztatami z obsługi komputera. Może to skutkować dominacją edukacji cyfrowej nad finansową, co w efekcie prowadzi to obniżenia skuteczności oraz trwałości efektów kursu. W tym kontekście, mniejsza liczba bibliotek doszkalająca uczestników w zakresie obsługi komputera w trakcie trwania zajęć mogłaby cieszyć.

Niestety w ślad za tą pozytywną zmianą nie idzie wzrost liczby bibliotek organizujących wstępne zajęcia komputerowe dla zainteresowanych seniorów o najniższych kompetencjach cyfrowych. W praktyce oznacza to, że pomoc i szkolenia w zakresie obsługi komputera były w obecnej edycji projektu mniej dostępne dla uczestników. Mniej bibliotek niż przed rokiem w ogóle zajmowało się edukacją cyfrową, rzadziej pomagano kursantom w trakcie kursu, a liczba bibliotek organizujących wstępne szkolenia niemal się nie zmieniła¹³. Zmiany jakie zaszły w sposobie podnoszenia kompetencji cyfrowych seniorów trzeba więc ocenić negatywnie. Doszkalania w trakcie zajęć nie zastąpiono bowiem inną formą wsparcia.

Wykres 9. Jak przebiegały szkolenia z obsługi komputera¹⁴?



¹² P. Adamiak, Raport z ewaluacji ex post w II edycji projektu „O finansach w bibliotece”. Raport z badania wśród uczestników kursu.

¹³ Przed rokiem organizowało je 38% z nich – zmiana jest więc niemal niezauważalna. Podobnie – niemal nie zmieniła się też liczba bibliotek stosująca zasadę łączenia kursantów w pary.

¹⁴ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

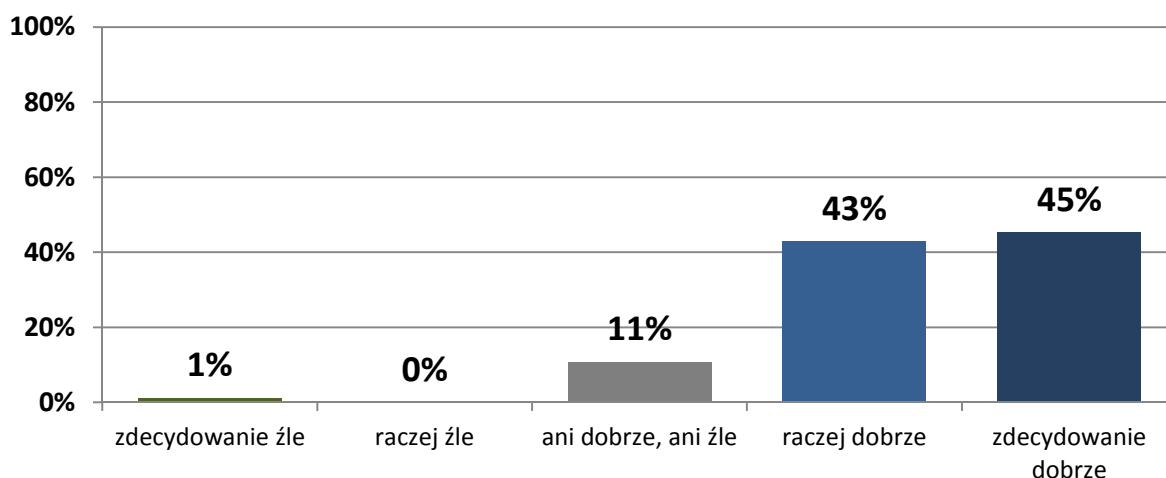
Zastanawiające jest, że pomimo przygotowania przez organizatora materiałów ułatwiających realizację wstępnych zajęć z obsługi komputera i korzystania z internetu, na ich przeprowadzenie zdecydowało się zaledwie 40% bibliotek. Jest to niezrozumiałe tym bardziej, że ocena jakości tych materiałów jest, podobnie jak przed rokiem, pozytywna. Dobrze oceniło je 88% bibliotekarzy (z czego 45% bardzo dobrze, a 43% dobrze), padło 11% ocen neutralnych i zaledwie jedna negatywna. Z drugiej strony należy pamiętać, że oceniali je tylko ci bibliotekarze, którzy zdecydowali się z nich skorzystać.

Przyczyną braku wstępnych zajęć komputerowych może być w wielu przypadkach zbyt późne diagnozowanie wyjściowych kompetencji kursantów. W części bibliotek miało ono miejsce dopiero na pierwszym spotkaniu kursowym, w innych na spotkaniu przygotowawczym tuż przed rozpoczęciem zajęć. Konieczne jest aby diagnozowanie kompetencji uczestników następowało na tyle wcześnie, żeby możliwa była jeszcze organizacja wstępnych warsztatów komputerowych poprzedzających właściwe zajęcia. Możliwe, że tego typu wstępny kurs komputerowy powinien zostać na trwałe wpisany do projektu, a jego organizacja byłaby wtedy obowiązkowa. Wymagałoby to jednak większego wsparcia merytorycznego bibliotek przez organizatora. Z całą pewnością rozwijanie kompetencji cyfrowych wśród uczestników zajęć jest konieczne, gdyż ich kompetencje w tym zakresie są niewystarczające. Kluczowa jednak jest forma takiej edukacji oraz sposób jej współistnienia z edukacją finansową. Skuteczne zajęcia komputerowe poprzedzające właściwy kurs mogłyby zaowocować:

- ✓ Przełamaniem obaw seniorów związanych z komputerową formą zajęć, a przez to łatwiejszą rekrutacją do projektu,
- ✓ Możliwością skupienia się na zagadnieniach finansowych (merytorycznych), a nie technicznych, co zwiększyłoby skuteczność przekazywania wiedzy,
- ✓ Odciążeniem bibliotekarzy od zadań niezwiązanych bezpośrednio z ich rolą jako prowadzących właściwy kurs.

Obecnie, dowolność form edukacji cyfrowej skierowanej do seniorów stanowi pewne zagrożenie dla realizacji głównych celów projektu. Nie zapewnia bowiem wszystkim uczestnikom wystarczających kompetencji komputerowych do udziału w kursie, a co więcej, stanowi nieraz alternatywny cel zajęć dla uczestników.

Wykres 10. Jak oceniacie jakość i przydatność materiałów dla prowadzenia zajęć doszkalających z obsługi komputera i Internetu przekazanych bibliotekom przed kursem przez FRSI¹⁵?



2f. Przeprowadzenie kursu – dobre i złe praktyki

Realizacja zajęć odbywała się na ogół standardowo, zgodnie z programem kursu. Był one realizowane z pomocą kursu e-learningowego, w pięciu modułach tematycznych, trwających po trzy godziny. W trakcie zajęć osoby o niższych kompetencjach cyfrowych otrzymywały na ogół pomoc w obsłudze komputera. Standardem był także drobny poczęstunek przygotowywany dla kursantów oraz wielka dbałość o przyjazną atmosferę spotkań.

„Spotkania odbywały się co drugi dzień i rozpoczynały się herbatką i krótkim filmikiem wyszukany w internecie np. występem kabaretu, nie zawsze dotyczącym finansów lub [pochodzącym] z lokalnych imprez plenerowych. Okazało się, że taki wstęp bardzo pobudzał uczestników, a zwłaszcza zamieszczony w internecie materiał dotyczący miejscowości i jej mieszkańców.”

„Połączyliśmy przyjemne z pożytecznym. Staraliśmy się zapewnić oprócz zdobytej wiedzy, trochę rozrywki. Częste przerwy kawowe, rozmowy i spacer. Na jednym spotkaniu zaproszono ucznia szkoły muzycznej, który grał na skrzypcach. Staraliśmy się stworzyć przyjazną, rodzinną atmosferę, tak aby seniorzy z chęcią do nas wracali na kolejne spotkania.”

Warto jednak w tym miejscu wymienić kilka niestandardowych dobrych praktyk obserwowanych podczas realizacji zajęć.

✓ Podział zbyt długich modułów (zwłaszcza modułu III) na dwie krótsze części:
„Spotkania były przygotowywane pod uczestników. Umawialiśmy się na nie pod kątem potrzeby uczestników. Trzeci moduł był podzielony na dwa spotkania, ponieważ jest najdłuższy.”

¹⁵ Tylko wśród tych bibliotek, które organizowały jakiejkolwiek formy doszkalania seniorów w zakresie obsługi komputera i internetu (89% ogółu).

Taki zabieg z całą pewnością jest odpowiedzią na oczekiwania kursantów, którzy dość powszechnie narzekają na zbyt długo trwające zajęcia, odnosząc się zwłaszcza do modułu III¹⁶. Należy ocenić go jako krok w dobrym kierunku, mogący zwiększyć efektywność przekazywania wiedzy seniorom.

✓ Dokonywanie diagnozy potrzeb i oczekiwań kursantów tuż przed każdym modulem – w odniesieniu do konkretnej tematyki, będącej przedmiotem zajęć:
„Na początku każdego spotkania rozmawialiśmy, czego chcielibyśmy się dowiedzieć w danym module. Następnie osoba prowadząca przy pomocy rzutnika przybliżyła treść z modułu (...) Na zakończenie rozmawialiśmy czy nasze oczekiwania zostały zrealizowane.”

W zacytowanym zachowaniu widać wielką dbałość o satysfakcję uczestników zajęć. Każdorazowo prowadzona diagnoza potrzeb oraz sprawdzenie ich zaspokojenia na koniec zajęć z całą pewnością podnosi poziom zadowolenia uczestników kursu z zajęć.

✓ Krótkie omówienie i przypomnienie tematyki poprzedniego spotkania:
„Na początku każdego spotkania rozmawialiśmy o wrażeniach oraz o tym, co w szczególności zapamiętały Panie z wcześniejszego spotkania.”
„Spotkanie rozpoczynało się przypomnieniem wiedzy z poprzedniego modułu i wymianą doświadczeń związanych z omawianym poprzedniego dnia tematem.”

✓ Dodatkowe materiały edukacyjne przygotowywane przez bibliotekarzy:
„Kursanci, oprócz materiałów przygotowanych przez fundację mieli do dyspozycji materiały przygotowane przez prowadzące pod kątem poszczególnych modułów oraz prezentacje multimedialne.”

W tym wypadku należy podkreślić ogromne zaangażowanie bibliotekarzy, przygotowujących dodatkowe pomoce edukacyjne. Z całą pewnością były one istotnym wsparciem dla uczestniczących w zajęciach kursantów.

✓ Wprowadzanie urozmaiconej formuły spotkań:
„Spotkania przeprowadzane były w sposób urozmaicony: praca własna na modułach, dzielenie się wiedzą i doświadczeniem, zadania do wykonania, praca w grupach, burza mózgów, luźne rozmowy, poczęstunek.”

Urozmaicona formuła zajęć powinna być standardem w trakcie prowadzenia kursu. Pozwala ona bowiem skupić uwagę uczestników oraz zmaksymalizować ich zaangażowanie. Niestety część z kursantów narzeka na brak interakcji w trakcie spotkań oraz zbyt dużą ilość tekstów przeznaczonych do samodzielnego przeczytania¹⁷. Nacisk na urozmaicenie sposobu prowadzenia zajęć jest więc dobrą praktyką, która powinna być stosowana we wszystkich grupach zajęciowych.

✓ Wyjątkowa dbałość o estetykę miejsca pracy:
„Zadbano o estetykę miejsca: kwiaty, plakaty, powieszenie hasel (tematyka finanse) itp.”

„Na każde spotkanie wywieszaliśmy kolorowe hasła dotyczące realizowanego tematu, aby hasła niespotykane na co dzień utrwalić wśród kursantów.”

¹⁶ P. Adamiak, Raport z ewaluacji ex post w III edycji projektu „O finansach w bibliotece”. Raport z badania wśród uczestników kursu.

¹⁷ P. Adamiak, Raport z ewaluacji ex post w III edycji projektu „O finansach w bibliotece”. Raport z badania wśród uczestników kursu.

- ✓ Elastyczność w kwestii terminów i godzin zajęć, umożliwienie realizowania niektórych modułów indywidualnie w innych terminach niż grupa:

„Małe grupy 2-3 osoby w terminie i czasie dostosowanym do potrzeb kursantów.”

„Na początku naszego kursu miałyśmy 11 chętnych osób do uczestnictwa w nim. Z tego dwie osoby chciały przychodzić w rannych godzinach. Nasze pierwsze spotkania odbywały się więc dwa razy w tygodniu tj. w czwartki i piątki o godz. 9.30 i 13.30. Bywało też tak, że niektórzy mieli ważne sprawy do załatwienia w dniach spotkań. Im starałyśmy się pomóc pracując indywidualnie w innym terminie.”

„Jeśli ktoś z uczestników nie mógł uczestniczyć w zajęciach to organizowaliśmy dla niego indywidualne spotkania w dogodnym dla niego terminie.”

Elastyczność terminów zajęć oraz ich dostosowanie do oczekiwań uczestników z pewnością pozytywnie wpływa na frekwencję. Należy też podkreślić ogromne zaangażowanie bibliotekarzy, którzy zdecydowali się przeprowadzić z potrzebującymi tego kursantami indywidualne zajęcia w alternatywnym terminie.

- ✓ Elastyczność w kwestii miejsca przeprowadzenia zajęć:

„Po zrealizowaniu programu z dwoma grupami na wniosek mieszkańców wsi Moszczona rozpoczęliśmy przygotowania do przeprowadzenia szkolenia w siedzibie świetlicy wiejskiej, gdzie nie ma dostępu do internetu. Dzięki urządzeniom prywatnym jakie posiadamy – sprawdziliśmy odbiór tych urządzeń na planowanym miejscu. Test wyszedł pozytywnie i po uzgodnieniu terminów przystąpiliśmy do szkolenia III grupy liczącej 7 osób. Realizacja modułów na wyjeździe jest bardziej pracochłonna. Musieliśmy zaadoptować przestrzeń, zainstalować przywożony na każde spotkanie sprzęt i stworzyć miłą atmosferę.”

- ✓ Wsparcie wolontariuszy oraz zaprzyjaźnionych instytucji:

„W kursie wzięło udział 20 osób. Dzięki uprzejmości ZSZ w Aleksandrowie Łódzkim mogliśmy przeszkolić wszystkie zainteresowane osoby w jednym czasie. Część e-learningowa odbywała się w pracowni komputerowej szkoły. W przeprowadzeniu jej pomagali nam nauczyciele i uczniowie-wolontariusze. Część warsztatowa odbywała się w Czytelni Biblioteki. Taka formuła spotkań była możliwa dzięki bliskości naszych placówek.”

„Wszystkie zajęcia odbywały się w sali widowiskowej Gminnego Ośrodka Kultury, którą na okres trwania kursu udostępnił nam nieodpłatnie dyrektor GOK.”

Jak widać z powyższych przykładów współpraca z zaprzyjaźnionymi instytucjami pozwala przezwyciężyć infrastrukturalne ograniczenia bibliotek, związane z niedostatecznymi zasobami sprzętowymi oraz lokalowymi. Poza wsparciem logistycznym istotne było też zaangażowanie w projekt wolontariuszy, co pozwoliło z pewnością na sprawniejszą realizację kursu i odciążenie bibliotekarzy od niektórych zadań.

- ✓ Ciekawa forma mobilizacji i sprawdzenia wiedzy w formie końcowego konkursu dla uczestników:

„Po zrealizowaniu kursu zorganizowaliśmy dla chętnych "Test Wiedzy Ekonomicznej" zdobytej podczas szkolenia. Wzięło w nim udział 8 osób, a zwycięzca otrzymał drobny upominek ufundowany przez bibliotekę.”

Poza dobrymi praktykami zaobserwowano także złe rozwiązania stosowane podczas realizacji kursu. Wśród nich trzeba wymienić:

✓ Realizacja dwóch modułów na jednym spotkaniu oraz ich skracanie:

„W każdej filii odbyły się 3 spotkania. Połączony został moduł 1 i 2 oraz 4 i 5.”

„Ze względu na brak odpowiedniej ilości sprzętu, aby zrealizować zadanie i przeszkolić wszystkich chętnych, zmuszeni byliśmy wypracować takie metody, które pozwoliłyby nam wywiązać się z umowy. Początkowo na szkolenie zapisało się 25 osób, całość ukończyły 23 osoby. Posiadamy 4 komputery, więc utworzyliśmy 7 grup. Spotkania odbywały się w poniedziałki, wtorki i środy przez godzinę na każdą grupę. W tym czasie bibliotekarz przekazywał uczestnikom najważniejszą wiedzę z każdego modułu, głównie skupiając się na zadaniach praktycznych, aby uczestnicy mogli sami wykonywać ćwiczenia, zapamiętując przy tym więcej. Część teoretyczną bibliotekarz streszczał uczestnikom umawiając się z nimi, że w domu jeszcze raz na spokojnie to przejrzą. Uczestnicy kursu byli zadowoleni, gdyż nie musieli w ciągu dnia dużo czasu poświęcić na naukę, co zaowocowało tym, że chętniej przychodzili na spotkania i lepiej przyswajali wiedzę.”

Opisane powyżej rozwiązania wydają się mocno wątpliwe. Zdecydowana większość kursantów oraz bibliotekarzy przyznaje, że materiał kursowy jest bardzo obszerny, a czas trwania zajęć zbyt krótki aby zrealizować go w całości. Skracanie długości trwania zajęć musi odbywać się więc kosztem ich merytorycznej zawartości. Wytlumaczeniem nie może być tutaj nawet niedostatek komputerów w bibliotece. Zdziwienie budzi także łączenie modułów oraz ich realizacja na jednym spotkaniu. Już teraz badani (uczestnicy oraz prowadzący) przyznają, że spotkania są zbyt intensywne, zbyt męczące i trwają zbyt długo. Trudno wyobrazić sobie zajęcia trwające sześć godzin (dwa moduły po trzy godziny). Jest niemal pewne, że realizacja dwóch modułów na jednym spotkaniu musiała się wiązać ze znacznym okrojeniem materiału kursowego.

✓ Reklama lub „aktywna sprzedaż” produktów i usług finansowych w trakcie kursu:

W poprzednich oraz obecnej edycji wielki entuzjazm uczestników budził udział w zajęciach zewnętrznych ekspertów: przedstawicieli instytucji finansowych, banków, firm ubezpieczeniowych. Jest to dla kursantów ciekawy element zajęć, stanowiący ich urozmaicenie, a niekiedy podnoszący ich prestiż. Niestety wiąże się także z zagrożeniem wykorzystania okazji spotkania z grupą seniorów do reklamy lub wręcz sprzedaży produktów i usług finansowych. Tego typu praktyki powinny zostać bezwzględnie wyeliminowane przez bibliotekarzy prowadzących spotkania z seniorami. Wydaje się, że konieczna jest tutaj zdecydowana reakcja organizatora polegająca na przypominaniu bibliotekarzom o zakazie tego typu praktyk.

„Bardzo podobały się spotkania z przedstawicielami Firmy Ubezpieczeniowej oraz Banku PKO. Były ciekawe rozmowy o nowych produktach: co możemy ubezpieczyć, od czego i jak zabezpieczyć się na jesień życia oraz jak zabezpieczyć swoje dzieci i wnuki. Panie z banku przygotowały również ciekawe propozycje swoich

*produktów: opowiadały jak założyć konto internetowe, jakie możliwości daje dokonywanie opłat przez internet i jakie nowe propozycje ma dla seniorów PKO.”
„W kilku modułach uczestniczyły panie z banku i firmy ubezpieczeniowej, aby zapoznać kursantów z ofertami, jakie posiadają dla swoich klientów.”*

Wśród problemów wymienianych przez bibliotekarzy w odniesieniu do realizacji kursu warto wymienić przede wszystkim:

- ✓ Trudności w dopasowaniu terminów do oczekiwań kursantów (10 wskazań),
- ✓ Braki sprzętowe bibliotek oraz problemy techniczne (10 wskazań).

Najważniejsze rekomendacje dotyczące realizacji zajęć to:

- ✓ Nacisk na budowanie dobrej atmosfery w trakcie spotkań (10 wskazań),
- ✓ Dbłość o sprzęt, każdorazowe sprawdzanie jego stanu (oraz działania aplikacji) przed rozpoczęciem zajęć (8 wskazań),
- ✓ Elastyczne podejście do terminów i godzin zajęć (6 wskazań),
- ✓ Udział zewnętrznych ekspertów i wsparcie wolontariuszy oraz zaprzyjaźnionych instytucji (5 wskazań),
- ✓ Aktywne prowadzenie zajęć (5 wskazań),
- ✓ Dobieranie kursantów w małe grupy o podobnych kompetencjach (4 wskazania),
- ✓ Zadbanie o prywatność uczestników - kwestie finansowe wymagają bowiem delikatności, dlatego ustawienie komputerów w pracowniach powinno zapewniać uczestnikom choćby minimum prywatności.

„Podczas jednego ze spotkań jeden z seniorów zasugerował, że brakuje mu prywatności. Stanowiska do pracy przy komputerze ustawione były jedno obok drugiego, więc ta uwaga jest jak najbardziej zasadna. Biorąc to pod uwagę, radzimy podczas organizowania spotkań zadbać o odrobinę prywatności dla seniorów.”

2g. Uroczyste zakończenie

Spotkania kończące kurs odbywały się bezpośrednio po V module zajęć lub oddzielnie, jakiś czas po zakończeniu całego cyklu. Miały one miejsce w bibliotekach lub w innych reprezentacyjnych miejscach, będących w dyspozycji zaprzyjaźnionych instytucji lub lokalnych władz. Podkreślano bardzo dobrą atmosferę tego typu spotkań. Typowe wydarzenia podczas takiej uroczystości to rozdanie certyfikatów, upominków oraz gadżetów kursowych, połączone z wykonaniem pamiątkowych zdjęć oraz spotkanie przy kawie i ciastkach lub innego rodzaju impreza (ognisko, grill, rajd rowerowy, wspólne oglądanie zdjęć lub z kursu itp.).

„Każda z dwóch grup kończąca kurs na ostatnim module w uroczysty sposób otrzymywała certyfikaty ukończenia oraz podziękowania ze skromnym prezencikiem, a wszystko uwieńczone zostało wspólnym zdjęciem.”

„Uroczyste zakończenie odbyło się 30 września w sali kominkowej zabytkowego Pałacu Radolińskich w Jarocinie. Na spotkanie przygotowano krótki film oraz dwie prezentacje multimedialne (...) Potem wszyscy zostali poczęstowani przepyszny m tortem.”

„Zakończenie kursu odbyło się 02.09.2014 w Gminnej Bibliotece Publicznej, gdzie Pani Dyrektor wręczyła certyfikaty uczestnikom kursu. W bardzo miłej atmosferze spędziliśmy czas podczas zakończenia kursu, mieliśmy grilla i piekliśmy kielbaski, było bardzo wesoło i żal nam było się rozstawać.”

„Po ostatnim module i wypełnieniu przez wszystkich uczestników ankiety prowadzący rozdali certyfikaty, gratulując ukończenia kursu. Podczas ostatniego spotkania kursanci zaprezentowali własne wiersze i piosenki o tematyce realizowanego projektu. Na zakończenie wszyscy kursanci zrobili sobie pamiątkowe zdjęcie.”

Niemal jedna trzecia bibliotekarzy wspominała też, że w uroczystym zakończeniu projektu brali udział goście: przedstawiciele lokalnych władz, eksperci, przedstawiciele organizatora. Podnosiło to rangę całego wydarzenia.

„Na spotkaniu obecny był Wójt, który podkreślał, że wiedza o tym, na co zwracać uwagę przy podpisywaniu jakichkolwiek umów jest bardzo ważna i zachęcał seniorów do aktywnego udziału w kursach takich jak ten w bibliotece oraz we wszystkich działaniach jakie organizuje biblioteka.”

„Uroczyste zakończenie odbyło się w Urzędzie Stanu Cywilnego w Aleksandrowie Łódzkim, gdyż jest to taka nasza lokalna tradycja (wszelkiego rodzaju kursy, szkolenia mają tutaj swój finał). W uroczystości wziął udział Burmistrz Aleksandrowa Łódzkiego Jacek Lipiński oraz przedstawiciel NBP Sławomir Kabza. Panowie wręczyli uczestnikom certyfikaty ukończenia kursu oraz wspaniałe upominki od NBP.”

„Zakończenie odbyło się w formie poczęstunku. Przyszedł burmistrz i wspólnie wręczyliśmy naszym seniorom upominki oraz certyfikaty udziału w szkoleniu. Uwieńczeniem spotkania były wspólnie wykonane zdjęcia z władzami naszego miasta.”

Część badanych wspominała też, że w czasie zakończenia projektu seniorzy oraz bibliotekarze umówili się na kontynuację nauki w bibliotece, dotyczącą finansów lub zupełnie innej tematyki.

„Był poczęstunek, wymiana wrażeń, wręczenie dyplomów oraz rozmowy na temat oczekiwania, co do kolejnych kursów organizowanych przez bibliotekę.”

„Grupy umówiły się że każdy z uczestników przygotowuje swoją popisową przekąskę. Razem zasiedli do stołu gdzie dyskutowali o kursie i namawiali się do następnych spotkań w bibliotece gdyż bardzo się zintegrowali. Pomysłów było naprawdę wiele.”

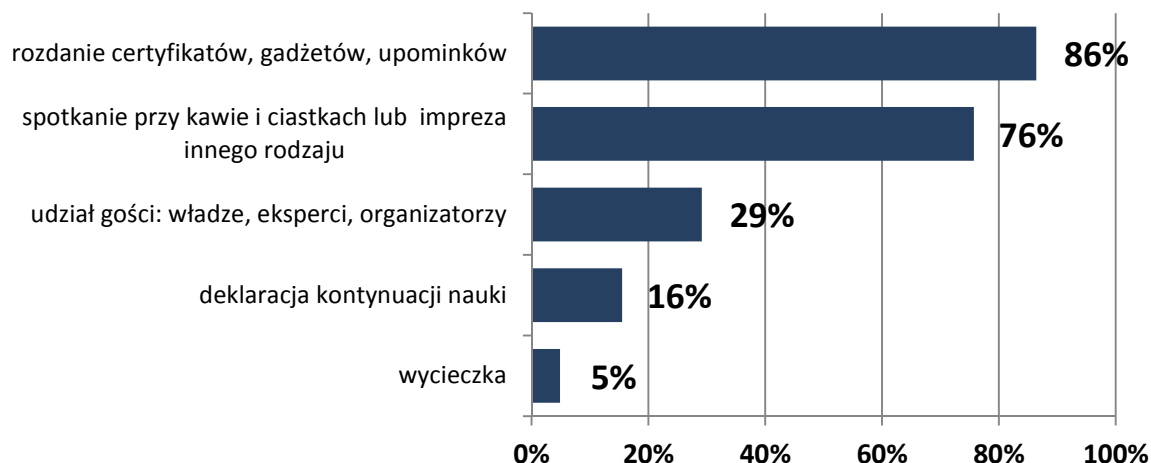
„W radosnym nastroju przy słodkim poczęstunku wspólnie podsuwaliśmy spotkania w ramach projektu. Seniorzy docenili cierpliwość prowadzących szkolenia natomiast my byliśmy wdzięczni za punktualność, zaangażowanie i udział w szkoleniu. Na koniec wspólne "do zobaczenia" potwierdziło udział seniorów w działaniach realizowanych przez bibliotekę.”

Wreszcie, w niewielkiej części przypadków zakończeniem projektu był wyjazd uczestników na wycieczkę.

„W nagrodę dzięki pomocy Radnego powiatu po zakończonym projekcie, kursantki pojechały na wycieczkę do Neuzelle oraz na rejs po Odrze w Krośnie Odrzańskim, podczas którego będą mogły miło spędzić czas.”

„Zakończenie cyklu szkoleń uczczono rajdem rowerowym. Na starcie rajdu, czyli w Baszkowie przed biblioteką, kursanci otrzymali pamiątkowe chorągiewki, które towarzyszyły im podczas rajdu. Trasa wiodła przez Bestwin, Rochy wśród urokliwych stawów i lasów do Zdun. Dzięki uprzejmości jednej z uczestniczek kursu, meta rajdu znajdowała się w jej pięknym ogrodzie.”

Wykres 11. Zakończenie projektu - przebieg¹⁸



Bibliotekarzy nie dostrzegali niemal żadnych problemów związanych z zakończeniem projektu. Wśród rekomendacji zwracali uwagę, że warto:

- ✓ Zadbać o atmosferę oraz poczęstunek i upominki dla kursantów (13 wskazań),
- ✓ Zadbać o obecność lokalnych władz, co podnosi prestiż spotkania (9 wskazań),
- ✓ Zorganizować spotkanie jakiś czas po kursie i zebrać wszystkich kursantów razem (4 wskazania).

2h. Wymiana doświadczeń

Wymiana doświadczeń z innymi bibliotekami odbywała się za pośrednictwem internetu (skype, grupy google, facebook), a także tradycyjnie oraz telefonicznie. Z pośrednictwa internetu skorzystało 53% bibliotek, tradycyjną formułę wybrało 55% z nich, a telefon wykorzystywało 25%¹⁹. Tylko w czterech przypadkach wymiana doświadczeń między bibliotekami nie miała miejsca.

„Jesteśmy w stałym kontakcie z naszymi bibliotekami partnerskimi w Międzyzlesiu, Łądku Zdroju i Szczytnej. Podczas spotkania bliżej i dokładniej przybliżyłam na czym polega prowadzenie kursu, jak wygląda rozliczenie projektu. Sądzę, że przekonałam moje koleżanki bibliotekarki i przy najbliższej IV edycji projektu wezmą udział.”

„Zorganizowałyśmy spotkanie z zaprzyjaźnionymi filiami naszej biblioteki (Beldów, Sobień, Rąbień, Brużycyca). Opowiedziałyśmy o projekcie i jego zaletach. Dałyśmy w

¹⁸ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

¹⁹ Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

prezencie gotowe scenariusze, aby również mogły wykorzystać je w pracy swoich bibliotek. Zachęcałyśmy do takiego działania, ponieważ same przekonałyśmy się, że biblioteka jest postrzegana jako miejsce do wypożyczania książek, ale jest również miejscem przyjaznym dla osób starszych, gdzie można zaoferować im konkretną pomoc. Szczególnie jest to ważne w naszej gminie, gdzie miejsc dla spotykania się seniorów nie ma.”

„Porozumiewaliśmy się w tradycyjny sposób z innymi bibliotekami z naszej okolicy, które organizowały kursy. Cenna wymiana doświadczeń, dobre rady, wspólne rozwiązywanie problemów. Szczególnie interesował nas sposób pozyskiwania uczestników i rozwiązywanie takich problemów jak np. długość modułu czy trudny temat.”

Przytoczone wypowiedzi pokazują, że wymiana doświadczeń jest istotna nie tylko ze względu na promocję projektu wśród innych bibliotek. Jest także okazją do przedyskutowania problemów pojawiających się w trakcie trwania projektu oraz możliwych rozwiązań.

Wśród nielicznych problemów związanych z wymianą doświadczeń z innymi bibliotekami badani zwracali uwagę na:

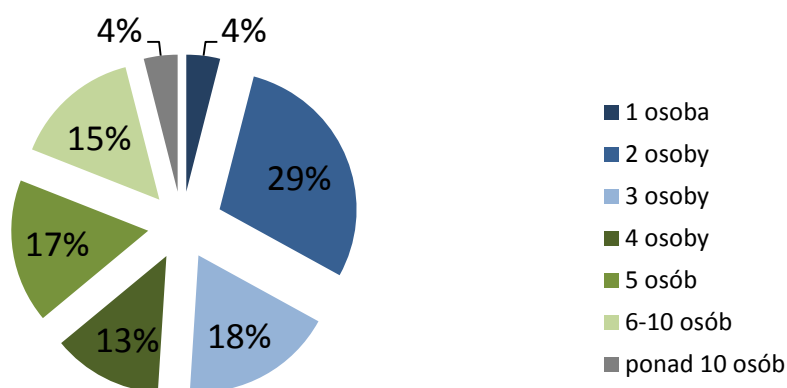
- ✓ Problem z ustaleniem dogodnych terminów spotkań lub rozmów (6 wskazań),
- ✓ Małe zainteresowanie tego typu wymianą (4 wskazania).

Najważniejszą rekomendacją dotyczącą wymiany doświadczeń z innymi bibliotekami było wykorzystywanie w tym celu możliwości internetu (6 wskazań).

3. Osoby zaangażowane w realizację projektu

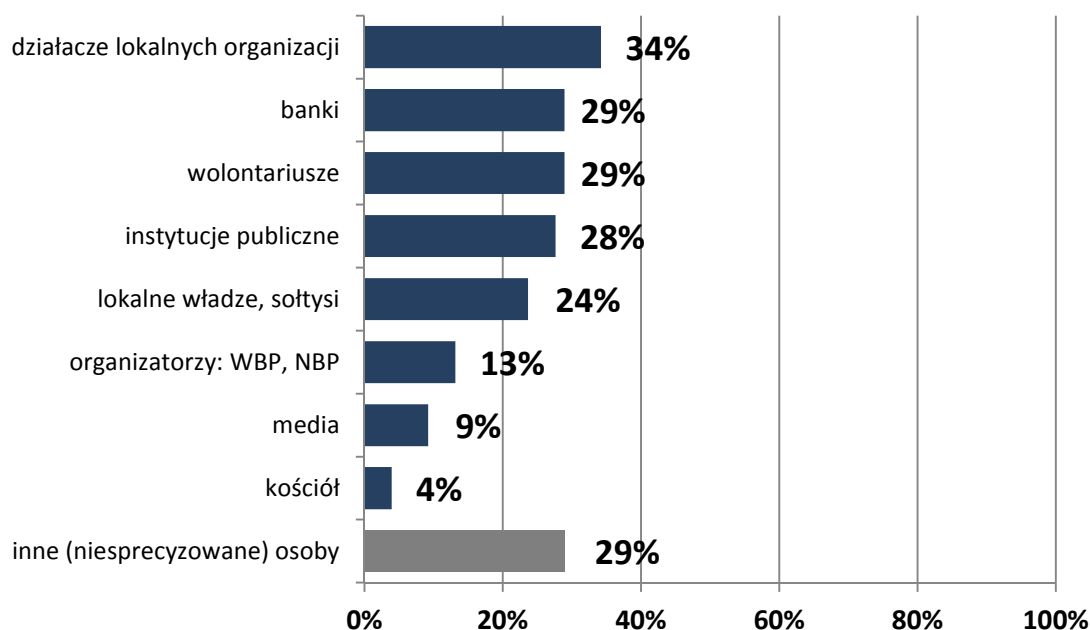
W realizację projektu poza bibliotekarzami zaangażowanych było wiele innych osób. Ich liczba (łącznie z bibliotekarzami) wahała się od 1, aż do 27 osób! Przeciętna liczba zaangażowanych w projekt to pięć osób. Wspomniane wyniki świadczą o dużym zaangażowaniu wolontariuszy oraz przyjaciół bibliotek w pomoc przy organizacji projektu.

Wykres 12. Łączna liczba organizatorów (nie tylko bibliotekarzy) – osób zaangażowanych w realizację projektu w bibliotece



W ponad jednej trzeciej bibliotek (34%) w projekt, jako pomocnicy zaangażowani byli działacze lokalnych organizacji pozarządowych, kół gospodyń wiejskich, Ochotniczych Straży Pożarnych. W niemal trzech na dziesięć przypadkach bibliotekarzom pomagali eksperci - pracownicy banków, (29%), wolontariusze (29%), a także przedstawiciele instytucji publicznych – np. szkół czy domów kultury (28%). W jednej czwartej przypadków (24%) w pomoc w organizacji kursu zaangażowane były natomiast lokalne władze: urzędnicy, wójtowie, burmistrzowie oraz sołtysi. Rzadziej wspomniano o osobistym zaangażowaniu organizatorów projektu z NBP oraz WBP (13%), przedstawiciele mediów (9%) oraz kościoła (4%). W licznych przypadkach (29%) bibliotekarze wspominali też o pomocy innych osób, wymieniając je często z imienia i nazwiska, nie precyzując jednocześnie ich roli.

Wykres 13. Osoby zaangażowane w organizację projektu w bibliotece (inne niż bibliotekarze)²⁰

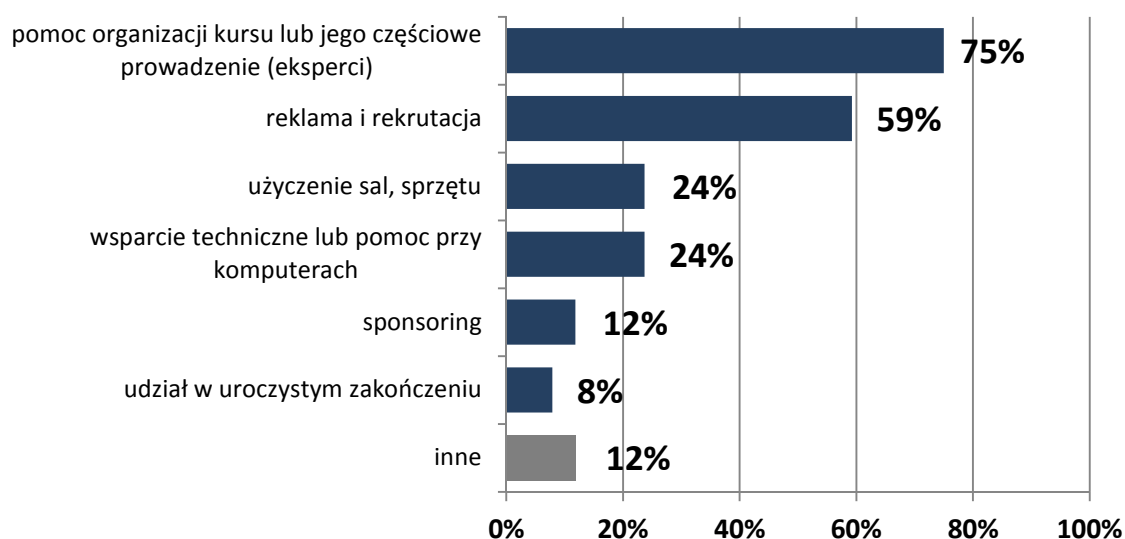


Osoby inne niż bibliotekarze, które angażowały się w projekt zdecydowanie najczęściej pomagały po prostu w organizacji kursu lub częściowo przejmowały jego prowadzenie. Takie wsparcie otrzymało 75% bibliotekarzy. Pomocą w organizacji kursu, przygotowaniem poczęstunku, przystosowaniem pracowni – wszelkimi kwestiami logistycznymi zajmowali się najczęściej wolontariusze. Natomiast w częściowe prowadzenie zajęć angażowano zewnętrznych ekspertów z banków, firm ubezpieczeniowych oraz NBP. Niemal trzy piąte bibliotekarzy (59%) otrzymało także wsparcie w promocji oraz rekrutacji uczestników kursu. Tutaj najbardziej pomocni okazali się zwłaszcza przedstawiciele lokalnych organizacji, kościoła, lokalnych władz oraz mediów. Jedna czwarta bibliotek (24%) otrzymała w trakcie projektu wsparcie w

²⁰ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

postaci użyczenia sal lub niezbędnego sprzętu. W tym wypadku pomocą służyli przede wszystkim przedstawiciele lokalnych instytucji publicznych – np. szkół i domów kultury. Również w jednej czwartej przypadków (24%) organizowano wsparcie techniczne, polegające często na pomocy kursantom o niższych kompetencjach cyfrowych. W taką pomoc najczęściej zaangażowani byli wolontariusze, niekiedy po prostu młodzież z pobliskich szkół. Nieco ponad jedna dziesiąta (12%) bibliotekarzy wspomina też o różnego rodzaju sponsoringu (w formie wsparcia finansowego lub rzeczowego), którego udzielały zwłaszcza lokalne władze, a czasami instytucje finansowe. Wreszcie, nieco mniej niż jedna dziesiąta bibliotekarzy (8%) podkreślała rolę innych osób w uroczystym zakończeniu projektu. W tą część były na ogół zaangażowane lokalne władze oraz przedstawiciele organizatorów (NBP i WBP).

Wykres 14. Osoby zaangażowane w organizację projektu w bibliotece (inne niż bibliotekarze) – rola podczas projektu²¹



4. Ocena zmian wprowadzonych do projektu w stosunku do poprzednich edycji

Ponad dwie piąte (42%) bibliotek brało udział w projekcie po raz kolejny (po raz drugi lub trzeci). Mogli więc oni ocenić zmiany, jakich dokonał organizator w stosunku do poprzednich edycji. Zmiany w porównaniu z zeszłym rokiem polegały przede wszystkim na wprowadzeniu dla bibliotekarzy uczestniczących w projekcie po raz kolejny szkolenia on-line, zamiast jego tradycyjnej formy. W szkoleniu stacjonarnym uczestniczyły tylko osoby z bibliotek biorących udział w projekcie po raz pierwszy. Ponadto zmniejszono ilość formalności związanych z rozliczaniem dotacji oraz uzależniono jej wysokość od liczby przeszkolonych kursantów²².

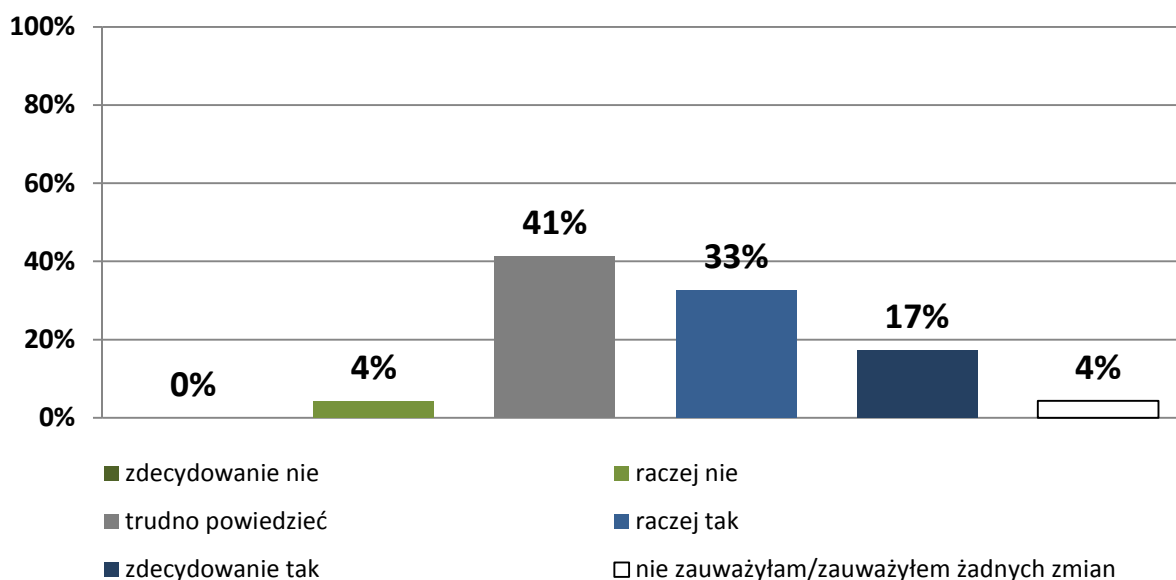
²¹ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

²² Natomiast zmiany pomiędzy pierwszą a drugą edycją były związane z bardziej elastycznym terminem realizacji kursu (zajęcia można było realizować przez pół roku – od kwietnia do września), udzieleniem

Tylko połowa bibliotekarzy, biorących udział w szkoleniu po raz kolejny oceniła, że opisywane zmiany idą w dobrym kierunku (33% oceniła je raczej dobrze, a 17% zdecydowanie dobrze). Ponad dwie piąte (41%) nie potrafiąc się do nich odnieść wybrała opcję „trudno powiedzieć”, a 4% miało o nich opinię negatywną. Zmiany są więc oceniane zdecydowanie gorzej niż przed rokiem. Wtedy bowiem, aż 81% bibliotekarzy biorących udział w projekcie po raz kolejny oceniała, że dzięki ich wprowadzeniu pracuje im się łatwiej. Można więc przypuszczać, że o ile zmiany, jakich dokonał organizator pomiędzy pierwszą a drugą edycją zyskały aprobatę bibliotekarzy, o tyle obecne (pomiędzy drugą a trzecią edycją) nie spotykają się już z takim entuzjazmem. Możliwe, że głównym powodem tej zmiany ocen jest rezygnacja ze stacjonarnej formy szkolenia dla prowadzących zajęcia kursowe – jest to bowiem najbardziej istotna i odczuwalna zmiana, jakiej dokonano²³. Być może problemem jest również fakt, że wciąż nie rozwiązano niektórych problemów obecnych w projekcie od samego początku. Odnosi się to szczególnie do terminu realizacji kursu, który nadal jest dla wielu bibliotekarzy problematyczny oraz dość sztywnych reguł wydatkowania mikrodotacji, związanych z brakiem możliwości zakupu środków trwałych. Można też przypuszczać, że nie wszyscy bibliotekarze zaakceptowali wprowadzoną w tej edycji zasadę powiązania wysokości dotacji z liczbą przeszkolonych kursantów²⁴.

Natomiast ci bibliotekarzy, którzy ocenili wprowadzone zmiany pozytywnie zwracali uwagę przede wszystkim na fakt, że tematyka kursu została uaktualniona, a narzędzia edukacyjne poprawione i dzięki temu łatwiejsze w użyciu.

Wykres 15. Czy zmiany jakie wprowadzono do projektu w porównaniu z poprzednimi edycjami spowodowały, że pracowało Wam się łatwiej?



bibliotekom mikrodotacji na organizację cyklu zajęć oraz wsparciem merytorycznym w przeszkoleniu seniorów z obsługi komputera.

²³ Więcej na temat tej zmiany w rozdziale IV.1.

²⁴ Więcej na ten temat w rozdziale IV.4

Bibliotekarze, którzy uczestniczyli w projekcie po raz kolejny mieli też możliwość, korzystając z własnych doświadczeń, wprowadzać własne zmiany w realizacji projektu. Z 46 badanych, którzy uczestniczyli w poprzednich edycjach zrobiły to jednak tylko 24 osoby. Zmiany polegały najczęściej na:

- ✓ Nieco innym sposobie prowadzenia zajęć, bardziej interaktywnej formule (7 wskazań),
- ✓ Zaproszeniu zewnętrznych ekspertów (2 wskazania),
- ✓ Korzystaniu z możliwości wymiany doświadczeń z innymi bibliotekami (2 wskazania),
- ✓ Modyfikacji sposobu zakończenia projektu (2 wskazania),
- ✓ Bardziej elastycznemu podejściu do terminów realizacji kursu (2 wskazania),
- ✓ Innych zmianach, wśród których warto wymienić organizowanie mniejszych grup kursowych oraz przygotowywanie dodatkowych materiałów edukacyjnych dla uczestników.

IV. WSPARCIE UDZIELONE BIBLIOTEKOM PRZEZ ORGANIZATORA

1. Ocena różnych form wsparcia udzielonego bibliotekom

Organizator w trakcie trwania projektu udzielał bibliotekom różnego rodzaju wsparcia. Było to przede wszystkim wsparcie merytoryczne, którego celem było przygotowanie bibliotekarzy do przeprowadzenia projektu, a zwłaszcza do realizacji zajęć edukacyjnych z seniorami. Wsparcie miało formę szkoleń (stacjonarnych dla osób uczestniczących w projekcie po raz pierwszy oraz on-line, dla tych, którzy brali już udział w poprzednich edycjach) odbywających się przed rozpoczęciem projektu. Niezależnie od tego, organizator przez cały czas trwania projektu pozostawał z realizującymi go bibliotekami w kontakcie, wykorzystując przy tym różne narzędzia i kanały komunikacji. W efekcie, merytoryczne wsparcie ze strony organizatora było dostępne przez cały okres trwania projektu. Istniała również możliwość konsultacji z trenerami prowadzącymi szkolenia wstępne. Wsparciem bibliotekom służyli też (choć nie wszędzie) opiekunowie z WBP. Dodatkowo, bibliotekom udzielono też wsparcia finansowego – mikrodotacji na zakup produktów i usług niezbędnych do realizacji cyklu zajęć.

Bardzo różna była ocena wstępnego szkolenia przygotowującego do udziału w projekcie. Bibliotekarze, którzy brali w nim udział po raz pierwszy wzięli udział, podobnie jak w poprzednich edycjach, w szkoleniu stacjonarnym. Jego ocena była wręcz entuzjastyczna: wszyscy uczestnicy ocenili je pozytywnie, przy czym ocen zdecydowanie dobrych padło aż 81%, przy 19% umiarkowanie dobrych. Natomiast bibliotekarzom, którzy uczestniczyli w projekcie po raz kolejny zaproponowano udział w krótszym szkoleniu, realizowanym on-line, z wykorzystaniem kursu e-learningowego. Ocena tego szkolenia była już zdecydowanie gorsza, choć mimo wszystko oceniło je pozytywnie 80% jego uczestników. Ocen zdecydowanie dobrych

było jednak tylko 44%, przy 36% umiarkowanie dobrych. Ponad jedna dziesiąta (11%) uczestników szkolenia on-line miało o nim neutralną opinię, a niemal jedna dziesiąta (9%) wyraziło się o jego jakości negatywnie. Bibliotekarze uczestniczący w szkoleniu on-line zostali także poproszeni o bezpośrednią ocenę tego, która forma (szkolenie stacjonarne czy on-line) lepiej przygotowuje do prowadzenia kursu. Aż 44% z nich odpowiadając na to pytanie, uznało wyższość metody tradycyjnej. Kolejne 44% uznało natomiast, że obie metody są tak samo dobre. O wyższości szkolenia on-line było przekonanych zaledwie 13% badanych. Te wyniki w pewnym stopniu tłumaczą brak entuzjazmu bibliotekarzy w odniesieniu do zmian, jakie są wprowadzane przez organizatorów w projekcie²⁵.

Natomiast wsparcie od opiekunów z bibliotek wojewódzkich nie było w obecnej edycji projektu regułą. Otrzymało je 81% bibliotek. Niemal wszystkie (99%) z nich oceniały je pozytywnie, przy czym opinii bardzo dobrych było aż 84%, przy 15% raczej dobrych. Świadczy to o bardzo pozytywnym nastawieniu do współpracy z opiekunami z WBP w trakcie realizacji projektu. Z drugiej strony, te biblioteki, które nie miały okazji z takiego wsparcia skorzystać radziły sobie bez niego bardzo dobrze: 62% z nich nie odczuło wcale jego braku, a kolejne 24% nie miało na ten temat zdania. Tylko 14% bibliotekarzy²⁶, którzy nie otrzymali wsparcia od WBP zadeklarowało, że brakowało im tego w trakcie realizacji projektu. Oznacza to, że aktywny udział opiekunów z WBP, choć z pewnością istotny i przydatny nie jest absolutnie konieczny do prawidłowego przeprowadzenia projektu.

„[Brakowało] samej osoby z WBP, która trzymała by rękę na pulsie i przypominała by o terminach oraz informowała o czymś nowym co się ukazało w Wirtualnym Segregatorze.”

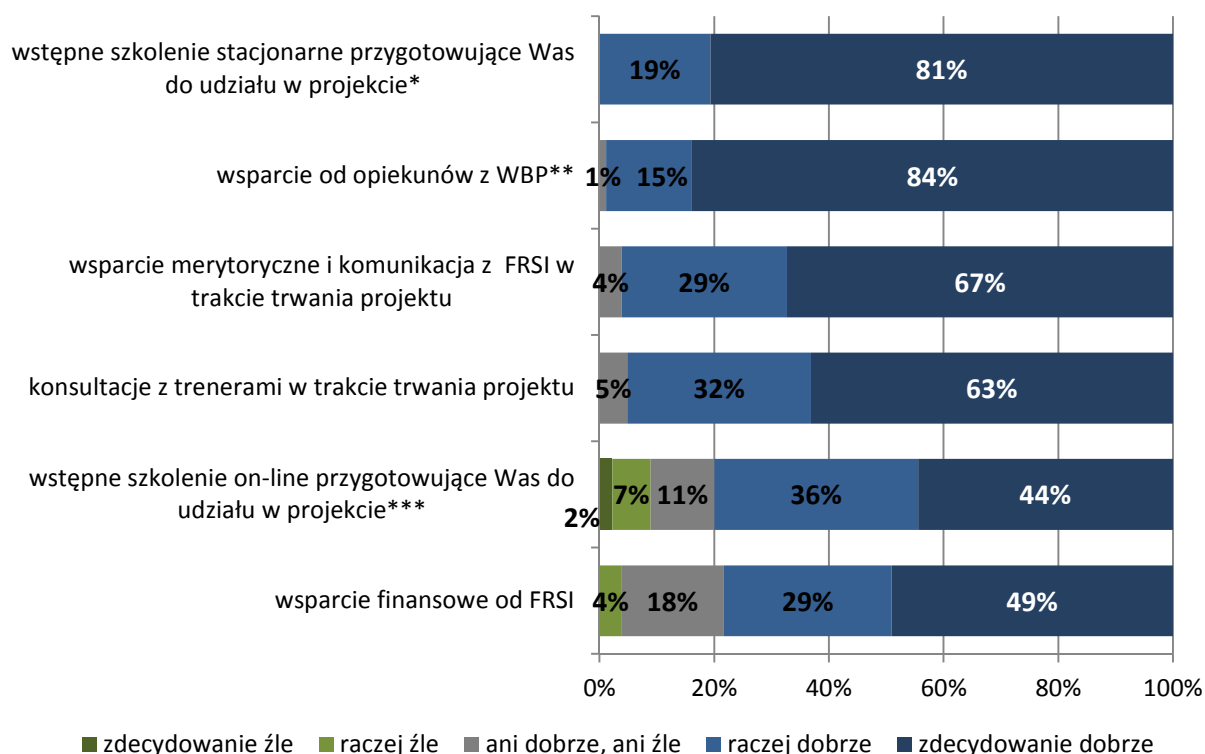
Bardzo pozytywnie oceniono również wsparcie merytoryczne otrzymane od organizatorów w trakcie realizacji projektu. Niemal wszyscy (96%) kursanci mieli o nim pozytywną opinię (67% bardzo dobrą, a 29% raczej dobrą). Prawie tak samo dobre oceny dotyczyły wsparcia w postaci konsultacji z trenerami prowadzącymi wcześniej szkolenia. Ocenilo je dobrze 95% badanych, przy czym ocen zdecydowanie dobrych było 63%, a raczej dobrych 32%.

Najsłabiej oceniono natomiast wsparcie finansowe, jakiego udzielił bibliotekom organizator. Pozytywną opinię o nim miało 78% badanych, przy czym tylko połowa (49%) oceniła je zdecydowanie dobrze, a mniej niż jedna trzecia (29%) raczej dobrze. Niemal jedna piąta (18%) miała o tym rodzaju wsparcia neutralną opinię, a 4% oceniło je negatywnie. Z pewnością wpływ na to miały zgłaszane obecnie oraz w poprzedniej edycji zastrzeżenia co do wysokości dofinansowania oraz dość sztywnych reguł jego wydatkowania, związanych z brakiem możliwości przeznaczenia dotacji na zakup środków trwałych do biblioteki.

²⁵ Więcej na ten temat w rozdziale III.4

²⁶ W praktyce oznacza to 5 badanych.

Wykres 16. Jak oceniacie jakość różnego rodzaju wsparcia udzielonego Wam w trakcie realizacji projektu przez organizatorów²⁷?



2. Skuteczność procesu edukacyjnego bibliotekarzy

Proces edukacji bibliotekarzy i przygotowania ich do realizacji projektu został oceniony pozytywnie, w odniesieniu do wszystkich aspektów tematycznych, przez co najmniej 96% badanych. Jakość przygotowania edukacyjnego – czyli zdolności do prowadzenia zajęć z seniorami oceniło pozytywnie 98% badanych, z czego 61% miało opinię zdecydowanie dobrą, a 37% raczej dobrą. Sposób przygotowania technicznego – w zakresie korzystania z narzędzi e-learningowych oraz wiedzy komputerowej oceniło pozytywnie 98% badanych (69% zdecydowanie pozytywnie, 29% umiarkowanie pozytywnie). Niemal tak samo została oceniona jakość przygotowania merytorycznego – odnoszącego się do poziomu wiedzy finansowej i ekonomicznej. Pozytywne opinie o tym aspekcie procesu edukacyjnego miało 97% bibliotekarzy (63% zdecydowanie pozytywnie, 34% raczej pozytywnie). Powyższe oceny pozwalają stwierdzić, że został zrealizowany jeden z głównych celów projektu, jakim było „przekazanie bibliotekom podstawowej wiedzy ekonomicznej, niezbędnej do organizacji spotkań z seniorami.”²⁸ Stosunkowo najniżej (choć nadal bardzo

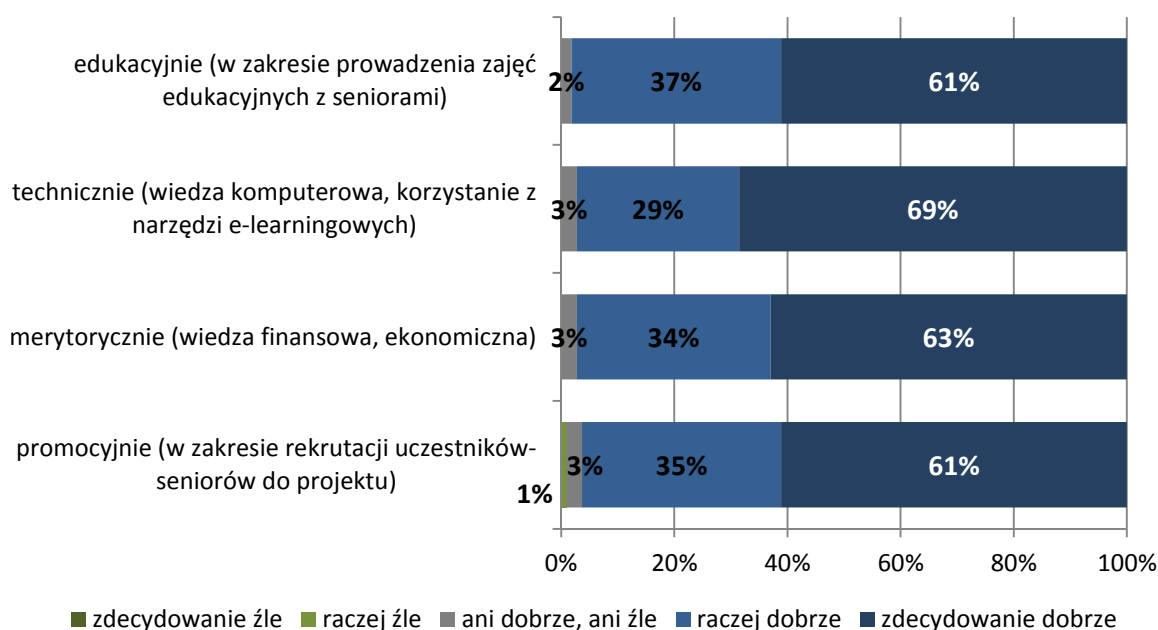
²⁷ Uwaga: na pytanie dot. udziału w szkoleniu stacjonarnym (oznaczone *) odpowiadali tylko ci bibliotekarze, którzy brali udział w projekcie po raz pierwszy, na pytanie dot. udziału w szkoleniu on-line (oznaczone ***) odpowiadali tylko ci bibliotekarze, którzy brali udział w projekcie po raz drugi lub trzeci, na pytanie o wsparcie od opiekunów z WBP odpowiadali tylko ci bibliotekarze, którzy takie wsparcie otrzymali.

²⁸ Opis projektu: główne cele projektu

pozytywnie) oceniono jakość przygotowania promocyjnego, mającego zaprezentować skuteczne sposoby rekrutacji uczestników kursu. Ten aspekt szkolenia oceniło pozytywnie 96% badanych, przy czym 61% miała o nim zdecydowanie dobrą opinię, a 35% raczej dobrą. To wynik nieznacznie lepszy niż przed rokiem i wyraźnie lepszy niż przed dwoma latami. Ocena procesu przygotowania bibliotekarzy do promocji projektu bardzo nieznacznie, lecz systematycznie wzrasta. Choć rekrutacja nadal sprawia bibliotekarzom problemy, choć wciąż narzekają oni na niewłaściwy termin realizacji kursu, to jednak przychodzi im ona z roku na rok nieco łatwiej. Być może wpływ na to ma wymiana doświadczeń i dobre rady bibliotekarzy, którzy biorą udział w projekcie po raz kolejny.

Trzeba więc uznać, że proces edukacyjny skierowany do bibliotekarzy był skuteczny, w odniesieniu do każdego z zagadnień na nim poruszanych. Udział w zajęciach przyczynił się do realizacji jednego z głównych celów projektu, czyli „wzmocnienia zdolności pracowników bibliotek (...) do wspierania uczestników projektu w zakresie pozyskiwania wiedzy dotyczącej finansów osobistych i podwyższania kompetencji w tym zakresie.”²⁹

Wykres 17. Jak oceniacie jakość przygotowania Was samych przez FRSI do prowadzenia kursu?



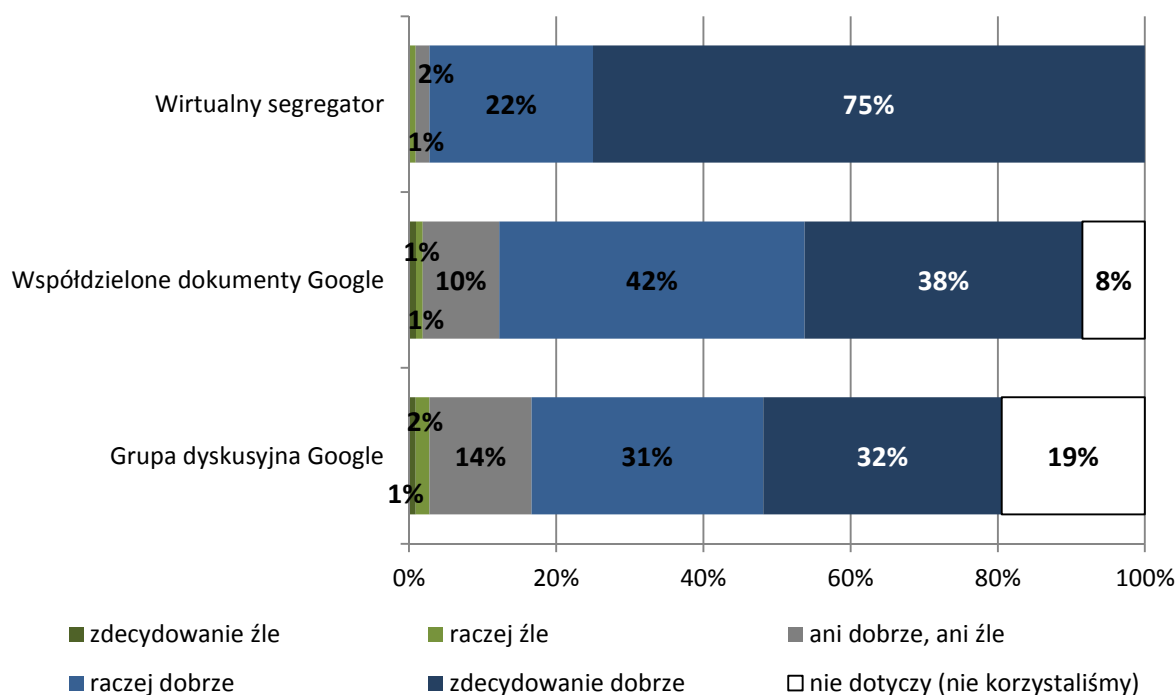
3. Ocena form i kanałów komunikacji między bibliotekami a organizatorem w trakcie trwania projektu

W czasie trwania projektu wszystkie biblioteki korzystały z wirtualnego segregatora. Ta najpopularniejsza forma komunikacji z organizatorem była oceniana pozytywnie przez 97% bibliotekarzy, przy czym aż trzy czwarte oceniło ją zdecydowanie dobrze. W

²⁹ Opis projektu: główne cele projektu

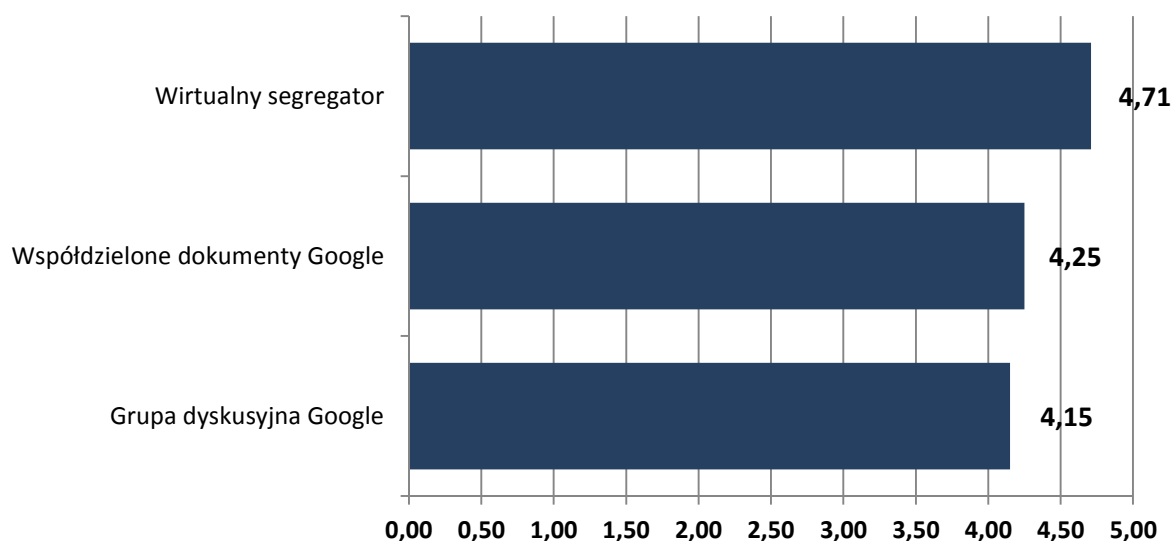
odniesieniu do wirtualnego segregatora pojawiło się tylko kilka opinii neutralnych oraz negatywnych. Ze współdzielonych dokumentów google korzystało natomiast 92% bibliotek. Cztery piąte (80%) bibliotekarzy oceniało je pozytywnie ale stosunek odpowiedzi zdecydowanie dobrych (38%), do raczej dobrych (42%) był w tym wypadku zdecydowanie gorszy. Pojawiło się też 10% opinii neutralnych oraz kilka negatywnych. Najmniej popularnym narzędziem komunikacji była grupa dyskusyjna google, z której korzystało 81% bibliotek. Mniej niż dwie trzecie (63%) badanych oceniła ją pozytywnie (oceny bardzo dobre i raczej dobre rozłożyły się równomiernie), pojawiło się też 14% głosów neutralnych oraz kilka negatywnych.

Wykres 18. Jak oceniacie różne sposoby komunikacji pomiędzy FRSI a Waszą biblioteką w czasie trwania projektu?



Aby uczynić ocenę poszczególnych narzędzi komunikacji bardziej czytelną z poniższej analizy wyłączono te biblioteki, które nie korzystały z danego narzędzia komunikacji, a oceny przerobiono na skalę liczbową, gdzie najbardziej negatywna opinia była równa 1, a najbardziej pozytywna równa 5. Tym samym, im wyższa wartość na skali, tym lepsza ocena danego narzędzia komunikacji. Okazuje się, że im bardziej popularny sposób komunikacji z organizatorem, tym lepsza jego ocena. I tak, za najlepszą metodę komunikacji uznano wirtualny segregator (4,71 pkt.), a zdecydowanie gorzej oceniono współdzielone dokumenty google (4,25 pkt.) oraz grupę dyskusyjną google (4,15 pkt.).

Wykres 19. Ocena poszczególnych metod i kanałów komunikacji pomiędzy organizatorem a bibliotekami w czasie trwania projektu



Nieco ponad połowa (53%) bibliotek korzystała w trakcie trwania projektu także z innych metod i kanałów komunikacji z organizatorem:

- ✓ W 30 bibliotekach wykorzystywano telefon,
- ✓ W 21 bibliotekach komunikowano się za pomocą maili,
- ✓ W kilku bibliotekach wykorzystywano skype, webinaria lub kontaktowano się osobiście.

Trudności w komunikacji z organizatorem w trakcie trwania projektu zgłosiło zaledwie 7 bibliotek. Były one spowodowane głównie problemami natury technicznej.

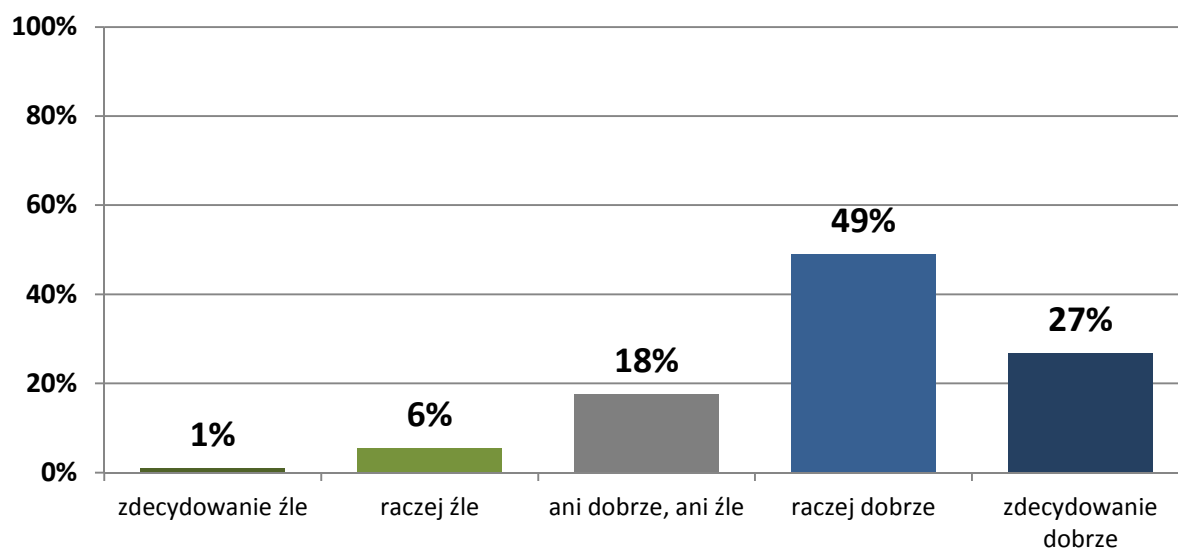
„Występowały problemy z przesłaniem relacji na grupę dyskusyjną.”

„Cztery razy wypełnialiśmy ankietę i nic się nie zapisało. Nie można było przechodzić ze strony na stronę. Nie mogliśmy się z skontaktować z dyżurującymi trenerami.”

4. Ocena i charakterystyka wsparcia finansowego

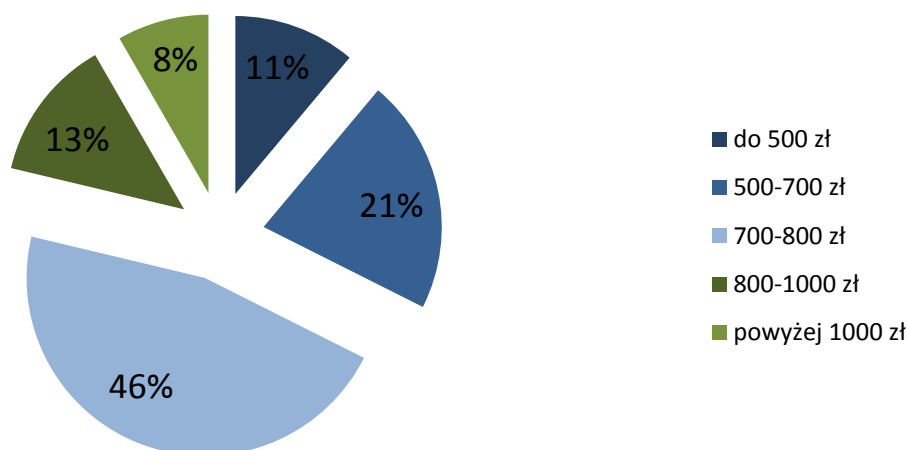
W obecnej edycji projektu wysokość wsparcia finansowego udzielonego bibliotekom przez organizatora uzależniono od liczby przeszkolonych kursantów. Ponad trzy czwarte (76%) bibliotekarzy oceniła tą zmianę pozytywnie, chociaż nie można powiedzieć, że wzbudziła ona entuzjazm. Zdecydowanie dobrego zdania o tym pomysłu było tylko 27% ankietowanych, a niemal połowa (49%) oceniała go umiarkowanie pozytywnie. Niemal jedna piąta (18%) nie miała na ten temat sprecyzowanego zdania, a 7% pomysłu się nie spodobał. Możliwe, że wynika to z rosnących oczekiwań bibliotek, które oczekują już nie tylko wsparcia pozwalającego na zakup materiałów biurowych i poczęstunku ale także środków trwałych do swoich instytucji. Z tego właśnie może wynikać negatywna ocena powiązania wysokości dotacji z liczbą kursantów.

Wykres 20. Jak oceniacie zasadę uzależnienia wysokości wsparcia finansowego udzielonego bibliotekom przez FRSI od liczby uczestników kursu?



Z przedstawionych przez biblioteki rozliczeń wynika, że organizator udzielił w obecnej edycji łącznego wsparcia finansowego w kwocie 83925 złotych³⁰. Wysokość dotacji wahała się pomiędzy kwotą 450 zł, a 3250 zł³¹. Przeciętna dotacja dla jednej biblioteki wyniosła 750 złotych³². Dotacja przekraczająca 1000 złotych była rzadkością – otrzymało ją zaledwie 8% bibliotek.

Wykres 21. Wysokość dotacji udzielonej bibliotekom przez organizatora



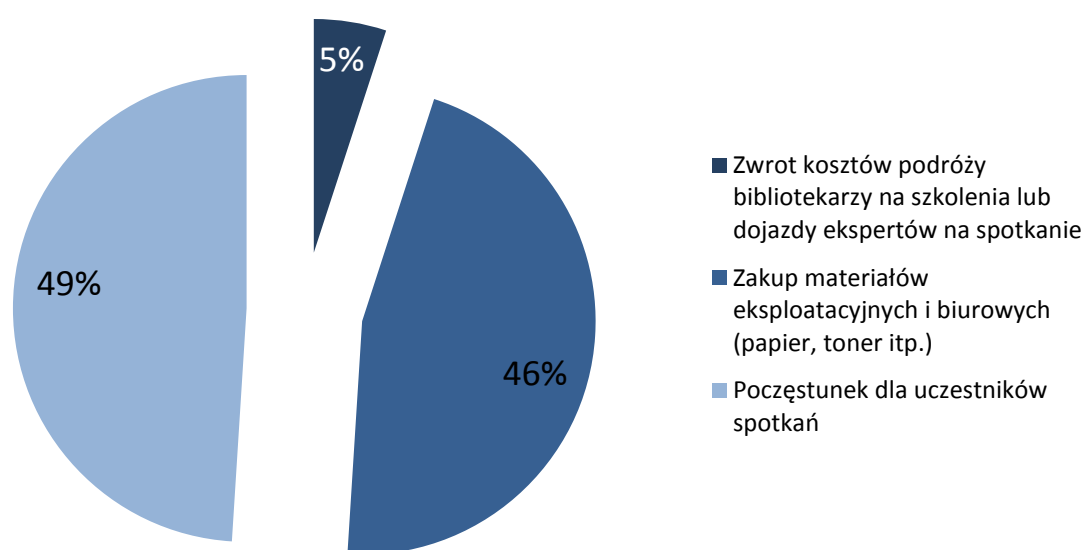
³⁰ Faktyczna suma dotacji może być inna. W przypadku 4 bibliotek brak bowiem danych na temat wysokości udzielonej dotacji. Podana suma opiera się na sprawozdaniach ze 108 bibliotek.

³¹ Podane dane opierają się na sprawozdaniach 108 bibliotek. W 4 przypadkach brakowało bowiem danych nt. wysokości dotacji.

³² Przeciętną wartość ustalono na podstawie mediany.

Przekazana bibliotekom dotacja została przeznaczona w większości przypadków na dwa cele. W przeciętnej bibliotece niemal połowa (49%) kwoty dotacji została przeznaczona na zakup poczęstunku dla uczestników spotkań, a niewiele mniej (46%) na zakup materiałów eksploatacyjnych i biurowych. Jedynie mała część (5%) została wydana na zwrot kosztów podróży bibliotekarzy (na szkolenia) lub dojazdy ekspertów na spotkania. W zdecydowanej większości bibliotek wydano 100% przekazanej kwoty³³ (tylko jedna biblioteka wydała niecałą (94%) dotację, co oznacza, że musi zwrócić kwotę 45 zł).

Wykres 22. Średni udział wydatków bibliotek określonego rodzaju pokrytych ze środków przekazanych przez organizatora³⁴



³³ Ten wniosek dotyczy 100 bibliotek, w których udało się przeprowadzić porównanie otrzymanej dotacji oraz wydatków. W pozostałych przypadkach uniemożliwiły to braki danych lub błędy i niejasności w sprawozdaniach finansowych, które spowodowały, że nie dało się z całkowitą pewnością określić, jaka część dotacji została wydana. Częstym błędem było podawanie w kosztach realizacji projektu całych kwot, łącznie z wkładem własnym biblioteki. W tych wypadkach, w których możliwe było poprawienie danych i wyłączenie z analizy wkładu własnego biblioteki, dane zostały zmodyfikowane, a obserwacje włączono do analizy.

³⁴ Z poniższej analizy wyłączono biblioteki, w których sprawozdaniach finansowych były wyraźne błędy, braki danych lub też w wydatkach na poszczególne cele ujęto również wkład własny biblioteki. Uniemożliwiało to bowiem określenie udziału poszczególnych kosztów w wydatkach pochodzących z dotacji. Analiza opiera się na 96 obserwacjach.

V. UCZESTNICZY KURSU

1. Charakterystyka kursantów

W badaniu zastosowano cztery pięciostopniowe skale charakteryzujące kursantów. Bibliotekarze zostali poproszeni o scharakteryzowanie grupy seniorów, z którą przyszło im pracować na każdej z nich. Wartości brzegowe skal (1 oraz 5) wyznaczały pewne określone cechy kursantów jako grupy:

- ✓ grupa związana wcześniej z biblioteką (1) lub nowi użytkownicy biblioteki (5),
- ✓ grupa dobrze zorientowana w tematyce finansów (1) lub grupa o niewielkiej orientacji w tych zagadnieniach (5),
- ✓ grupa w dobrej sytuacji materialnej (1) lub w złej sytuacji materialnej (5),
- ✓ grupa raczej młodsza (wiek pomiędzy 45, a 50 rokiem życia) (1) lub grupa raczej starsza (wiek powyżej 50 lat) (5).

Zgodnie z założeniami projektu, zdecydowana większość grup szkoleniowych była zdominowana przez kursantów powyżej 50 roku życia. W opinii 85% bibliotekarzy (punkt 4 i 5 na skali) w zajęciach brały udział przede wszystkim takie osoby. Tylko jedna dziesiąta (10% - punkt 1 i 2 na skali) badanych określiła prowadzone przez siebie grupy jako raczej młodsze, złożone głównie z osób pomiędzy 45 a 50 rokiem życia. W kontekście tych wyników trzeba pamiętać, że próg wiekowy, obowiązujący w projekcie jest postrzegany przez część bibliotekarzy jako jego wada. Nierzadko narzekają oni na fakt, że w związku z tymi ograniczeniami musieli odsyłać wielu chętnych, lecz zbyt młodych kursantów, co utrudniało im rekrutację.

Bibliotekarze nie potrafili natomiast jednoznacznie ocenić swoich kursantów pod kątem ich sytuacji materialnej. W opinii 16% z nich (punkt 4 i 5 na skali) większość uczestników zajęć stanowiły osoby gorzej sytuowane, zaś według 13% badanych było dokładnie odwrotnie, a większość kursantów stanowiły osoby w dobrej sytuacji materialnej. Aż 71% bibliotekarzy, wybierając na skali punkt środkowy (3) nie potrafiło jednoznacznie scharakteryzować swojej grupy pod kątem sytuacji materialnej. Powyższe informacje są niezwykle ważne z punktu widzenia merytorycznej zawartości kursu. Obecność grupy uczestników w nienajlepszej sytuacji materialnej powoduje, że trzeba pamiętać, aby przykłady i sytuacje opisywane w kursie były adekwatne do sytuacji osób uboższych. Osadzenie nauki w ich realnym świecie może istotnie zwiększyć skuteczność kursu oraz trwałość jego efektów w odniesieniu do stosowania przez kursantów zachowań związanych z usługami i produktami finansowymi.

Tylko 8% prowadzących określiło swoich kursantów jako grupę złożoną głównie z osób dobrze orientujących się w tematyce finansowej. Ponad połowa natomiast (55%) uznała, że większość z uczestników zajęć to osoby posiadające niewielką wiedzę na ten temat. Możemy tutaj zauważyć zmianę w porównaniu do poprzednich edycji. Wówczas, wśród kursantów (w opinii bibliotekarzy) więcej było osób o dość dobrej

orientacji w dziedzinie finansów, a mniejszy był udział osób o najniższych kompetencjach w tym zakresie. To bardzo pozytywna zmiana. Należy bowiem pamiętać, że kurs „O finansach w bibliotece” adresowany jest właśnie do takich osób, których wiedza w tematyce produktów i usług finansowych jest najniższa. W poprzednich edycjach częściej mieliśmy do czynienia z sytuacją, w której uczestnikami cyklu zajęć stawały się osoby z wysokimi, wyjściowymi kompetencjami, a tym samym wysiłek edukacyjny bibliotek trafiał niekoniecznie do tych, którzy najbardziej go potrzebowali. Można przypuszczać, że opisywana pozytywna zmiana wynika albo z innego sposobu rekrutacji uczestników kursu, albo z położenia większego nacisku na diagnozę kompetencji potencjalnych kursantów oraz zaproszenie do udziału w zajęciach tych osób, których wiedza była na najniższym poziomie. Trzeba też pamiętać, że w obecnej edycji uruchomiono również kurs na poziomie zaawansowanym. Możliwe, że (przynajmniej w części przypadków) kursanci o wyższych kompetencjach finansowych trafili właśnie na zajęcia rozszerzone. Z drugiej strony, ocena wyjściowych kompetencji finansowych grupy jest tylko subiektywną opinią prowadzących. Wyciąganie zbyt daleko idących wniosków na jej podstawie byłoby nie do końca uprawnione, zwłaszcza że wyniki badania wśród uczestników obecnej edycji kursu³⁵, nie do końca potwierdzają fakt, że w zajęciach wzięły udział osoby z niższym, wyjściowym poziomem wiedzy finansowej. Wskazują one raczej, że niewiele się w tej materii zmieniło.

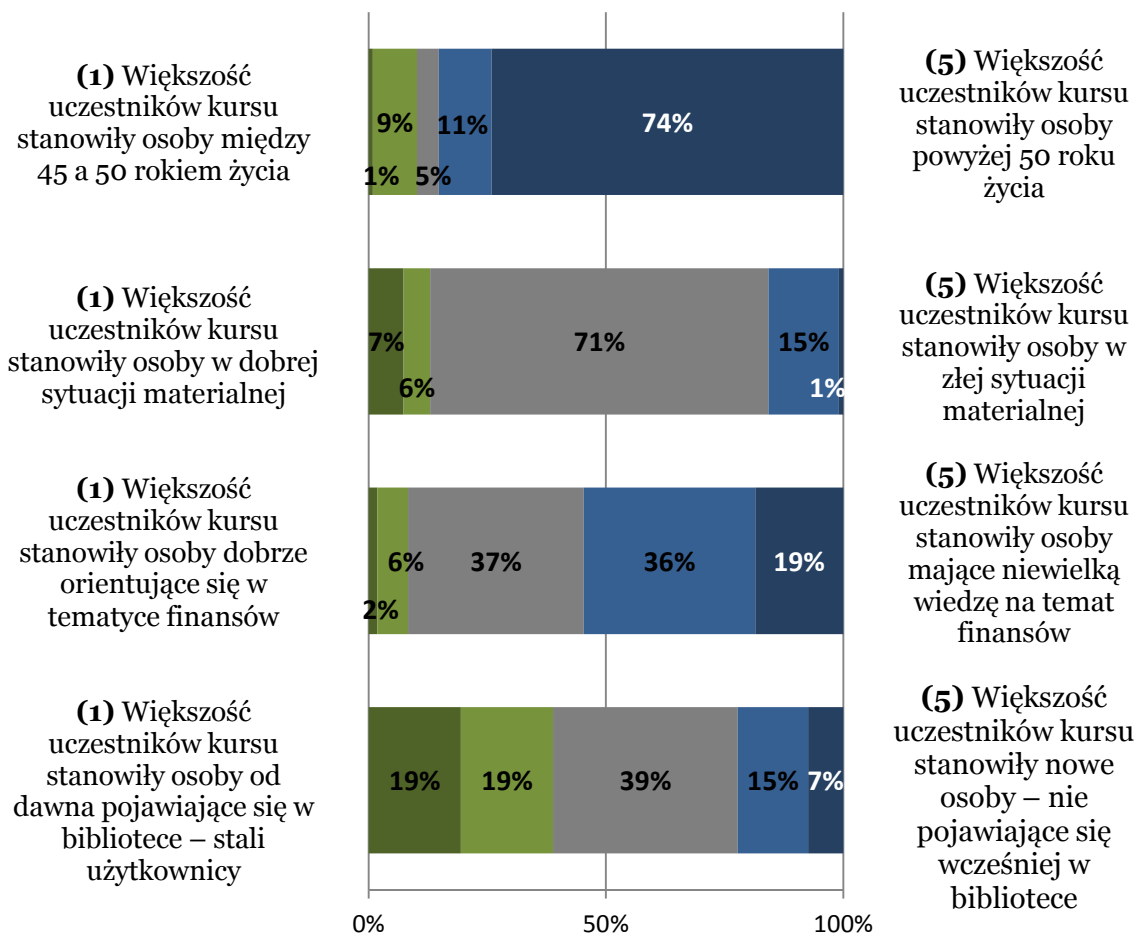
Podobnie jak w poprzedniej edycji aż 38% badanych przyznało, że większość grupy kursowej stanowili stali użytkownicy, czyli osoby od dawna pojawiające się w bibliotece. Zaledwie 22% (5 pp. mniej niż przed rokiem) określiło natomiast swoje grupy, jako złożone głównie z nowych użytkowników biblioteki. Ten wynik jest zgodny z informacjami, jakie płyną z badania przeprowadzonego wśród uczestników kursu³⁶: 46% z nich bywało w bibliotece regularnie, jeszcze przed rozpoczęciem zajęć. System rekrutacji, w odniesieniu do otwarcia się bibliotek na nowe środowiska, nie uległ tym samym zmianie, a udział bywalców bibliotek wśród kursantów jest, podobnie jak w poprzednich edycjach, wysoki. Może to być także pośrednim potwierdzeniem zarysowanych wcześniej wątpliwości, dotyczących pozytywnej zmiany, polegającej na większym udziale w kursie osób o niskim poziomie wyjściowej wiedzy finansowej. Można bowiem przypuszczać, że bywalcy bibliotek, stanowiący istotną część kursantów, to raczej osoby o dużym kapitale kulturowym i większej wiedzy finansowej. Trudno jednoznacznie rozstrzygnąć te wątpliwości. Niezależnie od nich należy jednak pamiętać, że celem kursu jest nie tylko edukacja finansowa ale również otwarcie się bibliotek na nowe środowiska oraz pozyskanie nowych użytkowników. Obecny proces rekrutacji nie zapewnia takiego efektu. Uczestnikami kursu wciąż często zostają tzw. „przyjaciele biblioteki”. Wiąże się to z pewnymi zagrożeniami. Zdarza się bowiem, że są to osoby zainteresowane nie tyle samą tematyką kursu (o której niejednokrotnie mają całkiem sporą wiedzę), co raczej

³⁵ P. Adamiak, Raport z ewaluacji ex post w III edycji projektu „O finansach w bibliotece”. Raport z badania wśród uczestników kursu.

³⁶ P. Adamiak, Raport z ewaluacji ex post w III edycji projektu „O finansach w bibliotece”. Raport z badania wśród uczestników kursu.

chęcią udziału w wydarzeniu organizowanym przez zaprzyjaźnioną instytucję. W znacznym stopniu może to obniżać skuteczność oraz trwałość efektów projektu.

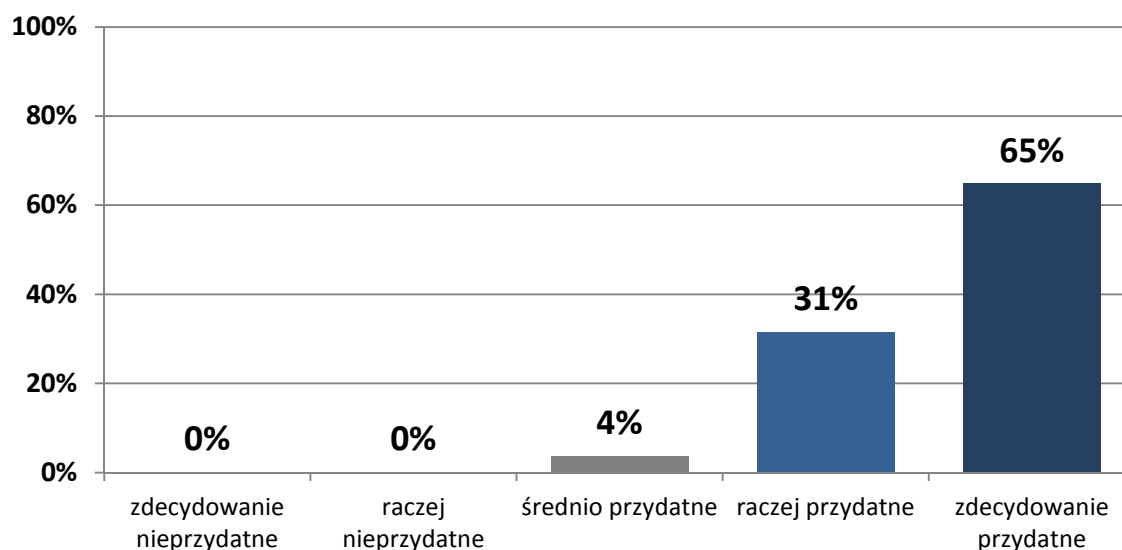
Wykres 23. Proszę wybrać odpowiedni punkt na skali najbardziej odpowiadający sytuacji podczas kursu



2. Ocena trafności projektu w odniesieniu do uczestników kursu - opinia bibliotekarzy

Zdecydowana większość bibliotekarzy (96%) uznała, że projekt był przydatny dla uczestniczących w nim osób starszych, przy czym 65% było o tym przekonanych zdecydowanie, a 31% umiarkowanie. Żaden z bibliotekarzy nie uznał projektu za nieprzydatny dla uczestniczących w nim seniorów. To wynik lepszy niż przed rokiem, kiedy o przydatności kursu było przekonanych 90% bibliotekarzy (przy czym tylko 47% było o tym przekonanych w sposób zdecydowany). Można więc uznać, że w opinii prowadzących trafność projektu była wysoka, a zarówno zastosowane metody edukacyjne, jak i tematyka spotkań były adekwatne do oczekiwań i potrzeb kursantów.

Wykres 24. Jak oceniacie ogólną przydatność (użyteczność) całości kursu dla uczestników (seniorów)?



3. Najważniejsze efekty kursu w odniesieniu do uczestników – opinia bibliotekarzy

Prowadzący zajęcia kursowe bibliotekarze wskazywali na szereg korzyści, jakie uczestnictwo w cyklu zajęć dało seniorom. Najczęściej wymienianą korzyścią (63%) była ogólna wiedza finansowa, jaką zyskali uczestnicy zajęć.

„Kurs o finansach przede wszystkim ugruntował ich wiedzę ekonomiczną, pozwolił zrozumieć i wyjaśnić terminy, których unikali, bo były dla nich niezrozumiałe.”

„Dzięki realizacji kursu, uczestnicy zdobyli i poszerzyli wiedzę z zakresu finansów.”

„Był to bardzo dobry pomysł szkolenia dla osób 50+, gdyż pozwolił on nie tylko na zdobycie lub poszerzenie wiedzy o finansach, ale także na wymianę doświadczeń podczas dyskusji o finansach. Uczestnicy dowiedzieli się wielu ciekawych rzeczy o finansach i e-bankowości.”

Połowa bibliotekarzy (50%) wskazywała też na konkretne, praktyczne umiejętności, których opanowanie przez osoby starsze było możliwe właśnie dzięki udziałowi w zajęciach. Warto podkreślić, że w obecnej edycji ta korzyść była wymieniana przez prowadzących częściej niż przed rokiem (31%). Możliwe, że prowadzący położyli większy nacisk na praktyczne ćwiczenia nabytych umiejętności (na ich niedostateczną ilość narzekali zeszlatoroczni kursanci³⁷), co w ich opinii, zwiększyło skuteczność zajęć w zakresie kształtowania konkretnych umiejętności.

„Po zakończeniu kursu, uczestnicy jako osoby starsze, które zdecydowanie nie nadążają za współczesną techniką, zaczęli orientować się w sprawach dla nich bardzo istotnych, jak np. przechowywanie oszczędności, podpisywanie umów, czy ubezpieczenia. Czują się pewniej w rozmowach na tematy finansowe a także zwiększyło się ich pole działania w związku z zarządzaniem własnym budżetem, ponieważ dowiedzieli się wielu istotnych rzeczy, których wcześniej nie rozumieli.”

³⁷ P. Adamiak, Raport z ewaluacji ex post w II edycji projektu „O finansach w bibliotece”. Raport z badania wśród uczestników kursu.

„Zdobycie wiedzy i wykorzystanie jej w praktyce. Większa swoboda w poruszaniu się w świecie finansów. Umiejętność bezpiecznego korzystania z bankowości elektronicznej. Umiejętność korzystania z narzędzi on-line, ułatwiająca poruszanie się w świecie finansów oraz większa świadomość swoich praw i umiejętność ich dochodzenia.”

Ponad jedna czwarta (27%) prowadzących była również zdania, że uczestnictwo w zajęciach wiązało się dla kursantów z korzyściami natury psychologicznej: wzrosło ich poczucie pewności siebie, samodzielności oraz niezależności. Również ta korzyść była wymieniana w obecnej edycji projektu częściej niż przed rokiem (18%).

„Uczestnicy podkreślili, jak ważne jest poczucie własnej wartości, jak dobrze móc zaplanować sobie własne finanse w oparciu o zdobytą wiedzę.”

„Dzięki kursowi wiele z osób uczestniczących ma wyższą samoocenę, bo wie więcej i więcej potrafi.”

Zdaniem jednej czwartej (25%) bibliotekarzy kurs był także dla seniorów możliwością nauki obsługi komputera oraz korzystania z internetu.

„Osoby, które niezbyt dobrze radziły sobie w pracy z komputerem teraz radzą sobie znacznie lepiej. Tak samo ma się sprawa korzystania z internetu. Pod koniec kursu, jego uczestnicy sami otwierali strony i sprawdzali sobie różne informacje.”

„Uczestnictwo w kursie pozwoliło osobom starszym przełamać strach do komputera i nowych technologii oraz poznać wiele możliwości jakie oferuje internet.”

Niewiele mniej (23%) prowadzących podkreślało także towarzyskie aspekty kursu. W ich opinii uczestnictwo w zajęciach było dla osób starszych sposobnością aby spotkać innych ludzi w podobnym wieku, wyjść z domu i nawiązać nowe znajomości.

„Bardzo ważne jest samo spotkanie w gronie znanych i lubianych osób. Dlatego w tej edycji celebrowaliśmy każde spotkanie dobrym poczęstunkiem.”

„Osoby mogły spotkać się w grupie rówieśniczej, oderwać się od codziennej rutyny, wymienić doświadczenia.”

„[Seniorzy] miło spędzili czas przez 2 miesiące. Dużym sukcesem było nawiązanie nowych znajomości między uczestnikami.”

Kurs przyczynił się także w opinii bibliotekarzy do zmiany postaw i zachowań uczestniczących w nim osób. Ponad jedna dziesiąta (11%) badanych uznała, że dzięki kursowi zmienił się sposób myślenia seniorów o produktach i usługach finansowych, a 7% zauważyło u swoich kursantów konkretne zmiany w zachowaniach dotyczących finansów.

„[Kurs dał] przede wszystkim odwagę po sięganie po rzeczy nowe i nieznanne. To impuls, który może otworzyć świat seniora na dostępne formy bankowe. Zmiana sposobu myślenia, chociaż częściowa i pozbycie się części barier, wydawało by się wcześniej, dla seniora nie do pokonania. To największe plusy.”

„Między innymi uczestnicy biorący udział w projekcie nabrali pewności że podczas dokonywania przelewów drogą internetową nie zostaną okradzeni.”

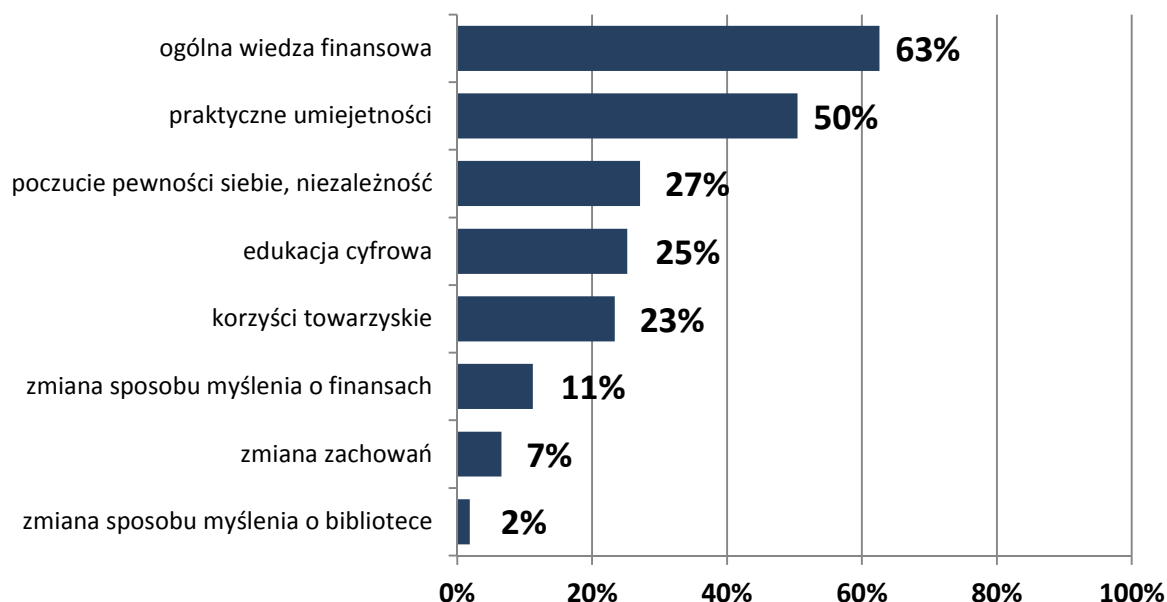
„Zaczęli bardziej kontrolować swoje wydatki, dzięki temu mogą zaoszczędzić. Wiedzą jak zrobić przelew przez Internet, dzięki temu nie muszą stać w kolejkach w banku albo na poczcie.”

Zaledwie 2% bibliotekarzy jako korzyść wynikającą z udziału w projekcie dla uczestników wskazało natomiast na zmianę sposobu myślenia i postrzegania biblioteki.

„Mam nadzieję, że zmienili swoje zdanie o współczesnej bibliotece w małej miejscowości, o tym że mogą przyjść do biblioteki i wiele załatwić: od przeczytania prasy, wypożyczenia książki po dokonanie zakupu przez komputer i internet, wysłać wiadomość do kogoś z zagranicy właśnie w tej małej wiejskiej bibliotece.”

Z perspektywy celów stawianych przed projektem bardzo ważne wydaje się, że większość osób prowadzących zajęcia jako korzyści płynące dla uczestników z kursu wymieniała przede wszystkim wiedzę finansową oraz praktyczne umiejętności z nią związane. Tym niemniej warto też docenić dodatkowe efekty projektu w postaci edukacji cyfrowej, wzrostu poczucia pewności siebie i niezależności wśród uczestników, a także korzyści towarzyskich związanych z udziałem w zajęciach.

Wykres 25. Co konkretnie Waszym zdaniem kurs dał uczestniczącym w nim osobom?³⁸



Prowadzący zajęcia bibliotekarze zostali też poproszeni o podzielenie się historiami konkretnych uczestników, którzy dzięki udziałowi w kursie odnieśli konkretne korzyści. Takie przykłady są bowiem dowodem skuteczności oraz trwałości efektów całego projektu. Mogą one również służyć za przykład przedstawiany innym kursantom w kolejnych edycjach. Tego typu historiami podzieliło się 65 bibliotekarzy (58% ogółu). Większość z nich dotyczyła więcej niż jednego efektu, jaki wywołał kurs. Najwięcej spośród historii odnosiło się do rozpoczęcia korzystania z e-konta (28) oraz wykonywania e-przelewów (20).

³⁸ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

„Jedna z uczestniczek kursu podstawowego nabrała pewności siebie i założyła sobie elektroniczne konto bankowe. Dzięki temu nie musi często wychodzić z domu, żeby zapłacić jeden rachunek, a mieszka daleko i nie ma prawa jazdy. Wcześniej zabierało jej to sporo czasu i wymuszało kłopoty związane z organizacją domu (opiekuje się schorowaną mamą).”

„Jedna z naszych uczestniczek jest osobą w pewnym stopniu niepełnosprawną więc dla niej wiadomości na temat bankowości internetowej w pewnym stopniu ułatwiły życie. Choć na początku była sceptycznie nastawiona do takich rozwiązań, dzisiaj ma już uruchomione konto internetowe w banku i wszystkie rachunki płaci internetowo.”

„Jedna z uczestniczek kursu, osoba niepełnosprawna, zainteresowała się możliwością założenia konta internetowego i jego obsługi on-line. Do tej pory ogromną trudność sprawiała jej wizyta w banku, ze względu na ograniczone możliwości ruchowe. Musiała także korzystać z pomocy rodziny lub sąsiadów. Teraz ma możliwość płacenia rachunków i załatwiania spraw finansowych samodzielnie. Wpłynęło to pozytywnie nie tylko na jakość jej życia, ale także wzrost samooceny.”

W czternastu historiach przekazanych przez bibliotekarzy odnajdujemy też elementy dotyczące korzystania z bankomatów oraz kart.

„Uczestniczka kursu, osoba w wieku 78 lat, nie korzystała z karty płatniczej mimo, że taką posiadała, ponieważ bała się, że nie będzie wiedziała co zrobić w przypadku np. błędnie wpisanego nr PIN. Po przejściu modułu kursu na ten temat oraz w rozmowie z grupą uczestników stwierdziła, że nie jest to takie trudne. Wyraziła także chęć zalogowania się na własne e-konto.”

„W szkoleniu wzięło udział małżeństwo, które posiadało konto w banku jednak nie korzystali z karty bankomatowej, nie chcieli założyć e-konta, bali się po prostu kradzieży, że może coś popsują. Na szkoleniu, kiedy poćwiczyli praktycznie i dowiedzieli się wiele nowych informacji, stwierdzili, że zaczną używać karty i może założą konto przez internet.”

Część historii kursantów odnosiła się również do innych produktów i usług finansowych: ubezpieczeń (11), zakupów w sieci (11), oszczędzania (8) oraz kredytów (6). Były one jednak w przekazanych historiach spotykane znacznie rzadziej niż e-konto oraz e-przelewy.

„Pani Helenka postanowiła ubezpieczyć swoje mieszkanie. Udział w szkoleniu uświadomił jej, jakie to ważne, tym bardziej, że ma takich sąsiadów, którzy raz w roku zalewają jej łazienkę.”

„Pani Stanisława przełamała barierę strachu i niewiary w siebie, nauczyła się kupować przez internet, wyszukała odbiornik telewizyjny i zapłaciła przelewem z konta bankowego. Jest bardzo tym uradowana i rozochociona. Istnieje obawa, że w przyszłości tak właśnie będzie wydawać swoje pieniądze, oby nie za wiele.”

„Pani Roma S., uczestniczka kursu „O finansach... w bibliotece”, osoba uzdolniona plastycznie, miejscowa artystka. Swoją działalność plastyczną opierała do tej pory zaopatrując się wyłącznie w miejscowych sklepach. Farby, tkaniny, materiały plastyczne w naszej miejscowości są dość drogie i w dodatku jest mały wybór. Po

ukończeniu kursu pani Roma podziękowała nam za wskazanie innych rozwiązań dotyczących zaopatrywania się w materiały plastyczne. Przeglądając liczne oferty internetowe, aukcje, licytacje, pani Roma jest w stanie poszerzyć swoją działalność. Teraz kupuje potrzebne materiały w sklepach internetowych. Jak sama twierdzi, wybór jest ogromny, a ceny atrakcyjne. Dzięki umiejętnością zdobytym na kursie stała się kobietą - artystką niezależną.”

„Pan Kuba , który uczestniczył w szkoleniu po raz drugi stwierdził, że teraz będzie mógł zaciągnąć kredyt na działalność gospodarczą, gdyż podczas szkoleń poznał oferty kredytowe banków, wie jak obliczyć własna zdolność kredytową i wysokość możliwego kredytu.”

Wiele historii przytaczanych przez bibliotekarzy dotyczyło również zyskania przez uczestników bardziej ogólnej wiedzy finansowej (26).

„Pani Grażyna osoba w wieku 50+ od kilku lat odwiedza bibliotekę jako członek Polskiego Związku Niewidomych koło Łańcut, które ma siedzibę w naszej bibliotece. Do tej pory nie brała udziału w żadnych imprezach przez nas organizowanych. Do szkoleń o finansach podchodziła trochę z obawą czy sobie poradzi, gdyż jej znajomość obsługi komputera była dość słaba. Jednak chęć uczestnictwa w zajęciach, ich ciekawa tematyka oraz oferta pomocy z naszej strony zdecydowała, że jednak zdecydowała się wziąć w nich udział. Nie opuściła ani jednego spotkania. Przez wszystkie moduły przechodziła bardzo emocjonalnie, każdą nową rzecz o której się dowiedziała głośno komentowała ‘jak dobrze ,że tego się dowiedziałam, będę mogła pochwalić się mojej córce, że już to wiem’. Córka pani Grażynki jest pracownicą jednego z lokalnych banków i do tej pory wszystkie sprawy finansowe załatwiała za swoją mamę. Na ostatnim spotkaniu Pani Grażynka spontanicznie stwierdziła: ‘Czy ja mogę te materiały naprawdę zabrać ze sobą. Jakże się cieszę. Wreszcie nie jestem już taka ciemna.’ Dla takiej reakcji pełnej radości i zadowolenia warto było wziąć udział w projekcie.”

Istotnym aspektem kursu w historiach uczestników opisywanych przez bibliotekarzy była też edukacja cyfrowa. Wspomniało o niej 17 bibliotekarzy.

„Opowiada Pani Teresa Kowalik-Gąska: Przede wszystkim bałam się komputera jak diabeł święconej wody, wcale nie byłam obyta z komputerem. I nagle na kursie zorganizowanym tutaj w Radomyślu przez cudowne panie i te na górze i te mniej ważne – biblioteczne, nauczyłam się uruchomić komputer wiem, co to jest logowanie i jak się wylogować ze systemu, nauczyłam się pisać - no największe miałam problemy z myszka i kursorem – mysz mi uciekała nie wiedzieć gdzie, a kursor latał między niebem a ziemią (...) Opanowałam i tę myszkę i ten kursor i to mi sprawiło największą radość – słuchała mnie myszka i słuchał mnie kursor.”

„Ale zdaje mi się jak zima przyjdzie i jak będzie śnieg i jak będzie mróz to jak właśnie zima zmusi nas do siedzenia w domu to siądę przed komputer i będę umiała „wleźć” na internet a w tedy raj dla duszy i umysłu. Przede wszystkim radość, że się maszyny człowiek nie boi. To jest największa korzyść.”

W historiach uczestników kursu odnajdujemy także aspekt związany z korzyściami społecznymi wynikającymi z udziału w zajęciach. Odnoszą się one do aktywizacji

seniorów, nowych sposobów spędzania przez nich wolnego czasu oraz nawiązywania nowych kontaktów. W swoich historiach wspomniało o tym 13 bibliotekarzy.

„Sam udział w kursie komputerowym stał się [dla jednej z uczestniczek] okazją do wyjścia z domu, spotkaniem się z ludźmi i wymianą doświadczeń. Dzięki udziałowi w kursie podstawowym zgłosiła się też do pilotażu. Bierze też aktywny udział w innych wydarzeniach organizowanych przez bibliotekę.”

„Jedna z uczestniczek Pani Helena, nie tylko ugruntowała swoją wiedzę ekonomiczną, ale głównie udoskonaliła poziom obsługi komputera. Na dodatek zaprzyjaźniła się szczerze z osobą, z którą pracowała razem przy jednym komputerze. Po ostatnim uroczystym spotkaniu umówiła się na kawę z tą towarzyszką komputerową.”

Z perspektywy celów projektu z pewnością najbardziej cenne są te historie, które pokazują rzeczywistą zmianę postaw i zachowań kursantów. O trwałości efektów kursu świadczą bowiem właśnie przykłady rozpoczęcia korzystania z różnych usług i produktów finansowych. Wypada w tym miejscu jednak ponownie podkreślić, że kurs poza kształtowaniem wiedzy i umiejętności związanych z finansami miał także istotne dodatkowe efekty odnoszące się do edukacji cyfrowej oraz korzyści społecznych.

Tabela 1. Historie uczestników kursu jako przykład skuteczności i trwałości efektów projektu

Czego dotyczyła historia kursanta?	Liczba przykładów	Procent odpowiedzi
e-konto	28	18%
wiedza finansowa	26	17%
e-przelewy	20	13%
edukacja cyfrowa	17	11%
bankomat, karty	14	9%
korzyści społeczne	13	8%
ubezpieczenia	11	7%
zakupy	11	7%
oszczędności	8	5%
kredyty	6	4%

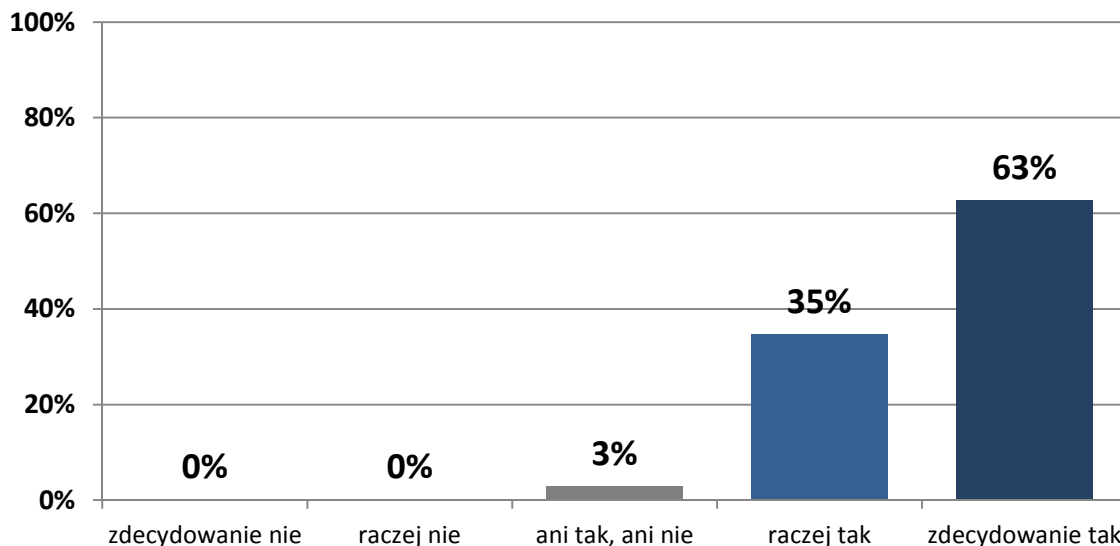
VI. BIBLIOTEKI

1. Korzyści z udziału w projekcie dla bibliotek

Zdecydowana większość (98%) bibliotekarzy uznała, że udział w projekcie był korzystny dla ich biblioteki, przy czym zdecydowanie przekonanych o tym fakcie było 63%, a umiarkowanie przekonanych 35%. Nie było ani jednego bibliotekarza, który udzieliłby negatywnej odpowiedzi na pytanie o korzyści wynikające z udziału w projekcie dla biblioteki. To wyniki niemal identyczne, do tych, jakie odnotowano

przed rokiem. Świadczy to ugruntowanym wśród bibliotekarzy przekonaniu na temat pozytywnych stron udziału w projekcie „O finansach w bibliotece”. Warto dodać, że przekonanie o korzyściach wynikających z udziału było silniejsze wśród tych bibliotek, które brały udział w projekcie po raz kolejny.

Wykres 26. Czy Wasza biblioteka skorzystała na udziale w programie?



Bibliotekarze wymieniali szereg korzyści związanych z udziałem ich instytucji w projekcie. Dla zdecydowanej większości (85%) udział w nim wiązał się z poszerzeniem oferty, a co za tym idzie poszerzeniem grupy odbiorców działań biblioteki. Była to najpowszechniej dostrzegana przez bibliotekarzy korzyść.

„Naszym celem było poszerzenie oferty biblioteki - i to się udało. Wszystkie osoby uczestniczące w kursie przyznały, że na pierwsze zajęcia przychodziły z ciekawości co to takiego ‘te finanse’ i wszystkie zdecydowanie dotrwały do końca. Zyskałyśmy kilku nowych czytelników i poszerzyłyśmy grono przyjaciół biblioteki.”

„Dzięki uczestnictwu w programie pozyskaliśmy nową grupę użytkowników którzy bardzo chętnie wezmą udział w innych projektach realizowanych w naszej bibliotece, pozyskaliśmy nową ofertę edukacyjną, dowiedzieliśmy się gdzie możemy składać wnioski z prośbą o dofinansowanie na kolejne imprezy związane z tematyką ekonomiczną, które planujemy zorganizować w naszej bibliotece.”

„Zwiększyło się grono naszych użytkowników. Wielu z uczestników warsztatów zawitało do nas po raz pierwszy przy okazji spotkań OFB a obecnie korzystają z oferty biblioteki, wypożyczają książki, kontynuują swoją przygodę z internetem i finansami przy naszym nieustającym wsparciu.”

Niemal połowa prowadzących zauważyła także, że udział w projekcie wpłynął pozytywnie na wizerunek biblioteki, wzrost jej prestiżu, a niekiedy nawet uznanie lokalnych władz czy społeczności.

„Dzięki udziałowi w projekcie umocniła się pozycja biblioteki jako nowoczesnej instytucji kultury nastawionej na potrzeby mieszkańców gminy.”

„Wizerunek biblioteki dużo zyskał, emeryci nadal kojarzą bibliotekę z wypożyczalnią książek. A udział w szkoleniu uzmysłowił im, że to zupełnie inna instytucja. Częściej zaglądają do biblioteki, nawet po to aby powiedzieć dzień dobry, co słyhać? Władze gminy przychylnie patrzą na to współdziałanie, tym bardziej że seniorzy odważyli się wyjść z domu, a o to było ciężko.”

„Promocja biblioteki jako instytucji przyjaznej seniorom oraz znoszenie stereotypu biblioteki jako miejsca skostniałego, przestarzałego, stojącego w miejscu.”

Tylko nieco ponad jedna ósma (13%) badanych dostrzegła natomiast związek udziału w projekcie ze swoim rozwojem, możliwością uczestnictwa w szkoleniach, nawiązania nowych kontaktów zawodowych oraz nabyciem nowych kompetencji edukacyjnych.

„Dzięki uczestnictwu w programie bibliotekarze zyskali nowe doświadczenie i dodatkową wiedzę.”

„[Biblioteka] zyskała bardzo dobrze przygotowanych bibliotekarzy do prowadzenia szkoleń finansowych.”

„Wiedza jak pracować z ludźmi starszymi.”

Część bibliotekarzy była również zdania, że udział w projekcie pozwolił osiągnąć ich instytucjom inne korzyści – na przykład pozyskanie nowych zasobów (2%) czy też pozyskanie nowych partnerów (2%).

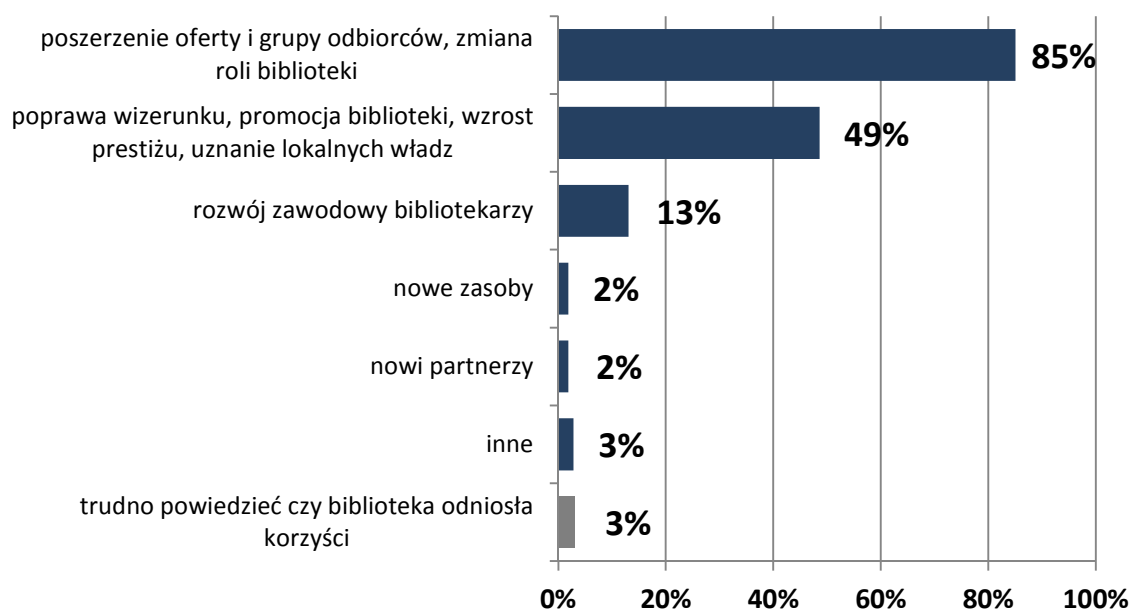
„Już na etapie rekrutacji zacieśniła się współpraca biblioteki z Kołem Gospodyń Wiejskich w Radziechowach. Planujemy dalsze wspólne działania.”

„Biorąc udział w konkursie biblioteka wzbogaciła się o nowy sprzęt.”

Porównanie powyższych wyników z poprzednimi edycjami jest niemożliwe, ponieważ zmieniono sposób zadawania pytania³⁹. Warto jednak mimo zmian w metodologii zastanowić się nad zmianami jakie tutaj zaszły. Obecnie, badani o wiele rzadziej wskazują, że udział w projekcie wiązał się dla nich z rozwojem zawodowym oraz z poprawą wizerunku biblioteki. Tak samo często natomiast dostrzegają poszerzenie oferty swojej instytucji oraz poszerzenie grupy odbiorców. Można przypuszczać, że w poprzednich edycjach bibliotekarze potwierdzając związek udziału w projekcie z własnym rozwojem zawodowym oraz promocją biblioteki udzielali pozytywnej „odpowiedzi grzecznościowej”, nie będąc jednak do niej faktycznie przekonanymi. Obecna formuła pytania otwartego sprzyja natomiast spontanicznym odpowiedziom, dzięki którym badani wymieniają tylko najbardziej istotne dla nich korzyści. Oznacza to, że zarówno promocja biblioteki, jak i możliwości rozwoju zawodowego są wyraźnie rzadziej dostrzeganymi korzyściami wynikającymi z udziału w projekcie.

³⁹ W obecnej edycji pytanie o korzyści, jakie odniosła biblioteka miało charakter otwarty. Natomiast wcześniej było to pytanie zamknięte, z wieloma możliwościami odpowiedzi.

Wykres 27. Jakie korzyści odniosła biblioteka w związku z udziałem w projekcie?⁴⁰



Ponad dwie trzecie bibliotekarzy (69%) odpowiedziało też twierdząco na pytanie o obecność innych, dodatkowych i nieplanowanych efektów kursu. Spośród 77⁴¹ badanych, którzy dostrzegali takie efekty większość wskazywała jednak na takie aspekty projektu, których z całą pewnością nie można uznać za nieplanowane i dodatkowe:

- ✓ poszerzenie grupy odbiorców biblioteki (40 wskazań),
- ✓ promocja biblioteki i zmiana jej wizerunku (17 wskazań),
- ✓ wzrost wiedzy ekonomicznej seniorów (8 wskazań),
- ✓ rozwój kompetencji bibliotekarzy (3 wskazania).

Spośród tych efektów, które rzeczywiście można uznać za dodatkowe warto więc wymienić:

- ✓ integrację lokalnego środowiska, nawiązywanie nowych kontaktów (17 wskazań),
- ✓ edukację cyfrową (5 wskazań),
- ✓ pozyskanie nowych partnerów przez biblioteki (2 wskazania).

2. Gotowość do kontynuacji działań

Gotowość do kontynuacji projektu wyraża łącznie 77% bibliotekarzy: 26% zdecydowanie chciałoby jego kontynuacji w swojej bibliotece, 51% jest jej umiarkowanymi zwolennikami. Niemal jedna piąta (18%) nie jest jednak przekonana o sensowności kontynuacji projektu, a 5% jest jej przeciwna. Wysoki, niemal identyczny jak przed rokiem, odsetek badanych gotowych do kontynuacji działań w

⁴⁰ Wykres przedstawia procent obserwacji. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jedną odpowiedź.

⁴¹ Każdy z badanych mógł wskazać dowolną liczbę dodatkowych efektów projektu.

ramach projektu „O finansach w bibliotece” jest świadectwem jego sukcesu. Uwagę zwraca jednak dość liczna grupa nieprzekonanych lub nawet niechętnych udziałowi w kolejnych edycjach. Problemem jest dla nich przede wszystkim duży nakład pracy, jakiego wymaga organizacja kursu.

„Dużo pracy i zaangażowania bibliotekarzy w trakcie realizacji projektu.”

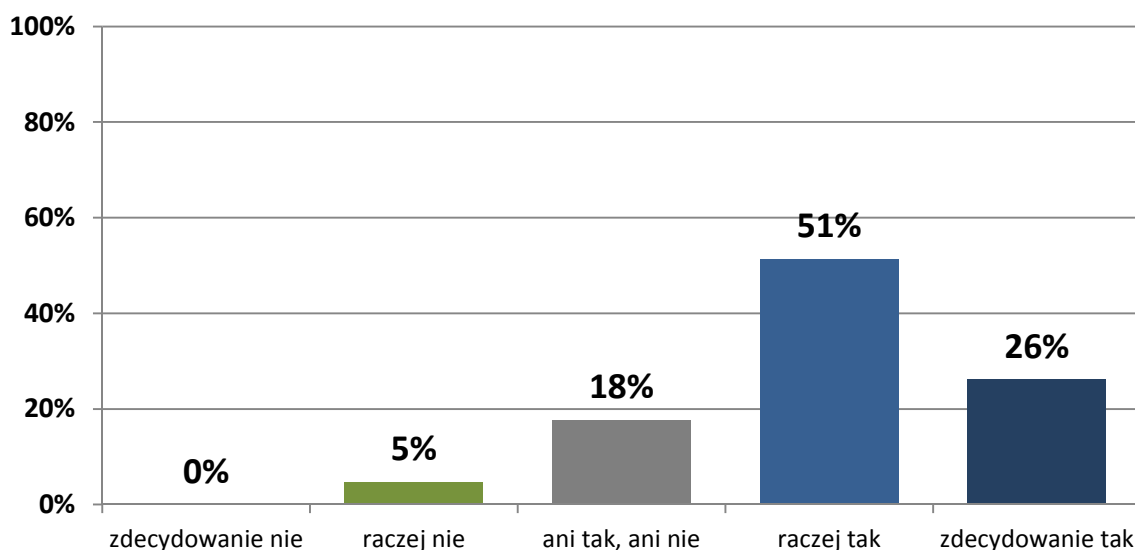
Zwracają także uwagę na trudności w rekrutacji uczestników zajęć. Ma to znaczenie zwłaszcza w mniejszych miejscowościach, w których problemem może być zorganizowanie kolejnej grupy kursantów, którzy byliby skłonni wziąć udział w cyklu zajęć.

„Gmina, w której działają nasze biblioteki jest stosunkowo mała, z kiepską komunikacją między miejscowościami. O ile rekrutacja do pierwszej grupy przebiegła sprawnie, to skompletowanie 10 osób do drugiej grupy okazało się dużym wyzwaniem. Mam wrażenie, że liczba osób, które chciały uczestniczyć w szkoleniu na temat finansów, wyczerpała się.”

„Była to już kolejna edycja i coraz trudniej jest o chętnych.”

Te wypowiedzi wskazują na konieczność docierania w kolejnych edycjach projektu do nowych bibliotek oraz nowych społeczności, które nie miały jeszcze okazji skorzystać z edukacji finansowej w ramach projektu.

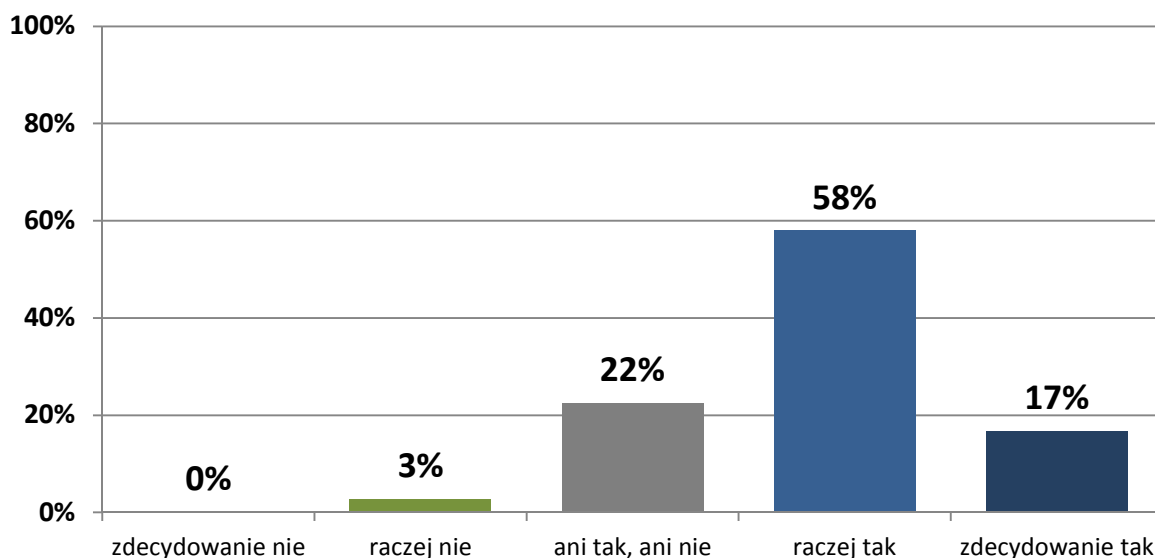
Wykres 28. Czy będziecie chcieli wziąć udział w kolejnej edycji projektu „O finansach w bibliotece”, jeśli byłaby realizowana?



Chęć udziału w kolejnych edycjach projektu „O finansach w bibliotece” jest związana z przekonaniem, że edukacja ekonomiczna (finansowa) powinna być stałym elementem oferty biblioteki. Takie przekonanie wyraża trzy czwarte bibliotekarzy zaangażowanych w projekt, przy czym 17% jest o tym przekonanych zdecydowanie, a 58% umiarkowanie. Z drugiej strony, ponad jedna piąta (22%) nie jest przekonana, że edukacja ekonomiczna powinna na stałe stać się elementem oferty ich instytucji, a 3% jest temu przeciwnie. To wyniki nieco lepsze niż przed rokiem, kiedy włączenia edukacji ekonomicznej do oferty bibliotek chciało 70% badanych, a przeciwnych temu

było 8%. Fakt, że trzy czwarte bibliotekarzy uważa, że oferta ich biblioteki powinna zostać rozszerzona o edukację ekonomiczną oznacza, że w dużym stopniu zrealizowany został jeden z celów projektu, jakim jest kształtowanie wśród bibliotekarzy zdolności do kontynuacji działań edukacyjnych z zakresu finansów. Dostrzeżenie potrzeby prowadzenia edukacji ekonomicznej w bibliotece jest bowiem pierwszym krokiem na drodze ku podjęciu samodzielnych działań tego typu. Należy jednak zwrócić uwagę na istotną grupę bibliotekarzy nieprzekonanych do idei włączania takich działań do oferty swoich instytucji. Ich postawa związana jest zapewne z tymi samymi czynnikami, które powodują niechęć do uczestniczenia w ewentualnych kolejnych edycjach projektu „O finansach w bibliotece”: dużymi nakładami pracy, skromnymi zasobami kadrowymi oraz zaspokojeniem zapotrzebowania lokalnej społeczności na edukację ekonomiczną. Możliwe też, że część bibliotekarzy niechętna kontynuacji edukacji finansowej w ich bibliotece rozumie tego typu działalność jako jednorazową akcję, a nie jako długofalowy proces. Tymczasem to właśnie podjęcie konsekwentnych, długotrwałych działań pozwala osiągnąć największą skuteczność oraz trwałość efektów edukacyjnych. Być może pożądanym byłoby podjęcie działań promocyjno-informacyjnych, które będą kształtować wizerunek edukacji ekonomicznej jako procesu. Efektem może być zwiększona gotowość bibliotekarzy do kontynuacji działań edukacyjnych.

Wykres 29. Czy chcielibyście, aby takie kursy z zakresu edukacji ekonomicznej lub finansowej, jak „O finansach w bibliotece”, były stałym elementem oferty Waszej biblioteki?



3. Trwałość efektów projektu w odniesieniu do bibliotekarzy

Jednym z głównych celów projektu było „zapewnienie zdolności pracowników bibliotek (...) do dalszej samodzielnej realizacji kursu z zakresu edukacji finansowej

dla uczestników spotkań edukacyjnych⁴². Tymczasem tylko nieco ponad jedna trzecia (34%) z badanych deklaruje, że planuje samodzielne podejmowanie tego typu działań w swoich społecznościach, przy czym zdecydowanie przekonanych o ich przyszłym podjęciu jest zaledwie 6%. Ponad dwie piąte (42%) nie wie, czy podejmie taką działalność, a niemal jedna czwarta (24%) nie ma tego w planach. Ci z bibliotekarzy, którzy planują podjęcie samodzielnych działań myślą zdecydowanie najczęściej o kursach z zakresu edukacji ekonomicznej skierowanej do innych grup - np. młodzieży lub mieszkańców innych miejscowości. Plany kontynuacji opierają się na materiałach pochodzących z obecnych zajęć lub też na autorskich pomysłach bibliotekarzy. Część deklaruje również organizację kursów komputerowych.

„Zauważyłam, że bardzo jest duże zapotrzebowanie na spotkania z fachowcami z zakresu choćby ubezpieczeń. Ludzie pewniej czują się w bibliotece niż przed okienkiem w banku czy biurkiem urzędnika. Maja odwagę zapytać o pewne rzeczy, nie czują się onieśmieleni. Myślę żeby w tym kierunku pójść.”

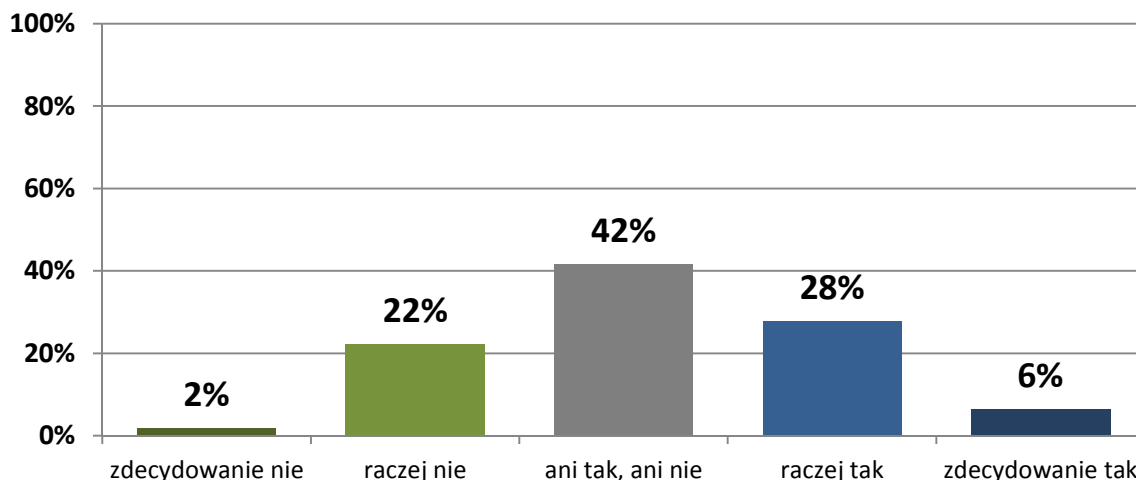
„Do przeprowadzanych cyklicznie przez bibliotekę kursów komputerowych dla osób 50+ na stałe włączymy elementy bankowości elektronicznej, wyboru lokat, przedstawimy kalkulatory i wykorzystamy wiele innych stron poznanych na kursie e-learningowym.”

„Planujemy przeprowadzić w naszych bibliotekach szkolenia na określone tematy np. kredyty, ubezpieczenia, jednocześnie zależy nam na pokazaniu uczestnikom narzędzi do wyszukiwania odpowiednich stron internetowych dotyczących bankowości i finansów. Adresatami szkoleń będą nie tylko seniorzy. Jest spore zainteresowanie tematem wśród innych grup wiekowych.”

Gotowość do prowadzenia samodzielnej działalności edukacyjnej jest znacząco niższa niż skłonność do ewentualnego udziału w kolejnych, „zewnątrznych” projektach z zakresu edukacji ekonomicznej. Podobną prawidłowość zaobserwowano w poprzednich edycjach. Choć duża część bibliotekarzy dostrzega potrzebę poszerzenia oferty swoich instytucji o działania z zakresu edukacji ekonomicznej, to jednak ich gotowość do samodzielnej realizacji projektów edukacyjnych jest niewielka. Świadczy to niewystarczającej trwałości efektów projektu. Udział w nim nie zbudował bowiem wśród bibliotekarzy postawy gotowości do samodzielnej kontynuacji działań edukacyjnych. Choć wcześniejsze wyniki wskazują, że trafność i skuteczność projektu była wysoka, a bibliotekarze zostali dobrze przygotowani do prowadzenia tego typu działań, to problemem pozostaje ich gotowość do podjęcia się ich samodzielnej realizacji.

⁴² Opis projektu: główne cele projektu.

Wykres 30. Czy planujecie samodzielnie podejmować w Waszej społeczności takie działania z zakresu edukacji ekonomicznej lub finansowej, jak w projekcie "O finansach w bibliotece"?



Pojawia się więc pytanie o czynniki mogące poprawić przygotowanie bibliotekarzy do podjęcia samodzielnych działań edukacyjnych. Okazuje się, że w opinii prowadzących zajęcia jest to przede wszystkim wsparcie fachowe (w postaci wizyt ekspertów) oraz szkoleniowe (ze strony organizatora). Wskazuje na nie ponad dwie trzecie (67%) badanych. Można więc przypuszczać, że część bibliotekarzy wciąż uznaje swoje kompetencje merytoryczne związane z finansami za niewystarczające do podejmowania samodzielnych działań edukacyjnych w tym zakresie.

„Wiadomo zakres naszej wiedzy jest przeciętny, prowadząc coraz bardziej specjalistyczne kursy, bibliotekarze muszą sami posiadać tą wiedzę, aby ją przekazywać.”

„[Konieczna jest] trwałość projektu i wsparcia merytorycznego oraz zwiększenie wsparcia finansowego.”

„W takich kursach dobrze byłoby, gdyby było wsparcie ze strony Narodowego Banku Polskiego, bo to instytucja zaufania publicznego, która najlepiej orientuje się w tego typu tematyce.”

W opinii jednej trzeciej (33%) lepsze przygotowanie do samodzielnego prowadzenia działań edukacyjnych mogłaby zapewnić większa ilość i dostępność materiałów i narzędzi szkoleniowych, zwłaszcza dłuższa dostępność obecnego kursu e-learningowego.

„Materiały które otrzymaliśmy w ramach realizacji projektu są bardzo dobre i można je byłoby wykorzystywać do innych działań. Dostęp do kursu e-learningowego do końca br. zmusza nas do pośpieszenia się i przeszkolenia zainteresowanych. [Sytuację] poprawić może wydłużenie terminu dostępu do portalu.”

„Naszym zdaniem biblioteka jest idealnym miejscem do prowadzenia kursów edukacyjnych z zakresu edukacji ekonomicznej i finansowej, pod warunkiem, że będą przygotowane profesjonalne materiały przez fachowców z tych dziedzin.”

„Całoroczny bezpłatny dostęp do platformy e-learningowej „O finansach w... bibliotece” - w zależności od potrzeb uczestników wykorzystywalibyśmy materiały zamieszczone w kursie.”

Nieco ponad jedna dziesiąta (13%) wskazuje natomiast na większą ilość oraz lepszą jakość sprzętu (przede wszystkim komputerów ale też rzutników) oraz konieczność posiadania szybszego internetu.

„Myślimy, że w tym projekcie zapomniano o prowadzących. Brak sprzętu typu ekran, rzutnik, laptop też w pewnym sensie ogranicza zaangażowanie się w projekt.”

„[Pomogłaby] większa ilość komputerów na filach, gdyż musimy przewozić nasze laptopy do naszych placówek.”

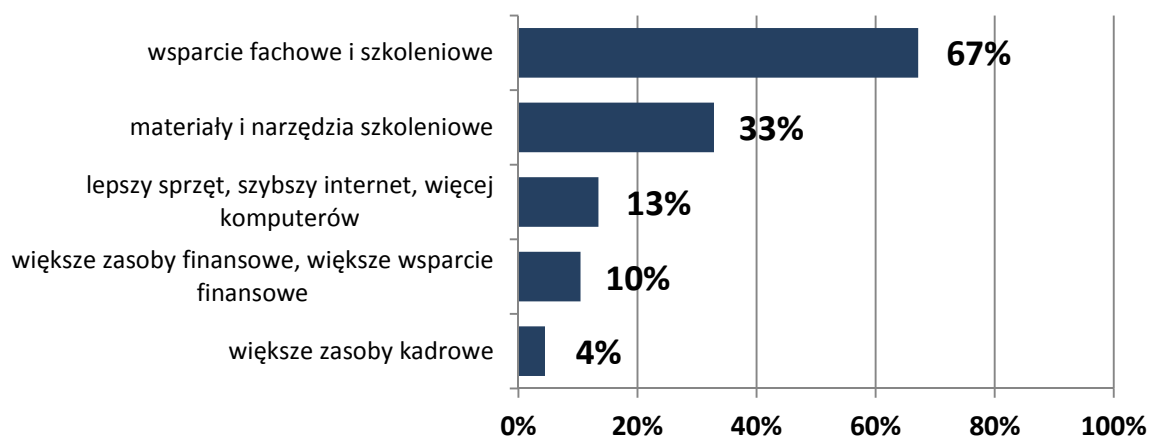
W opinii jednej dziesiątej (10%) aby osiągnąć lepszy poziom przygotowania do samodzielnego prowadzenia działań edukacyjnych konieczne są większe środki finansowe w bibliotekach. Oznacza to konieczność pozyskania dodatkowego, zewnętrznego wsparcia. Część badanych (4%) jest także zdania, że konieczne do tego są większe zasoby kadrowe bibliotek, gdyż obecny poziom zatrudnienia nie pozwala na realizację dodatkowych zadań.

„Zwiększenie etatów czy możliwość zatrudnienia nowych pracowników, bardzo ciężko jest wszystko pogodzić gdy na placówce jest jedna osoba i jeszcze w niepełnym wymiarze godzin.”

„Wsparcie finansowe z przeznaczeniem na własną edukację, zakup sprzętu elektronicznego i spotkania z ekspertami.”

Zwłaszcza trzy ostatnie z wymienionych przez badanych czynników zwracają uwagę, że biblioteki, chcące realizować dodatkowe działania muszą zmierzyć się z szeregiem realnych problemów, mających swoje źródło w instytucjonalnych słabościach tych instytucji (brak środków i sprzętu, niewielkie zasoby kadrowe) i niezależnych od samego podejścia oraz zaangażowania bibliotekarzy. Choć wsparcie merytoryczne pozostaje absolutnie kluczowe, należy pamiętać o trudnych warunkach (związanych z niewielkimi zasobami ludzi, sprzętu i pieniędzy), w których funkcjonuje przynajmniej część bibliotek.

Wykres 31. Co mogłoby poprawić Wasze przygotowanie do samodzielnego podejmowania tego typu działań z zakresu edukacji ekonomicznej lub finansowej?



VII. WNIOSKI I REKOMENDACJE

1. Ewaluacja projektu – podsumowanie

- ✓ Trafność projektu należy ocenić bardzo wysoko. Niemal wszyscy badani mieli pozytywną opinię zarówno o całości projektu (99%), jak również o sposobie jego zaplanowania, organizacji i przeprowadzenia (96%). W trakcie realizacji większość bibliotek nie natrafiła na istotne trudności. Bardzo dobrze oceniono wsparcie merytoryczne (szkolenia, konsultacje), jakiego udzielił bibliotekom organizator, raczej dobrze - wsparcie finansowe. Udział w projekcie wiązał się z szeregiem korzyści zarówno dla bibliotek, jak i uczestników zajęć. Niemal wszyscy bibliotekarze (98%) uznali, że był on korzystny dla ich instytucji.
- ✓ Według bibliotekarzy bardzo wysoka była również trafność projektu bezpośrednio w odniesieniu do uczestników zajęć. Niemal wszyscy (96%) ocenili, że kurs był przydatny dla seniorów – udział w nim przyczynił się zwiększenia ich wiedzy oraz umiejętności w zakresie usług i produktów finansowych. Niósł ze sobą także szereg dodatkowych korzyści, przede wszystkim w postaci edukacji cyfrowej oraz wzrostu poczucia pewności siebie i niezależności wśród uczestników.
- ✓ Bardzo pozytywnie należy ocenić skuteczność projektu w odniesieniu do bibliotekarzy. Dzięki udziałowi, nabyli oni niezbędne do przeprowadzenia działań edukacyjnych kompetencje: zarówno merytoryczne (w zakresie edukacji oraz wiedzy finansowej), jak i technologiczne oraz promocyjne. Sposób przygotowania ich do tego typu działań spotkał się z bardzo pozytywną opinią większości badanych.
- ✓ Zdecydowanie gorzej wypada natomiast ocena trwałości efektów projektu w odniesieniu do bibliotekarzy. O ile gotowość do udziału w jego kolejnej edycji wyraziło 77% badanych, a 75% jest zdania, że edukacja ekonomiczna powinna stać się stałym elementem oferty ich biblioteki, o tyle zaledwie jedna trzecia (34%) deklaruje samodzielne prowadzenie działań edukacyjnych o charakterze ekonomicznym w przyszłości.

2. Rekomendacje

Wsparcie dla bibliotek

- ✓ Należy rozważyć zasadność zmiany wprowadzonej w obecnej edycji projektu, polegającej na zamianie stacjonarnego szkolenia dla bibliotekarzy (uczestniczących w projekcie po raz kolejny) na szkolenie on-line. Ocena jakości szkolenia internetowego jest wyraźnie niższa, niż stacjonarnego, a część (choć niewielka) prowadzących wprost narzekała na taką formułę edukacji.
- ✓ Merytoryczne wsparcie, jakiego udziela bibliotekom organizator powinno zostać wzmocnione. Wśród korzyści jakie odnoszą z udziału w projekcie biblioteki zdecydowanie częściej wskazywano na poszerzenie ich oferty oraz

zyskanie nowych grup odbiorców, rzadziej natomiast na rozwój kompetencji zawodowych ich pracowników. Wsparcie merytoryczne jest też najczęściej wymienianym przez bibliotekarzy czynnikiem, mogącym poprawić stopień ich przygotowania do realizacji samodzielnych działań edukacyjnych w przyszłości. Chodzi tutaj nie tylko o wstępne szkolenia dla prowadzących zajęcia ale także fachową, ekspercką pomoc w trakcie realizacji cyklu spotkań. Dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie do programu, jako stałego punktu, wizyt specjalistów z branży finansowej, najlepiej przedstawicieli NBP. Istotne byłoby także większe wsparcie bibliotek materiałami oraz narzędziami szkoleniowymi dostępnymi dla nich bez żadnych ograniczeń czasowych.

- ✓ Bardzo istotne dla bibliotek realizujących projekt jest także wsparcie finansowe ze strony organizatora. Badani zaakceptowali powiązanie jego wysokości z liczbą przeszkolonych kursantów oraz docenili uproszczenie formalności związanych z rozliczeniem dotacji. Narzekają jednak na jego niewystarczającą wysokość oraz sztywność reguł wydatkowania. Dobrym rozwiązaniem byłoby umożliwienie bibliotekom zakupu ze środków pochodzących z dotacji także środków trwałych.

Kwestie organizacyjne:

- ✓ Po raz kolejny jedną z największych wad projektu był nieodpowiedni termin jego realizacji, powodujący kłopoty zwłaszcza na etapie rekrutacji. Okres wiosenno-letni to czas szczególnej aktywności (zwłaszcza na terenach wiejskich), związanej z pracami polowymi ale także wakacyjnymi wyjazdami oraz opieką nad wnukami. Najodpowiedniejszą porą realizacji byłyby miesiące jesienno-zimowe. Taka zmiana w znaczącym stopniu ułatwiłaby rekrutację uczestników kursu i pozwoliłaby na dotarcie z projektem do szerszej rzeszy seniorów.
- ✓ Wielu bibliotekarzy za istotną wadę kursu uznaje niepotrzebny ich zdaniem próg wiekowy, ograniczający dostępność zajęć dla osób młodszych. Dobrym rozwiązaniem byłoby zniesienie ograniczeń wiekowych dla kursantów lub obniżenie obecnego progu.
- ✓ Należy promować dobre praktyki związane z kwestiami technicznymi. Dobrym rozwiązaniem jest każdorazowe sprawdzanie działania sprzętu oraz aplikacji przed rozpoczęciem zajęć. Ważne jest aby filmiki i gry otwierały się na wszystkich komputerach w trakcie kursu. Należy też zadbać o dostępność sprzętu komputerowego w bibliotekach. Idealna byłaby sytuacja, w której każdy z uczestników mógłby pracować samodzielnie. Dobrą praktyką, którą warto promować jest wypożyczanie komputerów od zaprzyjaźnionych instytucji.
- ✓ Pożądane byłoby wprowadzenie gadżetów dla kursantów.

Merytoryczna zawartość kursu:

- ✓ Modyfikacji wymaga czasowe rozplanowanie zajęć. Obecny materiał kursowy jest bardzo obszerny, a czas na jego realizację zbyt krótki. W efekcie tempo zajęć jest bardzo intensywne, a pojedyncze spotkania trwają zbyt długo. Dotyczy to zwłaszcza zajęć w ramach modułu III. Jest to zdaniem bibliotekarzy

największa wada całego projektu. Remedium na te problemy mogłoby być okrojenie ilości materiału kursowego lub rozbitcie kursu na większą liczbę krótszych spotkań. Pozwoliłoby to uzyskać większą ilość czasu na niezbędne powtórki oraz utrwalanie zdobytej przez seniorów wiedzy.

- ✓ Pewnej modyfikacji wymaga również merytoryczna zawartość kursu. Przede wszystkim pożądane jest zwiększenie ilości praktycznych ćwiczeń i przykładów, kosztem informacji teoretycznych. Dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie możliwości dokonywania realnych (a nie symulowanych) operacji finansowych (zakupów, przelewów). Aby było to możliwe, konieczna jest jednak modyfikacja czasowego rozplanowania zajęć. Obecnie na takie ćwiczenia brakuje bowiem czasu. Taki zabieg mógłby się przyczynić do podniesienia skuteczności oraz trwałości efektów projektu.

Rekrutacja uczestników

- ✓ Wszystkie dane zebrane podczas ewaluacji obecnej edycji projektu wskazują, że duża część kursantów to osoby ściśle związane z bibliotekami – ich stali użytkownicy i bywalcy. Tymczasem jednym z celów projektu jest otwarcie się bibliotek na nowe środowiska i poszerzenie grupy ich odbiorców. Należy więc dołożyć starań aby rekrutacja do projektu była szersza i pozwoliła na udział w kolejnych edycjach także osobom niezwiązanym dotychczas z biblioteką.
- ✓ Warto zwrócić także uwagę na kryteria stosowane w czasie rekrutacji przez bibliotekarzy. Niemal wszyscy biorą pod uwagę wiek, wielu – kompetencje cyfrowe seniorów. Rzadkością jest natomiast wzięcie pod uwagę wyjściowych kompetencji finansowych potencjalnych kursantów. Jest to związane z brakiem kompleksowej diagnozy potrzeb oraz oczekiwań uczestników kursu. Koncentruje się ona na ogół na umiejętnościach dotyczących obsługi komputera i korzystania z internetu. Rzadko natomiast sprawdza się początkowy stan wiedzy finansowej seniorów. Diagnoza potrzeb i kompetencji jest też nierzadko wykonywana zbyt późno – tuż przed rozpoczęciem zajęć lub wręcz na pierwszym spotkaniu kursowym. Trzeba więc dążyć do tego, aby kompleksowa diagnoza potrzeb i wyjściowych kompetencji (cyfrowych i finansowych), wykonywana była odpowiednio wcześniej i stała się regułą w kolejnych edycjach projektu.
- ✓ Opisane problemy związane z diagnozą kompetencji finansowych oraz specyficzny tryb rekrutacji, promujący udział bywalców bibliotek powoduje, że część kursantów to osoby o wysokim lub średnim, wyjściowym poziomie wiedzy finansowej. Choć w porównaniu z poprzednią edycją widać tutaj istotną, pozytywną zmianę, to wciąż w części przypadków wysiłek edukacyjny bibliotek jest skierowany niekoniecznie do tych, którzy najbardziej go potrzebują. Wysoki poziom wiedzy kursantów i wynikające z niego samozadowolenie może być barierą dla kształtowania nowych, pożądanych postaw i zachowań. Utrudnia to wzmocnienie trwałości efektów projektu. W tym kontekście należy pozytywnie ocenić wprowadzenie w obecnej edycji kursu na poziomie rozszerzonym. Z drugiej strony, w przypadku kursu na

poziomie podstawowym konieczne jest ściśle powiązanie rekrutacji do projektu z rzetelną diagnozą kompetencji finansowych potencjalnych uczestników.

- ✓ Najbardziej skuteczną formą rekrutacji jest tzw. marketing szeptany oraz bezpośrednie kontakty z seniorami. Bardzo dobre efekty daje też budowa szerokiej społecznej koalicji wokół projektu, korzystanie ze wsparcia lokalnych władz, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz kościoła. Taka formuła rekrutacji i informowania o kursie powinna być promowana jako modelowa w czasie szkoleń przygotowujących bibliotekarzy do udziału w projekcie.

Promocja projektu:

- ✓ Należy podkreślać korzyści jakie płyną z udziału w projekcie dla bibliotek: rozwój kompetencji bibliotekarzy, nawiązywanie ciekawych kontaktów zawodowych, otrzymanie gotowych narzędzi do pracy z seniorami, a także promocję biblioteki, rozwój jej oferty oraz pozyskanie grupy nowych odbiorców. Udział w kursie promuje bibliotekę jako miejsce otwarte, przyjazne, wychodzące poza swoją tradycyjnie rozumianą rolę związaną z czytelnictwem. Wszystkie te korzyści mogą w znaczący sposób zwiększyć liczbę bibliotek gotowych zaangażować się w kolejne edycje.

Kompetencje cyfrowe uczestników:

- ✓ Poziom kompetencji cyfrowych wielu kursantów wciąż jest barierą dla efektywnego uczestnictwa w zajęciach. Niskie kompetencje cyfrowe stanowią barierę w czasie rekrutacji (obawa przed komputerową formułą zajęć) oraz stanowią problem w trakcie realizacji kursu. Ich podnoszenie jest więc istotne z perspektywy celów projektu. Warto jednak zwrócić uwagę na pewne ryzyko: edukacja cyfrowa może stać się elementem dominującym nad edukacją finansową. Konieczność doszkalania kursantów z obsługi komputera i korzystania z internetu powoduje konieczność dzielenia uwagi prowadzących spotkania bibliotekarzy pomiędzy oba aspekty, a dla części uczestników kurs z edukacji finansowej może zmienić się w warsztaty komputerowe. Dlatego konieczne jest wyraźne rozdzielenie edukacji cyfrowej od finansowej. Wsparcie uczestników w postaci szkolenia z obsługi komputera powinno być poprzedzone diagnozą ich kompetencji oraz powinno odbywać się wyłącznie przed kursem, a nie w jego trakcie (jak w wielu wypadkach ma to miejsce obecnie).

Kontynuacja działań edukacyjnych:

- ✓ Choć trzy czwarte bibliotekarzy uważa, że edukacja ekonomiczna powinna stać się stałym elementem oferty ich instytucji, a niemal tyle samo wyraża gotowość do udziału w kolejnej edycji projektu „O finansach w bibliotece”, to zaledwie jedna trzecia badanych deklaruje gotowość do samodzielnego prowadzenia dalszych działań edukacyjnych. Największą barierą dla podjęcia tego typu aktywności jest niedostateczne wsparcie merytoryczne (szkolenia, materiały edukacyjne). Ograniczeniem są także infrastrukturalne słabości bibliotek związane z brakiem wystarczających zasobów finansowych, kadrowych oraz sprzętowych.

- ✓ W kolejnej edycji projektu, w trakcie szkoleń skierowanych do bibliotekarzy należy przywiązywać większą wagę do kształtowania konkretnych postaw związanych nie tylko z gotowością do prowadzenia kursu „O finansach w bibliotece” ale również takich, które odnoszą się do samodzielnego organizowania zajęć edukacyjnych. Jednocześnie trzeba pamiętać o strukturalnych uwarunkowaniach, które często utrudniają bibliotekom zaangażowanie się w innowacyjne projekty.
- ✓ Bariery dla kontynuacji działań edukacyjnych jest także swojego rodzaju „nasylenie” lokalnej społeczności zajęciami o tematyce finansowej oraz wyczerpanie zapotrzebowania na tego rodzaju kursy. Warto więc rozważyć skierowanie kolejnej edycji projektu do bibliotek, które jeszcze nie brały w nich udziału. Pozwoli to na rekrutację do projektu tych seniorów, którzy w największym stopniu potrzebują edukacji finansowej i ekonomicznej. Jednocześnie istotne jest kształtowanie świadomości bibliotekarzy, że edukacja ekonomiczna musi być wieloetapowym procesem a nie jednorazową, punktową interwencją. Może wzmocnić to ich gotowość do kontynuacji tego typu działań nawet w społecznościach, które zetknęły się już z ofertą edukacji ekonomicznej.

Autor raportu

Piotr Adamiak – socjolog, absolwent Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, od ośmiu lat związany z badaniami społecznymi i marketingowymi, posiadający doświadczenie zarówno w prowadzeniu projektów badawczych o charakterze ilościowym, jak i jakościowym. Współpracował m.in. z Ośrodkiem Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego, Urzędem Miasta Stołecznego Warszawy oraz Instytutem Spraw Publicznych. Był także związany z agencjami badania rynku i opinii, gdzie odpowiadał głównie za projekty badawcze o charakterze ilościowym. Obecnie specjalista ds. badań w Stowarzyszeniu Klon/Jawor, członek sieci latających socjologów Towarzystwa Inicjatyw Twórczych „E” oraz współpracownik Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, dla której przeprowadził m.in. badania w ramach ewaluacji ilościowej trzech edycji projektu „O finansach w bibliotece”.

VIII. ZAŁĄCZNIK – ANKIETA EWALUACYJNA DLA BIBLIOTEKARZY

Na koniec chcielibyśmy podsumować projekt i poprosić Państwa o jego ocenę. Powinna być ona wspólną opinią bibliotekarzy prowadzących zajęcia. **UWAGA! Jeżeli prowadziliście Państwo różne kursy (na poziomie podstawowym oraz rozszerzonym) prosimy aby w tej ankiecie odnosić się tylko do kursu podstawowego.** Ankiety prosimy wypełnić do dnia 10 października br.

Podstawowe informacje

Nazwa biblioteki		
Adres biblioteki		
Nr umowy	Data sporządzenia sprawozdania
Dane osoby, która sporządziła sprawozdanie:	<i>Imię, nazwisko, stanowisko, tel. kontaktowy, adres e-mail</i>		

1. Informacje o projekcie

proszę wpisać liczbę

Łączna liczba placówek (główna i filie), w których realizowany był projekt	
Łączna liczba organizatorów (nie tylko bibliotekarzy) – osób zaangażowanych w realizację projektu w bibliotece	

Przejdźmy teraz do Waszej oceny tego projektu...

OCENA OGÓLNA

2. Jak ogólnie oceniacie projekt „O finansach w bibliotece”?

- Zdecydowanie dobrze
- Raczej dobrze
- Ani dobrze, ani źle
- Raczej źle
- Zdecydowanie źle

3. Dlaczego Wasza biblioteka zgłosiła się do udziału w projekcie? (proszę zaznaczyć maks. trzy odpowiedzi):

- Żeby poszerzyć ofertę biblioteki
- Żeby pozyskać nowych użytkowników
- W celu promocji biblioteki

- Zależało nam, żeby kontynuować pracę z seniorami
- Z innych powodów – jakich?

4a. Proszę wskazać największe zalety projektu:

--

4b. Proszę wskazać największe wady projektu

--

W kolejnej części poprosimy o Wasze opinie dotyczące tego, jak przebiegała realizacja projektu...

PRZEBIEG PROJEKTU

5. Jak ogólnie oceniacie sposób organizacji, zaplanowania i przeprowadzenia projektu przez FRSI?

- Zdecydowanie dobrze
- Raczej dobrze
- Ani dobrze, ani źle
- Raczej źle
- Zdecydowanie źle

6. Prosimy o krótki opis działań przeprowadzonych na poszczególnych etapach projektu. Poza opisem warto wspomnieć też o napotkanych problemach oraz zawrzeć dobre rady i rekomendacje dla osób, które w przyszłości zechcą przeprowadzić podobne działanie.

UWAGA: W nawiasach podano pytania pomocnicze. Opisy działań powinny zawierać odpowiedzi na te pytania.

Etap projektu	Opis działań (jeżeli miały miejsce)	Napotkane problemy (jeżeli miały miejsce)	Dobre rady i rekomendacje
Rekrutacja uczestników oraz sposób ich doboru. <i>[Jak była zorganizowana rekrutacja uczestników? Czym kierowaliście się dobierając kursantów? Jakie były kryteria doboru?]</i>			
Informowanie i promocja projektu w gminie. <i>[Jak była zorganizowana promocja projektu? Jakie kanały informacji wykorzystano?]</i>			
Badanie potrzeb uczestników, określenie poziomu ich wiedzy			

technicznej (komputer, internet) oraz finansowej. <i>[W jaki sposób określono stopień zaawansowania grupy? Jak diagnozowano ich potrzeby?]</i>			
Spotkanie przygotowawcze z uczestnikami.			
Realizacja kursu (5 modułów). <i>[Jak zorganizowane były spotkania? Jak liczna była grupa?]</i>			
Uroczyste zakończenie. <i>[W jakiej formie się odbyło? – wycieczka dla uczestników, spotkanie itp.]</i>			
Wymiana doświadczeń z innymi bibliotekami (online lub tradycyjnie).			

7. Czy w czasie realizacji projektu wystąpiły jeszcze jakieś inne problemy – jakie? A może macie jeszcze jakieś inne rekomendacje lub dobre rady odnośnie realizacji projektu?

--

8. Jakie osoby (poza bibliotekarzami) lub partnerzy (organizacje, instytucje, firmy) byli zaangażowani w realizację projektu w bibliotece? Jaka była ich rola w projekcie?

Osoby lub partnerzy zaangażowani w realizację projektu	Rola w projekcie

9. Po raz który Wasza biblioteka uczestniczy w projekcie „O finansach w bibliotece”?

- Po raz pierwszy → pomiń pytanie 10, 11 i 17
- Po raz drugi
- Po raz trzeci

→ [jeżeli Wasza biblioteka uczestniczy w projekcie po raz drugi lub trzeci]

10. Czy zmiany jakie wprowadzono do projektu w porównaniu z poprzednimi edycjami spowodowały, że pracowało Wam się łatwiej?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Trudno powiedzieć

- Raczej nie – dlaczego?
- Zdecydowanie nie – dlaczego?
- Nie zauważyłem/am żadnych zmian
- *Nie dotyczy*

→ [jeżeli Wasza biblioteka uczestniczy w projekcie po raz drugi lub trzeci]

11. A co Wy zmieniliście w sposobie przeprowadzenia całego projektu w porównaniu do poprzedniej edycji? Czy wprowadziliście jakieś zmiany na którymś z jego etapów?

12. W tym miejscu prosimy umieścić 1-3 zdjęcia, które najlepiej oddają pomysł/atmosferę/sukces projektu. Prosimy też skrótkowo opisać, co przedstawiają zdjęcia, gdzie i kiedy zostały zrobione oraz wskazać, czyją są własnością (źródło). Proszę pamiętać o uzyskaniu zgody na wykorzystanie wizerunku osób figurujących na zdjęciach. Ewentualnie dodaj linki, pod którymi można znaleźć materiały związane z działaniem (strona www, filmy, blogi itp.).

Kolejna część dotyczy oceny wsparcia udzielonego Wam w trakcie realizacji projektu...

WSPARCIE

13. Jak oceniacie jakość różnego rodzaju wsparcia udzielonego Wam w trakcie realizacji projektu przez organizatorów?

	Zdecydowanie dobrze	Raczej dobrze	Ani dobrze, ani źle	Raczej źle	Zdecydowanie źle	Nie dotyczy (nie otrzymaliśmy takiego wsparcia)
wstępne szkolenie przygotowujące Was do udziału w projekcie	○	○	○	○	○	○
konsultacje z trenerami w trakcie trwania projektu	○	○	○	○	○	○
wsparcie merytoryczne i komunikacja z FRSI w trakcie trwania projektu	○	○	○	○	○	○

wsparcie finansowe od FRSI	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
wsparcie od opiekunów z WBP	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

→ [jeżeli w trakcie trwania projektu nie otrzymaliście wsparcia od opiekunów z WBP]

14. Czy w trakcie projektu brakowało Wam takiego wsparcia?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Trudno powiedzieć
- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

→ [jeżeli zabrakło Wam wsparcia od opiekunów z WBP]

15. Jakiego rodzaju wsparcia oczekiwali(by)ście od opiekuna z WBP? Czego przede wszystkim Wam zabrakło?

--

16. Jak oceniacie jakość przygotowania Was samych przez FRSI do prowadzenia kursu.

	Zdecydowanie dobrze	Raczej dobrze	Ani dobrze, ani źle	Raczej źle	Zdecydowanie źle
Merytorycznie (wiedza finansowa, ekonomiczna)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Technicznie (wiedza komputerowa, korzystanie z narzędzi e-learningowych)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Promocyjnie (w zakresie rekrutacji uczestników-seniorów do projektu)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Edukacyjnie (w zakresie prowadzenia zajęć edukacyjnych z seniorami)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

→ [jeżeli Wasza biblioteka uczestniczy w projekcie po raz drugi lub trzeci]

17. Która forma szkolenia w lepszy sposób przygotowuje Was (bibliotekarzy) do prowadzenia kursu?

- Obecna, internetowa formuła szkolenia
- Poprzednia, tradycyjna formuła szkolenia
- Nie widzę różnic – obie formy są tak samo dobre
- *Nie dotyczy – nie brałem/am udziału w poprzednich edycjach projektu*

18. Jak oceniacie różne sposoby komunikacji pomiędzy FRSI a Waszą biblioteką w czasie trwania projektu?

	Zdecydowanie dobrze	Raczej dobrze	Ani dobrze, ani źle	Raczej źle	Zdecydowanie źle	Nie dotyczy (nie korzystaliśmy)
Wirtualny segregator	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Współdzielone dokumenty Google	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Grupa dyskusyjna Google	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inne kanały komunikacji – jakie?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

19. Jakie trudności w komunikacji z FRSI napotkała w czasie projektu Wasza biblioteka? Czy występowały jakieś problemy? A może czegoś Wam zabrakło?

20. Jak oceniacie zasadę uzależnienia wysokości wsparcia finansowego udzielonego bibliotekom przez FRSI od liczby uczestników kursu?

- Bardzo dobrze
- Raczej dobrze
- Ani dobrze, ani źle
- Raczej źle
- Bardzo źle

21. Jaka była łączna kwota środków przekazana bibliotece przez FRSI?

22. Jakie wydatki zostały pokryte ze środków przekazanych bibliotece przez FRSI?

Rodzaj wydatku	Kwota PLN	Uwagi, dodatkowe informacje
Zwrot kosztów podróży bibliotekarzy na szkolenia lub dojazdy ekspertów na spotkanie		
Zakup materiałów eksploatacyjnych i biurowych (papier, toner itp.)		
Poczęstunek dla uczestników spotkań		
Razem wydatkowano:		

Pozostało do zwrotu:		
----------------------	--	--

Poprosimy teraz o opisanie uczestników prowadzonych przez Was zajęć...

UCZESTNICY

23. Proszę wybrać odpowiedni punkt na skali najbardziej odpowiadający sytuacji podczas kursu:

Większość uczestników kursu stanowiły osoby od dawna pojawiające się w bibliotece – stali użytkownicy	1	2	3	4	5	Większość uczestników kursu stanowiły nowe osoby – nie pojawiające się wcześniej w bibliotece
---	---	---	---	---	---	---

Większość uczestników kursu stanowiły osoby dobrze orientujące się w tematyce finansów	1	2	3	4	5	Większość uczestników kursu stanowiły osoby mające niewielką wiedzę na temat finansów
--	---	---	---	---	---	---

Większość uczestników kursu stanowiły osoby w dobrej sytuacji materialnej	1	2	3	4	5	Większość uczestników kursu stanowiły osoby w złej sytuacji materialnej
---	---	---	---	---	---	---

Większość uczestników kursu stanowiły osoby między 45 a 50 rokiem życia	1	2	3	4	5	Większość uczestników kursu stanowiły osoby powyżej 50 roku życia
---	---	---	---	---	---	---

24. Jeżeli to możliwe, podzielcie się z nami jedną historią uczestnika kursu „O finansach w bibliotece”, któremu dzięki uczestnictwie w kursie udało się coś nowego przedsięwziąć/osiągnąć w jego codziennym życiu.

--

25. Czy poziom wiedzy technicznej uczestników kursu pozwalał im na swobodne uczestniczenie w zajęciach?

- o Zdecydowanie tak
- o Raczej tak
- o Czasami tak, czasami nie
- o Raczej nie
- o Zdecydowanie nie

26. Czy przed lub w trakcie kursu doszkalaliście osoby starsze w zakresie wiedzy technicznej (obsługi komputera)?

- o Tak
- o Nie → pomiń pytania 27-29.

→ [jeżeli przed kursem lub w jego trakcie doszkalaliście osoby starsze w zakresie wiedzy technicznej (obsługi komputera)]

27. Szacunkowo, jaki procent uczestników była doszkalana z obsługi komputera?

%

→ [jeżeli przed kursem lub w jego trakcie doszkalaliście osoby starsze w zakresie wiedzy technicznej (obsługi komputera)]

28. Jak przebiegały takie szkolenia? (proszę zaznaczyć dowolną ilość odpowiedzi):

- Szkolenie przed kursem dla chętnych
- W trakcie kursu – pomoc bibliotekarzy/wolontariuszy
- W trakcie kursu – łączenie kursantów w pary
- Inne – jakie?
- *Nie dotyczy*

→ [jeżeli przed kursem lub w jego trakcie doszkalaliście osoby starsze w zakresie wiedzy technicznej (obsługi komputera)]

29. Jak oceniacie jakość i przydatność materiałów ułatwiających prowadzenie zajęć doszkalających z obsługi komputera i Internetu przekazanych bibliotekom przed kursem przez FRSI?

- o Zdecydowanie dobrze
- o Raczej dobrze
- o Ani dobrze, ani źle
- o Raczej źle – dlaczego?.....
- o Zdecydowanie źle – dlaczego?.....
- *Nie dotyczy*

Na koniec chcielibyśmy prosić o ocenę efektów projektu...

EFEKTY PROJEKTU - UCZESTNICY

30. Jak oceniacie ogólną przydatność (użyteczność) całości kursu dla seniorów?

- o Zdecydowanie przydatne
- o Raczej przydatne
- o Średnio
- o Raczej nieprzydatne
- o Zdecydowanie nieprzydatne

31. Co Waszym zdaniem kurs dał uczestniczącym w nim osobom?

EFEKTY PROJEKTU - BIBLIOTEKA

32. Czy Wasza biblioteka skorzystała na udziale w programie?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Ani tak, ani nie
- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

→ [Jeżeli zdecydowanie tak lub raczej tak]

33. Jakie korzyści odniosła biblioteka?

- *Nie dotyczy*

→ [Jeżeli zdecydowanie nie lub raczej nie]

34. Dlaczego Waszym zdaniem biblioteka nie odniosła żadnych korzyści?

- *Nie dotyczy*

35. Czy widzicie jakieś dodatkowe (nieplanowane) efekty kursu – dla Waszej biblioteki lub dla uczestników?

Na sam koniec poprosimy o opinię na temat możliwości kontynuacji takich działań jak zakończony właśnie projekt w Waszej bibliotece...

KONTYNUACJA DZIAŁAŃ

36. Czy będziecie chcieli wziąć udział w kolejnej edycji projektu „O finansach w bibliotece”, jeśli by była realizowana?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Ani tak, ani nie
- Raczej nie – dlaczego?.....
- Zdecydowanie nie – dlaczego?.....

47. Czy chcielibyście, aby takie kursy z zakresu edukacji ekonomicznej lub finansowej, jak ‘O finansach w bibliotece’, były stałym elementem oferty Waszej biblioteki?

- Zdecydowanie tak
- Raczej tak
- Ani tak, ani nie

- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

38. A czy planujecie samodzielnie podejmować w Waszej społeczności takie działania z zakresu edukacji ekonomicznej lub finansowej, jak w projekcie "O finansach w bibliotece" w przyszłości?

- Zdecydowanie tak – jakie?
- Raczej tak – jakie?
- Ani tak, ani nie
- Raczej nie
- Zdecydowanie nie

39. Co mogłoby poprawić Wasze przygotowanie do samodzielnego podejmowania tego typu działań z zakresu edukacji ekonomicznej lub finansowej?

--